MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

Indiana University
JAN 21 1970
Library

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 16 VOLUME ● 1969 ● ČÍSLO 3-4 NUMBER

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, U.S.A.
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, U.S.A.

Predseda: Osv. pán Jeronym Koval', OSB, opát Kláštora
sv. Andreja-Svorada

President: Rt. Rev. Abbot Jerome Koval, O.S.B.
St. Andrew's Abbey

Redaktor: Mikuláš Šprinc

Technický redaktor: Július Štefkovič

VYCHODÍ V DVOJČÍSLACH DVA RAZY DO ROKA.

Predplatné:

USA A CANADA $ 5.—
INÉ KRAJINY $ 4.—

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 Euclid Ave.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administrácia:
Revue MOST, The Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland, Ohio 44104, U.S.A.

OBSAH

Gabriel Povala, S.J.: **Profesor prvej slovenskej vysokej školy: Konštantín-Cyril — 97**
Mikuláš Šprinc: **Z nových veršov: Istota — 106, Dávne rozprávky — 106, Výhosť — 107, Neskončený zber — 108, Jazmín — 108**
Štefan Havran: **Etická mýšlienka sv. Tomáša Akvinského — 109**
Marian Žiar: **Po návšteve — 115, Pokánie — 115**
Jozef Milučký: **Marhule — 116, Sentimentálna — 116**
Karol Strmeň: **Zlomky z denníka o poézii — 117**
Sida Rákay: **Tu je čas — 119**
— Jed —: **Z literárnych jedygramov — 120**

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

MOST

ČÍSLO 3-4 No. 3-4
ROČNÍK XVI VOLUME XVI

PROFESOR PRVEJ SLOVENSKEJ VYSOKEJ ŠKOLY KONŠTANTÍN - CYRIL

Gabriel Povala, S. J.

Kto sa opováži povedať, že Slováci mali vysokú školu v rokoch 863-885, prvú v strednej Európe? Ak naozaj bola, pohovorme si o nej.

Najprv aké školy poznáme v staroveku a stredoveku pred vznikom univerzít v Boloni (11. stor.) a Sorbone-Paríži (12. stor.). V staroveku bola známa rétorská škola na ostrove Rhodos, na ktorej študovali rímski právnici, Cicero a Caesar. No miestom škôl boli Atény. Už rečník Demostenes a filozofi Sokrates, Platón, Aristoteles vyrástli z tých škôl. Trvali do počiatku stredoveku. Na aténskej vysokej škole študovali aj vynikajúci cirkevní otcovia, sv. Bazil Veľký a Gregor Naziánsky. Zrušil ju cisár Justinián r 529, lebo stále ostávala pohanská a teplým hniezdom pohanstva. Z iných škôl známe rétorskú školu sv. Augustína v Miláne pred jeho obrátením, chýrnu katechetickú školu v Alexandrii v 2. a 3. stor., na ktorej prednášali Klement Alexandrínsky (zomrel r. 200) a Origenes (zomrel r. 255). Iné menej vynikajúce školy jestvovali v každom väčšom meste: Jeruzaleme, Cezareji, Damašku, Edesse, Antiochii, Tarze, Kartágu, Ríme, pri sídlach biskupov a pri kláštoroch, napr. v Sevile pri biskupovi sv. Izidorovi Veľkom.

Za sťahovania národov a neskôr za výbojov mohamedánskych Arabov všetky významnejšie školy zanikli. A tak za renesancie v 9. storočí v Carihrade a na Západe pociťoval sa nedostatok vysokých škôl v európskom kultúrnom svete.

Za cisárovnej Teodory pričinením jej tajomníka Teoktista bola v Carihrade založená vysoká škola. Bolo to niekedy po r. 842, keď nastúpila Teodora a štát viedol Teoktist.

Kde sa učilo?

V Živote Cyrilovom sa hovorí, že Cyril sa učil spolu s mladým cisárom. Hoci to doslova netreba rozumieť, lebo Cyril bol od Michala o 12 rokov starší (Michal sa narodil r. 839, nebol teda s Cyrilom rovesný), predsa to naznačuje, že škola nebola ďaleko od cisárskeho paláca. Počas štúdií býval Cyril v paláci Teoktistovom, ktorý mu dal moc nad celým svojím domom a dovolil mu chodiť denne do cisárskeho paláca. Tento údaj hovorí, že škola musela byť mimo cisárskeho paláca, kde Cyril mal voľný vstup preto, že bol dobrých mravov. Neďaleko bol tiež hlavný chrám Hagia Sophia a pri ňom palác patriarchu s veľkou bibliotékou. Okolo týchto štyroch budov v strede mesta točil sa život Cyrilov. V patriarchovom paláci Magnaura pri chráme Hagia Sophia bola umiestnená aj vysoká škola.

Kto učil?

Spomínajú sa dvaja vynikajúci učitelia: Lev Matematik, bývalý biskup v Solúni. Cyril bol iste o ňom už počul. Teraz žil v Carihrade ako profesor matematiky, ale sa vyznal aj vo filozofii a teológii. Druhým učiteľom bol Fotios (známy na západe ako Fócius), laik, sčítaný literát, ktorý prednášal svetovú, grécku a latinskú literatúru, rétoriku, umenie rečnícke, dialektiku, povedali by sme dnes: teóriu literatúry, ďalej jazyky a všetky humanitné predmety (Miškovič, Apoštoli Slovienov, 31-32). Profesorov bolo iste viac. Medzi nich po vyštudovaní bol prijatý aj Cyril, vtedy ešte známy pod krstným menom Konštantín.

Čo sa učilo?

Treba predpokladať, že na carihradskú vysokú školu dochádzali mládenci už z nižších mestských škôl, do akej aj Cyril chodil v Solúni. V tých sa naučili gramatiku: to znamená čítať, písať, potom dialektiku: náuku o správnom rozmýšľaní, matematiku: základy počítania. V ďalších ročníkoch a popri týchto predmetoch prehľad dejín, náuku kresťanskú, základné modlitby a niektoré state z Písma sv. naspamäť, najmä žalmy. Vieme, že Cyril v Solúni sa učil naspamäť spisy sv. Gregora Naziánskeho a Dionýza Areopagítu. Znalosť jazykov a literatúry bola prvá požia-

davka vzdelania, aby niekto v štáte dostal úrad. To sa podčiarkuje aj v živote Metodovom.

Na vysokej škole sa potom pokračovalo a zdokonaľovalo: Zopakovala sa gramatika a dialektika. Cyril to urobil za tri mesiace. Potom prírodné vedy: matematika, aritmetika a geometria. Tu sa poslucháči stretli so starými matematikmi, Pythagorom a Euklidom. Prednášala sa astronómia, ktorá v staroveku mala väčší význam, než donedávna. Astronómi pomocou pohybu planiet a hviezd vypočítavali ročné doby, cykly rokov, priestupné roky, zatmenie slnka a mesiaca, určovali sviatky. (Židia Veľkú noc). Astronómiu potrebovali plavci na mori pre určenie polohy a smeru plavby, potrebovali ju aj zemepisci a obchodníci pre vypočítanie vzdialeností a smeru ciest, miest. V tom sa vyznačil Ptolemaios, cestovateľ z Alexandrie, ktorý prvý nám zmapoval Európu. Rétorika sa prednášala ako vyšší stupeň jazykového vzdelania: v nej poetika ako náuka o jazykových prostriedkoch vyjadrovania, básnické figúry (ich názvy sú grécke), ale aj dejiny literatúry ako svetskej, počnúc Homérom, tak aj duchovnej. S tým rovnobežne kráčalo vyučovanie cudzích jazykov: rímskeho jazyka, ako sa vtedy v Carihrade nazývala latinčina. Carihrad bol Grékom Druhý Rím a obyvatelia boli « Romaioi » — Rimania. Východné kultúrne jazyky boli potrebné pre štúdium sv. Písma a kresťanskej literatúry: hebrejčina a sýrčina so zemepisnými a historickými nárečiami: aramejčinou, chaldejčinou, samaritánčinou, arabčinou. Na byte u Fótia sa schádzavali poslucháči na literárne večierky, na ktorých bolo neraz hlučno pre smiech na anekdotách a politických vtipoch, ktoré rozprával profesor. Neskôr odbor jazykov prevzal Konštantín, pretože vynikal dobrou pamäťou a rýchlosťou, akou sa učil nové jazyky.

Z teoretických náuk v odbore umení sa prednášala muzika: spev, hudobné nástroje, skladanie piesní, recitovaných textov na spevavý prednes: pochvalné a oslavné texty, hymny, prológy, aké skladali neskôr Cyril a Kliment. V odbore umení sa prednášalo aj staviteľstvo, ktoré študovali pravdepodobne Kliment a Naum, pretože vieme, že stavali pri Ochride kostoly a kláštory, a keď stavali tam, tak isto sa osvedčili aj na Veľkej Morave, kde sa dosiaľ odkrylo asi 20 kostolov z doby veľkomoravskej.

Ďalším vedným odborom bola filozofia. V nej mali carihradskí profesori už veľkú tradíciu a literatúru od Sokrata, Platóna, Aristotela cez novoplatonikov, stoikov, sofistov a kresťanských filozofov. Dialektiku a všetky filozofické náuky prednášali Lev Matematik a Fótios. Po Fotiovi bol poverený vedením filozofického štúdia Konštantín, a to v novom umiestnení pri chráme sv. Apoštolov. Môžeme povedať, že pod Konštantínom Cyrilom sa filozofická fakulta vyčlenila z vysokej školy. Konštantín prednášal s takým úspechom, že mu ostalo prímenie Filozof až do smrti.

Napokon ako hlavný vedný odbor po filozofii nasledovala teológia. Ako sa prednášalo, vidieť z citátov v dielach náboženskej spisby a v dišputách. Poslucháči sa učili celé state naspamäť, celý žaltár. Cyrilove dišputy ukazujú, ako pohotovo narábal s citátmi z Písma v prospech svojej veci, takže zamkol ústa svojim protivníkom.

Náuku kresťanskú, ktorú dnes nazývame dogmatikou, dobre zachycujú prehľady náuky koncilov a histórie bludov v úvodoch Života Konštantína a Metoda.

Patrológia, náuka cirkevných otcov, sa poznávala a šírila nájmä prekladaním do cudzích jazykov a opisovaním kníh, bez ktorých sa nezaobišiel nijaký teológ.

Cirkevná história prvých 9 storočí sa začínala prehľadom histórie sveta a vyvoleného židovského národa od Abraháma, Mojžiša, prorokov, vystúpenia Ježiša cez zápas kresťanstva s pohanstvom, židovstvom a mohamedánstvom.

Zemepis prakticky sa prednášal popri iných disciplínach, hlavne popri náuke koncilov, svetovej literatúry a histórii. V Carihrade poznali nielen svoje provincie, ale zásluhou politických a obchodných stykov boli im známe Itália, Podunajsko, černomorské prímorie po Kaukaz, Perzia, Mezopotámia, Arábia, India a severná Afrika. Gréčtina bola kultúrnym jazykom Stredomoria, odkiaľ obchodníci a diplomati donášali do Carihradu najrozličnejšie zvesti.

V Panónii sa dlho udržali kultúrne centrá: Sriem, Päť Kostolov, Mogentiana pri Blatnom jazere, Sabaria, Mons Pannoniae — Panónsky Chlm (Pannonhalma). Na dalmatskom pobreží nepretržite trvali biskupstvá ako ohniská kultúry. Pri tých centrách sa udržiavali školy, ktoré podchytili neskôr nadšenci Boží, mnísi a misionári 5-9. storočia (Severín 482). Pre diplomaciu a úradníctvo potreboval aj

carihradský dvor schopnú inteligenciu. Dorast mala zabezpečiť dvorná vysoká škola. Ale aj Rastislavovo posolstvo hľadalo po Európe priekopníkov školstva. Toto úsilie vyjadrilo žiadosťou: Daj nám učiteľa... Šírením franckého panstva uplatňovalo sa nariadenie o školách, o znalostiach veriacich a kňazov (kňaz mal rozumieť latinsky, celý žaltár naspamäť, v kázni vysvetliť Otčenáš, Verím, hlavné pravdy viery a predniesť homíliu na evanjelium). Je samozrejmé, že v kniežacích sídlach, pri kláštoroch a biskupských sídlach sa zakladali školy. To žiadal cirkevný a štátny predpis v 9. storočí. Tak máme istotu, že v Nitre za vlády Svätoplukovej bola latinská škola, ktorú viedli nemeckí mnísi — misionári z okruhu Wichingovho. O nej sa hovorí v Živote Cyrilovom: ...boli tam « latinskí duchovní, arcikňazi, kňazi a učeníci » (kap. XV.). Taká škola jestvovala do príchodu Cyrila a Metoda na dvore Rastislavovom, v sídle jeho kňiežatstva, Starom Meste, tiež v sídle Koceľovom na Blatnohrade. To vysvitá jednak z relácie Rastislavovho posolstva: Prichodia k nám učitelia, ktorých reči nerozumieme, jednak z toho, že po príchode Cyrila a Metoda dáva im Rastislav učeníkov na učenie: to boli žiaci latinskej školy na kniežacom dvore.

Cyril však zorganizoval nielen nižšie školstvo, resp. preorientoval niektoré latinské školy, ale jednej dal štruktúru vysokej školy, aká bola v Carihrade. Jej prvým rektorom sa stal sám zakladateľ a po jeho smrti brat Metod. Tak smelo môžeme tvrdiť, že starí Slováci mali v rokoch 863-885 (s prestávkou rokov Metodovho väzenia) vysokú školu filozoficko-teologickú. Prečo ju môžeme nazvať vysokou školou? Lebo mala profesorov a osnovy carihradskej vysokej školy.

Kto učil na moravskej vysokej škole?

Cyril: bol jej ideovým pôvodcom, organizátorom, rektorom a najplodnejším prednášateľom, ale aj profesorom najvyšších kvalít. Z Grécka si prizval pre tento svoj plán 4 « kandidátov vied »: Metoda, Klimenta, Nauma a Angelára. Cyril prednášal predovšetkým tie predmety, v ktorých ostatní ešte nemali potrebnú kvalifikáciu. Vyučovanie na škole sa začínalo gramatikou a muzikou, ako sa hovorí o škole na dvore Koceľovom. Do toho patrili tiež začiatky jazykov gréckeho, latinského a slovienskeho. Hoci Cyril je pôvodcom abecedy a gramatiky slovienskej, predsa všetky tieto predmety mohol dať vyučovať bársktorému svojmu

kolegovi z Grécka. Ale popri nich hned' sa stali pravou rukou aj domáci učitelia, Gorazd a Vavrinec-Sáva, ktorí už dosiahli predtým základné vzdelanie na latinskej škole v Nitre. Títo boli dobrými znalcami jazykového úzu na Veľkej Morave, znali zaužívanú, niekoľko sto rokov starú grécko-latinskú terminológiu. S nimi sa Cyril radil pri prekladaní sv. Písma a skladaní nových literárnych diel — ako to vidieť z textov Kyjevských listov. Cyril však sám prednášal orientálne jazyky: hebrejčinu, sýrčinu, arabčinu, nakoľko ich potrebovali pri prekladaní Písma svätého. Ďalej mohol prednášať, ak to neprevzal iný profesor, kresťanskú náuku — dogmatiku, Písmo sväté, cirkevnú históriu a históriu židovského národa. Prednášal liturgiku čiže náuku o obradoch. Asi od neho pochodí myšlienka preložiť do slovienčiny liturgiu sv. Petra, ktorú našiel v Podunajsku, na území Panónie. Ale pramene spomínajú aj znalosť a prax gréckej a latinskej liturgie na území Veľkej Moravy: zádušné bohoslužby pri pohrebe Metodovom odbavovali v troch jazykoch: grécky, latinsky a sloviensky. V Ríme pri vysviacke novokňazi spievali po 4 dni v kostoloch liturgiu v slovienskom jazyku a príležitostne iste aj grécky a latinsky.

Tieto všetky predmety mohol prednášať hocktorý z Cyrilových kolegov-profesorov.

Napokon sotva iný mohol viesť katedru filozofie, než Cyril. Moravskí a nitrianskí Slováci po prvý-krát vo svojej reči počuli z úst Cyrilových o Sokratovi, Aristotelovi a nájmä o Platónovi a novoplatonizme.

Metodovi pripadlo prednášať cirkevné a štátne právo ako školenému právnikovi a skúsenému správcovi provincie. Už v mladosti vynikal v tom odbore, takže právnici ho mali preto veľmi radi. Ale svojmu odboru ostal verný aj v starobe: na konci života zredigoval vydanie prekladu Nomokánona čiže zákonníka do slovienčiny. Jemu taktiež pripadla úloha prednášať morálku, pretože ku zákonníku najbližej stála a aj z činnosti vieme, že bdel nad mravmi svojho okolia a zasahoval do mravného života aj veľmožov. O nikom to v prameňoch nečítame. Bol tiež dobrým znalcom patrológie a kresťanskej literatúry. Taktiež zredigoval preklad kníh Cirkevných otcov.

Zo žiakov Cyrilových, neskôr kolegov-profesorov, Kliment sa venoval staviteľstvu, muzike a umeniam. O ňom vieme,

že v Ochride staval kostoly a kláštor, skladal básne, piesne. Mohol teda dobre zastúpiť miesto profesora umení. Venoval sa tiež prírodným vedám: Slovienov v Ochride učil štepiť a pestovať ovocné stromy.

Naum (Nahum) sa schopnosťami vyrovnal Klimentovi. Vieme, že v Bulharsku po vyhnaní z Moravy viedol v sídle kniežaťa, v Prieslave, školu a po vysvätení Klimenta za biskupa prevzal vedenie školy v Ochride. Aj on pomáhal pri stavbe kostolov.

Ostatným trom: Angelárovi, Gorazdovi, Vavrincovi ostali ešte iné predmety, ktoré Cyril nestačil časovo zvládnuť. Gorazd iste v profesorskom zbore vynikal, keď ho Metod ohodnotil ako dobrého znalca troch jazykov: slovienskeho, latinského a gréckeho.

Vysoká škola na Veľkej Morave nijako nezaostávala za školou gréckou v Carihrade, ak uvážime jej začiatočnícke možnosti a prostriedky. Vidíme to z diel, ktoré táto škola popri prednáškovej činnosti zanechala. Všimnime si len jasný, jadrný štýl prehľadu histórie spásy a 6 ekumenických koncilov, aký podal autor Života Metodovho: koľko mien, citátov a definícií zhrnul na pár stranách. Keď si doplníme zo Života Cyrilovho zas obraz širokého pohľadu na svet údajmi z troch dišpút vedených Cyrilom u Arabov, Chazarov a v Benátkach, ohromujú nás bohatstvom myšlienok, vzťahov a vedomostí. Autor ako reťaz ťahá popred naše oči rad osôb: Najsv. Trojicu, anjelov, Adama, Enosa, Noema, Abraháma a jeho zmluvu s Bohom, Melchisedecha, Izáka, Jakuba, Jozefa Egyptského, Jóba, Mojžiša, Arona, faraónov, Jesusa Nave, sudcov, Samuela Dávida, Šalamúna, Eliáša, Elizea a prorokov, Jána Krstiteľa, apoštolov Petra a Pavla, vynikajúcich pápežov: Klimenta, Silvestra, Damaza, Celestína, Leva, Vigília, Agatóna, a to s takou istotou teológa, že ku každému pripojí jeho charakteristiku činu, ktorým sa zúčastnil na diele spásy, že máme dojem o hlboko vzdelanom a na dobrej škole cibrenom autorovi. Alebo si od toho istého autora dajme nakresliť mapu krajín a národov, s ktorými prišli profesori do styku nielen v Grécku, ale aj v Podunajsku, a môžeme vypočítať celú škálu národov a jazykov: grécky, rímsky (latinský), slovienský, bulharský, avarský, nemecký, francký, arabský, sýrsky, hebrejský, samaritánsky, maďarský (uhorský), gótsky (na Kryme), cha-

zarský, arménsky, perský, abazský, iberský, sugdský, tyrský, egyptský — spolu najmenej 20 jazykov. O týchto všetkých národoch a jazykoch bola reč na prednáškach, a to iste nie sú všetky znesené do textu životopisu.

Povedali sme, že počet profesorov — učiteľov na vysokej škole sa ustálil na sedem: Cyril, Metod, Kliment, Naum, Angelár, Gorazd, Vavrinec-Sáva. Títo všetci sú spolu uctievaní vo východnej Cirkvi v Bulharsku ako Sedempočetníci a mnohokrát sa menujú « učiteľmi »: Rastislav a Svätopluk žiadajú « učiteľa », Koceľ zhromaždí 50 učeníkov, aby ich učili, Moravania žialia za Metodom, keď čujú čítať falošný list, « zbavený takého učiteľa », smrťou položil sa Metod ku svojim apoštolom a « učiteľom ». O ostatných piatich po smrti Metoda sa píše: « Čo sa týka tých, čo zaujímali hodnosť učiteľov, ako ten Gorazd,... Kliment, Vavrinec, Naum, Angelár a ešte viac iných znamenitých..., držali zviazaných v okovách (Život Klimenta XII. O Cyrilovi a Metodovi sa v prameňoch skoro vždy hovorí ako o učiteľoch nášho národa. Z toho vidno, že u súčasníkov platili naozaj za profesorov vysokej školy pre celý náš slovenský národ. Ich zbor znamená ozaj plné obsadenie katedier vysokej filozoficko-teologickej školy. A úspech bol na tie časy úctyhodný: za 20 rokov - 200 kňazov, roku 900 zriadená hierarchia s jedným arcibiskupom a troma biskupmi a po roztrúsení kňazstva celé Slovanstvo sa behom 10. storočia stáva kresťanské.

Ešte jedna otázka: Kde bola tá vysoká škola?

Tam, kde bolo sídlo krajiny: v sídle Rastislavovom. Veď hneď po príchode Cyrila a Metoda, ako sme už povedali, knieža im odovzdalo učeníkov na učenie. Ak sídlo Veľkej Moravy kladieme do Starého Mesta pri Uhor. Hradišti, čo je veľmi pravdepodobné, tak škola nemala tam ďaleko. Ak uvážime množstvo kostolov, odkrytých v Starom meste a okolí, môžeme právom sa domýšľať, že výchova kňazstva na vysokej Cyrilovej škole ich aj potrebovala. Okrem Starého Mesta je pravdepodobné, že aj v okolí jestvovali budovy, patriace ku škole: v Osvetimanoch tichý kláštor pre duchovnú prácu v ústraní, aké Cyril i Metod viac krát vyhľadali.

Škola sa však aj sťahovala, ako vieme zo Života Cyrilovho. Najprv profesorský zbor s poslucháčmi sa zastavil na pol

roka na Kocel'ovom Blatnohrade v Panónii, kde pribrali d'alších 50 žiakov na doučovanie. Práve tol'ko sa mohli zdržat' aj v Benátkach. Je samozrejmé, že prednášky a štúdium d'alej bežali. Všetci si mohli prezriet' tamojšie starožitnosti a biblioteky. To bola pochút'ka pre Cyrila: Benátčania nakradli na Východe už vtedy mnoho pamiatok a relikvií. Všetci videli excelovat' svojho rektora nad učencami Západu, nad germánsko-latinským kňazstvom, vo verejnej dišpute, v prítomnosti biskupov, na obranu svojích misionárskych metód. V Ríme školské prednášky vyvrcholili, ked' Cyril a Metod pred pápežom Hadriánom II. vydali svedectvo o svojom učení a prekladoch bohoslužobných kníh a Písma do nového jazyka. Všetko museli zdôvodnit' a obhájit' proti odporcom. Kandidáti kňazstva zakončili štúdium skúškami pred pápežskými učitel'mi. Rím hostil vysokú školu dva a pol roka. Ako neskôr sa chodilo z univerzity na univerzitu, ako profesori Abelard, Tomáš Akvinský, Bonaventúra a iní prednášali na viacerých školách a študentstvo putovalo za nimi, tak putovali naši študenti v 9. storočí za svojimi profesormi a tak prichádzali Rimania ku Cyrilovi, profesorovi vysokej školy v Carihrade a Morave, počúvat' jeho vedecké výklady. Jeho dávnejší priatel', ktorý sa s ním stretol v Carihrade ako diplomat pápeža Mikuláša I., Anastázius, pápežský bibliotekár, bol taký nadšený úspechom Cyrilovým, že ho ochotne sprevádzal po Ríme, a ked' Cyril zomrel, nemeškal napísat' o ňom životopis.

Po dlhej trojročnej prestávke počas väzenia Metodovho pokračovala vysoká filozoficko-teologická škola na Vel'kej Morave vo svojej činnosti ešte plných 12 rokov, do smrti Metodovej. Vládybažnost' nemeckých biskupov a král'ov potom celé dielo násilne znivočila, kňazov rozohnala. V našich očiach na 1000 rokov zasekla sa slovenská kultúra, ale obrátenie Slovanov je jej dielo!

Z NOVÝCH VERŠOV

Mikuláš Šprinc

ISTOTA

Odrezať kus zemekruhu
(a toľko, koľko dovidím),
kus mora, lesov, hviezd,
kontúry ostrovov a svetlá miest
a usporiadať všetko do vidín,
v pečatiach slova nech sa hrejú:
to podielnictvo na bytí,
tú rozvravenú epopeju.

Toto sa volá oslavou,
ktorá má ešte zmysel,
blaženosť srdca, ktoré vidí
jak všetko v hĺbke spolupatrí:
súvisy horia v našich nociach
jak rozbĺčané vatry.

A z dlhej cesty vracia sa
istota s krvácajúcou pätou,
so stigmou radosti a jasu
z preputovaných svetov.

Vítaš ju ako milovanú sestru,
kým na jej krásne vyklenuté čelo
sa bozky tvoje ako dúhy prestrú.

DÁVNE ROZPRÁVKY

Delíš to na slohy,
na dlhšie, kratšie riadky
a krása rastie vo vnútri
jak slnko spoza oblohy.
Niť osudu ti priadu Priadky,
tú dlhú báseň života.

Tvoje dni, tvoje noci
boli jak dlhé ružence.
Hviezdy a iné obežnice
lejú ti svetlá na vence,
tie známe verné hviezdy,
mladosti chladné spoločnice.

Pamätáš na súhvezdie Oriona?
Na ňom si stretal milované oči
a srdce búšilo, tak prudko búšilo
jak srdce medeného zvona:

Rozprávky dávne,
tá zimozeleň tvojich citov,
jediná pieseň, ktorá vyznela
tak nesmrteľne do blankytov.

VÝHOSŤ

Pokoj neba, pokoj stromov,
krása nových zrodov.
Čas tu stojí, neuteká,
chráň sa, chráň sa
povrchových zvodov.

Svet svoj starý zachraňuješ
z ničoty, z jej tlamy;
zdravé mlieko živilo ťa,
živý odkaz milovanej mamy.

Beda tomu, kto sa vzdáva
pravdy, dobra, krásy;
ostala mu čierna nuda,
prázdno, čo sa hlási.

Prosím, Bože, milosť,
drž ma stále pri sebe;
ostatok je smutná výhosť,
kým ma celkom nevstrebe

v temné, vlhké útroby
zúfalstva a cnenia:
biele kosti, žiale na hroby,
v ktorých nieto odpustenia.

NESKONČENÝ ZBER

Počúvaj ako spieva večer júlový:
úžasná hudba zeleného ticha.
Vbáraš doň slová bezmocné
jak rybár siete do vody.
Nad tebou tuja, ktorá dýcha,
hrdlička vraví čosi zďaleka
ako keď hviezda na obzore stratená
za čímsi nevýslovným narieka.

Jak by si chcel len rozumieť,
čo vravia hviezdy v svojej noci;
každú piaď bytia môžeš poznať
ako strom poznáš po ovocí.

Osudom tvojim bude navždy
ten dlhý, neskončený zber
na poliach, ktoré život obsieva.
Len nezmýl, nezmýl pravý smer,
cvičené oko, ktoré vidí
aj vtedy, keď sa zotmieva.

Len vesluj, vesluj k ďalekému brehu,
veď vezieš poklad draho kúpený:
poznanie, ktoré živí tvoju nehu.

JAZMÍN

Biela do zelenej
kvitne biely jazmín.
Dýcham jeho vôňu,
ticho žasnem nad ním.

Jazmín!
Biela sláva júnová
nevie ako život krášli.
Oči moje pútnice
náhodou t'a našli.

Jazmín!
Čistota a vôňa,
jestvovanie číre v belobe,
len jas, nikdy tôňa,
odpočíva srdce pri tebe.

A sviet' a žiar
krásna biela tvár.
Neha tvoja nech ma zohreje,
jazmín v plnej sláve.

Prekvitajú nádeje.

ETICKÁ MYŠLIENKA SV. TOMÁŠA AKVINSKÉHO

Štefan Harvan

Človek je rozumná, slobodne sa rozhodujúca a svojmocná bytosť. Je pôvodcom svojich činov a má moc nad svojimi skutkami. Áno, len tie skutky zaslúžia meno l'udské, ktoré pochodia od uvažujúcej schopnosti a dobrovol'ného rozhodovania. Zrejmé je: skutky majú ráz predmetu. Slobodné skutky robia skutky človeka l'udskými (S. th. 1-2, q.l.a.l.).

Predmetom vôle je ciel' a dobro. Preto aj všetky l'udské skutky sú pre ciel'. Človek je však pánom svojich skutkov.

Všetci čo nejako konajú, konajú pre ciel', ktorý nimi hýbe. Len ten nemusí vediet' o cieli, koho iní hýbu a vedú (ib. a. 2). Ciel' dáva druh mravnému skutku (a. 3.). Medzi ciel'ami je spojitost' a všetky majú niečo spoločného — dobro. V ciel'och nemožno blúdit', majú nejaký poriadok, priradenost' a podradenost', takže všetky jednotlivé smerujú k

nejakému poslednému cieľu, a tým je blaženosť, splnenie všetkej túžby človeka. Blaženosť nezáleží v časných dobrách (bohatstve, poctách,sláve pred ľuďmi, v moci; ani v telesnom dobrobyte, alebo rozkoši (s. th. 1-2, q. 2. a. 1-6)). Podstata blaženosti nezáleží konečne ani v nejakom duševnom dobre samého človeka, ale je niečím duševným čo je mimo človeka. Keď pozorujeme blaženosť čo do príčiny a predmetu, tak je niečím nestvoreným; ak však sa pozoruje sama bytnosť blaženosti, tak je niečím stvoreným » (q. 3. a. 1.. Blaženosť je vrchol ľudskej dokonalosti (a. 2.) je stavom činnosti, predovšetkým rozumovej, potom aj zmyslovej ako predpoklad rozumovej, (a. 3.). Bytnosť blaženosti záleží v úkone rozumu, vôli patrí útecha, ktorou ide za blaženosťou (a. 4.). Predmetom blaženého zrenia je najvyššie dobro, Božia dokonalosť. Vedecké skúmanie vecí a cieľov podľa zmyslových dát je blaženosť nedokonalá (a. 6.).

Tento prechod od ľudských skutkov ku blaženosti posledného cieľa pôsobí dojmom krátkeho spojenia. Medzi oboma pólmi však jestvuje konkrétno dobrovoľných a nedobrovoľných skutkov, ktorými sa chodí po cestách najrozmanitejších potrieb, snáh, túžob, poznaní, rozhodnutí. Vôľa sama osebe je mohutnosť naklonená k dobru, ale podľa rozlíšenia protív: « Vôľa sa totiž má i k dobru i k zlu; k dobru tak, že po ňom túži, k zlu však, že sa mu vyhýba » (q. 3. a. 1.). Vôľa hýbe rozumom voľbou určitého cieľa, ale aj rozum hýbe vôľou podľa pravdivosti predmetu (q. 4. a. 1.). Tým je rozlíšený dvojtvar slobody vôle: « jedným spôsobom čo do konania a nekonania; druhým spôsobom čo do konania toho či onoho » (q. 9. a. 1.). Aj zmyslové poznanie predmetného dobra hýbe nejako slobodnú vôľu (a. 2.), ale « sama seba pohybuje v chcení toho, čo je k cieľu » (a. 3.). Zámer k cieľu je vo vedomí vyjadrený úmyslom. Úmysel je vlastne úkon vôle » (q. 12, a. 1.). Majú ho len rozumné bytosti (q. 12, a. 5.).

O úlohách vôle, ktoré sa týkajú toho, čo je k cieľu sv. Tomáš podáva obsiahly rozbor a mnohé rozlišovania vôle aj od rozumu aj od zmyslových schopností. Úlohou vôle je: « voliť, súhlasiť a užívat » (q. 13, úv.).

Aj keď sa zdá, že voľba je výsledok zrovnávania v úkone rozumu, v skutočnosti rozum aj vôľa spoluúčinkujú. « Kedykoľvek sa však schádza dvoje, jedno je druhému tvarom. Rozum ide nejako pred vôľou a riadi jej úkon: nakoľko totiž

vôľa smeruje ku svojmu predmetu podľa poriadku rozumu, pretože vnímavá sila predstavuje žiadostivej svoj predmet. Tak teda onen úkon, ktorým vôľa smeruje k niečomu čo sa predkladá ako dobré, pretože ho riadi k cieľu rozum, látkovo síce je vôľa, ale tvarom je rozum... Voľba podstatne nie je úkonom rozumu, ale vôle: pretože sa voľba splňuje v nejakom pohybe duše k dobru, ktoré sa volí. Preto je jasné, že je úkonom žiadostivej mohutnosti » (q. 13, a. l.). Rozhodnutie vôle však predchádza nejaký záver rozumu, predkladajúceho výsledok pátrania o predmete, ktorý sa má konať; a toto sa volá rada, ktorá predchádza voľbu » (q. 14, a. l..

Ešte viac ako pri voľbe, pri súhlase sme náklonní povedať, že je úkonom rozumu a nie vôle. Prisvedčiť patrí rozumu, teda aj súhlasiť. Lenže, podľa pravdy, súhlasiť pre konanie v dosahovaní cieľa, treba rozlíšiť od súhlasu v poznávaní pravdivosti pre výrok nejakého súdu. « Súhlasiť znamená užiťzmyslu k niečomu... úkon žiadostivej sily je akési nakláňanie sily na vec samu podľa nejakej podoby... a podľa toho súhlasiť je úkonom žiadostivej sily » (q. 15, . l.). Znovu vynikne úzka spojitosť vôle a rozumu, keď sa úkon súhlasu rozoberie na úrovni vyššieho rozumu, čo je úvaha z dôvodov zvrchovaných ». Nijaký súd rozumu nemá rázu konečného rozhodnutia. Konečné rozhodnutie ku skutku je súhlas k úkonu. A tak súhlas k úkonu patrí vyššiemu rozumu, ovšem nakoľko sa v rozume uzaviera vôľa... » (q. 15, a. 1. 4.).

Používanie vecí viditeľných sa deje za účasti vnútorných stanovísk, ktoré konanie vo vonkajších pomeroch aj predchádzajú aj doprevádzajú. « Vôľa je čo podnecuje mohutnosti duše k ich úkonom » (q. 16. a. 1.).

V otázke o úkonoch vykonávaných z rozkazu vôle či rozumu treba povedať, že rozkazovať patrí rozumu, ale za predpokladu vôle. « Aby to bolo zrejmé, treba uvážiť, že úkon vôle a rozumu sa môžu mať navzájom k sebe tak, že rozum rozmýšľa o chcení alebo vôľa chce uvažovať; stáva sa, že je nejaký úkon vôle taký, že zostáva v ňom niečo sily z úkonu vôle. Avšak rozum môže niečo zdeliť aleboo hlásiť dvojmo:... slovom spôsobu oznamovacieho... alebo rozkazovacieho... práve to, že rozum pohybuje rozkazovaním má zo sily vôle. Preto platí, že rozkazovať je úkon rozumu s predpokladom úkonu vôle ktorej silou rozum pohybuje rozkazom k prevedeniu úkonu ») (q. 17, a. l.).

Pri rozlíšení ľudských skutkov na dobré a zlé sa hovorí, že ich mravný tvar dobrosti alebo zloby sa posudzuje podľa predmetu činu. « Ako prírodná vec má druh zo svojho tvaru, tak činnosť má druh z predmetu, ako aj pohyb z konca... dobro a zlo činnosti, ako aj ostatných vecí sa berie podľa plnosti bytia alebo jeho nedostatku » « (q. 18, a. 2.). « Z toho však, že predmet je nejakým spôsobom účinkom mohutnosti činnej, nasleduje, že... sama úmernosť činnosti k účinku je dôvodom jej dobrosti » (ib. ad. 3). Okolnosti patria k predmetu prípadkovo a tak vplývajú na povahu činu (a. 3.). Okrem dobroty vlastnej, ľudské skutky majú aj dobrotu z cieľa (a. 4.).

« A tak sa teda pri ľudskej činnosti môže pozorovať štvoraká dobrosť. Jedna podľa rodu, ako činnosťou; pretože koľko má z činnosti a bytia toľko má z dobrosti... Druhá podľa druhu, ktorá sa berie podľa príslušného predmetu. Tretia podľa okolností, ako podľa nejakých prípadkov. Štvrtá podľa cieľa, ako podľa pomeru k príčine dobrosti » (a. 4.). V zvrchovanej úvahe o vzore mravnosti sa povie, že dobro ľudských skutkov záleží v ich zhode s vôľou Božou, lebo Boh je dobro zvrchovaného cieľa človeka (q. 19, a. 9.). Na tomto základe potom logicky vyplýva, že mravné skutky majú ráz zásluhy alebo previnenia. « Ináč by nasledovalo, že Boh sa nestará o ľudske úkony » (q. 21, a. 4.).

Sv. Tomáš potom rozoberá rozličné hnutia duševných živlov zásadne zakotvených v zmyslových mohutnostiach. Hovorí o vášňach (passio), v kvestiách od 22 do 48. Nasledujú úvahy o trvalých uspôsobeniach duše ľudskej (habitus) vo všeobecnosti aj osobitne o čnostiach (q. 49-58). Hovorí o čnostiach rozumu aj vôle. Medzi prvé patria múdrosť, veda, umenie a iné. Medzi mravné všetky ostatné. « Ako sa žiadosť odlišuje od rozumu, tak sa mravná čnosť odlišuje od rozumovej » (q. 58, a. 2.). « Každá ľudská čnosť je buď rozumová alebo mravná » (a. 3.). Mravná čnosť môže byť bez niektorých rozumových, ako bez múdrosti, vedy a umenia, ale nemôže byť bez opatrnosti (a. 4.). Iné rozumové čnosti môžu byť bez mravnej čnosti, ale opatrnosť nemôže byt bez mravnej čnosti (a. 5.).

« Stoikovia nerobili rozdiel medzi žiadavosťou rozumovou, čo je vôľa a žiadavosťou zmyslovou... vášňami nazývali ktorékoľvek city odporujúce rozumu. — Ak sa vášňami ro-

zumie ktorékoľvek hnutie zmyslovej žiadavosti tak môže byť v čnostnom, pokiaľ sú riadené rozumom » (q. 59, a. 2.).

Mravných čností je viac, podľa druhov (q. 60, a. l.). Sv. Tomáš vyučuje etický pluralizmus. Ale podľa nejakej spojitosti a hierarchie. Tak: « Všetky čnosti, ktoré sú na činnosti maju ráz spravodlivosti » (a. 3.). Do mravných čností sa vhodne kladú tie, « ktoré sa volajú hlavné, či základné » (q. 61, a. l.)), aj keď sú rozumové. « Božské čnosti sa druhovo líšia od mravných aj rozumových » (a. 2.). V otázke o miere čností sv. Tomáš vyučuje umiernenosť, « stred čnosti ». — « Dobro mravnej čnosti záleží v porovnaní s meradlom rozumu. Súhlas je v strede medzi mnohom a málom. Mravná čnosť záleží v strede » (q. 64, a. 1.). Stred intenzívny aj extenzívny. «Stred čnosti je od stredu rozumu, nie naopak» (a. 2). « Dobrom rozumovej čnosti je pravdivé... je ako merané od veci. Tak teda dobro rozumovej čnosti bádavej záleží v nejakom strede skrze súhlasnosť s vecou samou... tým istým spôsobom sa berie stred zo súhlasu s vecou v čnostiach rozumových činorodých ako bádavých » (a. 3.). « U božských čností... sa nemôže vyskytnút mnoho a tak dobro takej čnosti nezáleží v strede, ale je tým lepšia, čím sa viac blíži k najvyššiemu » (a. 4.). « Mravné čnosti sú spojité. Kde chybuje uznanie pravdy nepravá je čnosť aj pri dobrých mravoch (Glossa Augustínova). S láskou sú vliate všetky mravné čnosti » (q. 65, a. 1,2,3). Ráz čnosti viac patrí čnostiam rozumovým. Spravodlivosť vyniká nad všetky čnosti mravné ako bližšia rozumu. Predmet múdrosti vyniká nad všetky predmety všetkých rozumových čností » (q. 66, a. 3,4,5).

Pri určovaní svojrázu mravného postoja človeka sv. Tomáš nenástojí na vedomí povinnosti, ale rozvíja sústavu čností, ktorými je človek trvalo uspôsobený žiť v súhlase rozumu a zákonov. « Len spravodlivosť medzi inými čnosťami obsahuje ráz povinnosti. A preto mravné sú potiaľ vymedziteľné zákonom, pokiaľ patria spravodlivosti » (q. 99, a. 5 ad 3.). « Každému je povinné to čo je jeho... V mene povinného sa udáva nejaký poriadok vyžadovania alebo nutnosti toho, k čomu je zariadené... Každému je povinné to, čo je k nemu zariadené podľa poriadku božej múdrosti » (l, q. 21, a. l.). « Samotné skutky nespadajú pod zákon, iba pokiaľ majú ráz povinného. Je však dvoje povinné: a to jedno podľa pravidla

rozumu, iné podl'a pravidla vymedzujúceho zákona » (1-2, q. 99, a. 5.).

Pri hodnotení mravného konania, vedomie povinnosti je podriadené slobodnému rozhodovaniu. « Skutok sa stáva čnostným, chvályhodným a záslužným hlavne pokial' pochodí z vôle. A preto, hoci poslúchat' je povinné, ked' niekto poslúcha s ochotnou vôl'ou nezmenšuje sa preto jeho zásluha... Služobné úkony zadarmo sú milšie; čo človek robí z povinnosti je nie zadarmo... » (2-2, q. 104, al.). « Nuntnost' donútenia spôsobuje nedobrovol'nost', a preto vylučuje ráz chvály a zásluhy. » 2-2, q. 186, a. 5. ad 5.).

Mravné povinnosti u človeka sú určené zákonom, z ktorého je spravodlivost'. Zákon je však prevedený na pôsobnost' rozumu. « Zákon je nejaký výrok činorodého rozomu... podl'a niektorých obecných zásad » (a. 3.). « Celá obecnost' vesmíru je rozumom Božím... má ráz zákona » (1-2, q. 91, a. l.); je to večný zákon. « Podiel večného zákona v rozumnom tvore volá sa zákon prirodzený » (a. 2.). Ale aj l'udský zákon pochodí z rozumu. Okrem toho: « Človek musí byt' riadený vyšším spôsobom k nadprirodzenému ciel'u poslednému. A preto sa pridáva zákon Bohom daný » (a. 4.); to je boží zákon — zákon Desatora prikázaní. « Všetky mravné prikázania musia patrit' do prirodzeného zákona... celý úsodok l'udského rozumu plynie nejako z prirodzeného rozumu » (q. 100, a. l.). Božský zákon predkladá príkazy v úkonoch všetkých čností... ale tak, že niektoré, bez korých nemôže byt' zachovaný poriadok čností, ktorý je poriadkom rozumu, spadajú pod záväznost' príkazu » (a. 2.). « Aj všeobecne známe, — aj špeciálnym štúdiom nachádzané príkazy — sú od Boha prostredníctvom vyučovania múdrymi » (a. 3.). « Príkaz má donucovaciu silu », totižto v trestnej sankcii, ktorá mu je pridružená. Čnost' koná vedome, dobrovol'ne a trvalo a z vnútorného presvedčenia, (a. 9.). Preto: « spôsob lásky nespadá pod prikázanie » (s. 10).

Sústava sv. Tomáša má tendenciu difúznu: z rozumu a vôle kreslí vel'kolepý obraz človeka, sebavedomého, pána svojho osudu, vyzbrojeného záplavou rozmanitých čností, a proti zvodom zvrchovanému dobru večnej blaženosti. Sv. Tomáš dáva prednost' dobrovol'nemu úkonu pochádzajúcemu z vel'kodušnej a slobodnej vôle.

PO NÁVŠTEVE

Keď všetci odišli
zomrelo
posledné slovo
Jak kvapka
v pohári

Zďaleka reč sa vracia
Vo vzduchu uťaté ruky
jednej z krás
Okolo stola mlčiace slová
kážu sa
rozlúčiť znova

V kúte na kríži
plače čas

Marian Žiar

POKÁNIE

Myšlienky plné sľubov
do hľbok kostí
tvárami svietia
ranených hostí

Nepíšte pravdu na steny
Časné je čo kradne čas
Do srdca svetlo zapáľte
Počkajte na jeho hlas

s obrazom prísnej premeny

Marian Žiar

MARHULE

Priam ako hviezdy hore, na stopkách
marhule žiaria, pod ktorými kráčaš.
Keď trávy trúbia, naženie ti strach.
Vyletí kŕdeľ vyplašených vtáčat.

Do rosy klesáš horkou únavou,
túžiaca po láske a po premene.
Marhule pikujú jak vrtuľníky nad hlavou.
Zrelý zrelého neodženie.

Po šiestich mesiacoch do izby prinesieme
hrsť trávy zoschnutej a jeden holý prút
a ešte niečo. A marhule zavarené.
Budeš mať na ne iste strašnú chuť.

Jozef Milučký

SENTIMENTÁLNA

Hľadali sme lásku v cintoríne,
hlbšom ako starodávny lesný roh.

Naše oči, štyri malé slnká —
rozžhavili mramor vzácnych sôch.

Pod dlaňami zvädnutého lístia
hrude hrobov dvíhali sa ku nám
ako chleby pred vložením do pece.

Sčernela krv nad konármi kríkov,
nad pavúkmi s krížmi nebožtíkov.

Tvár si mala ako zo sviece.

Jozef Milučký

ZLOMKY Z DENNÍKA O POÉZII

Karol Strmeň

1. Ambiguita v každodennom živote básnika: pre vlastné spasenie musí žiť, ako by bol vždy básnikom, a dobre vie, že vždy nie je básnikom. (A beda mu, ak to nevie).

Príprava k tvorivosti nespočíva len v poetických memorabíliách, ktoré nám radí Majakovskij, ale predovšetkým v neúprosnej odtučňovacej kúre ducha. Výrečný básnik je nádherný rečník, orátor spravidla uchvacujúco poetizujúci, lenže poézia nie je elokvencia. Žobre, chuderka, pri bráne, hovorí pravdu a neveria jej, v zrkadlovej sieni tlieskajú rečníkom.

* * *

2. Nie je nerest'ou brat' poéziu privážne. Ani básnici ju vždy dost' vážne neberú, čo sa im pomstí vždy pekelne. Tvorivost' je hra, trpezlivé stavanie na prichádzajúcu kartu, cesta z neistoty k presnosti a k tvaru, ešte stále neistému ako novembrové oblaky, hra čoraz väčšmi podobná hre o vlastný život. Poetično nie je ilúzia a básnická « pravda » nie je fraška, ktorú musí básnik hrat', aby pocítil osobnú nemohúcnost' vo vzt'ahu k trvalej, neúprosne tvrdej a omračujúcej realite vecí. Viem, čomu som uveril a o čom môžem, azda i mám, pochybovat', či už na svoje št'astie alebo nešt'astie.

* * *

3. Možno nie básnici, ale správcovia spoločenských objednávok (úmyselne používam tento milosrdný eufemizmus) vymysleli ódy, ale pravda je, že básnik môže beztrestne lyrizovat', čo len chce. Je len jedna výnimka, ktorá nepozná pardónu. Ked' básnik začne lyrizovat' sám seba, je odbavený, nik mu viac nepomôže a neporadí. Stratil haneblivost'. Spáchal hriech proti Duchu Svätému.

* * *

4. « Dnes od básnikov čakáme, aby... » « Najmä dnes je potrebné, aby naši básnici... ». Tratí čas, kto počúva d'alej. Spoločnost', lepšie povedané elitný káder, ktorý diriguje

spoločnosť, vždy niečo čaká, niečo objednáva, čo celkom iné potrebuje a vždy, aj v najideálnejších pomeroch, neužitočný básnik je odrazu nepochopiteľne užitočný a ani nie tak národný ako znárodnený. Vyvlastňuje sa aj samota, beznádej a prehltanie slz.

* * *

5. Omnia licent poetis atque... Inými slovami, básnikovi nie je nič dovolené, sám sebe nesmie nič prepáčiť. Spender sa vzdal maliarstva, keď videl, že nemá trpezlivosti s detailami. V básni sú detaily quintesenciou. Sapfo sa nám zachovala zväčša v zlomkoch, v detailoch — a je v nich celá.

* * *

6. Paradoxy: Priveľa umenia je smrťou umenia. Priveľa slobody je návratom k tradíciám, ktoré sa dávno vyčerpali. Niektoré nedokonalosti sú v poézii znesiteľnejšie ako mnohé dokonalosti.

* * *

7. Páliť vlastné básne je posvätné privilégium. Keď som bol mladý, robieval som to s pasiou, bol to vyložený akt nádeje, úvod do nových dobrodružstiev. Poklesol som časom v tejto užitočej horlivosti. Ale čo je zlé, spáliť treba. Počúvam plamene, oheň sipí, papier škvrčí a prosebne pukoce. Nech. Urobil som dobrý skutok.

* * *

8. H. B. mi raz povedal: « Vy básnici kvôli efektu a dobrému rýmu zradíte aj Boha. « Ak je to pravda (a neraz je to takmer pravda), sme misijné pole ako pohania v Transtatárii. Cirkev nám za patróna neurčila ani sv. Augustína, ani sv. Tomáša Akvinského, ani sv. Bonaventúru, ani sv. Petra Damiána, hoci to boli dobrí básnici, ale svätého hriešnika a spolubrata nášho, kraľa Dávida, ktorého skutky tak neúprosne zaznamenalo Písmo sväté. Lenže s jeho slovami na perách umieral na kríži Ježiš Kristus.

* * *

9. Básnik nemá čas, má len šťastný moment; nemá svet, má len pohľad sústredný na aspekt reality. Šťastný moment je neistá veličina : v tom, že proste trvá a oblažuje, aj je aj nie je večnosťou. A svet? « Toto všetko ti dám, ak padneš na kolená a budeš sa mi klaňať. « Svet čaká od básnika chválu, ale tvári sa, že sa bez nej zaobíde. Sartrov Roquentin jedného dňa vidí, že veci okolo neho jestvujú živo a mocne. « Vyjavili svoje mená. Tu sú groteskné, uvzaté, obrovské, hlúposťou by bolo nazvať ich hostinou a vyslovovať sa o nich akokoľvek. Som uprostred vecí ktoré nemožno pomenovať ». A predsa je poézia možná, sama nevie ako.

* * *

10. Dobrá báseň mi hovorí ako spovedník : « Druhý raz to už neurob ».

TU JE ČAS

Tu je čas, keď zločin s násilím sa snúbi
a lož si s pravdou vymenili miesta,
odnikiaľ nikam vedie táto cesta
a z oboch strán ju utrpenie vrúbi.

Tu je ten čas, keď hviezdy lesk svoj tratia
a maky v poli červenejú hanbou
nad tým, jak človek za človekom sliedi
a brat sa zvlčil, požiera si brata.

Tu je ten čas a moja zem už tuší,
jak sviece zažnú, sviece poznania raz.
Až udrie blesk ten, ziskrí náhly náraz
buď milosrdný, Bože, ľudskej duši.

21.8.1968

Sida Rákay

Z LITERÁRNYCH JEDYGRAMOV

Imaginárny kritik

Pán poet spáriac rozumovosť s citom,
plod modzgu s tým, čo zočil v snách,
do básne včaril v štýle farbosýtom
jedno i druhé v slovohrách.
No prišiel kritik a s ním krach.
V básni jak klásky v poli krúpmi zbitom
z modzgových štruktúr ostal prach,
kým z citného jak list pod parazitom
jak pod stenou nevymetený hrach
ostalo iba srdcervúce « Ach »...

Stoj, čo stoj!

Popľul si dlane,
lebo si zaumienil, že sa stane
za živa autor čelný,
po smrti nesmrteľný...

Strach, čo i pomysliet'

Tam som ju zočil
strojnú, milú, slušnú
jak sa s ňou ktosi za kriačiky stočil,
tú moju-tvoju poéziu funkčnú...

Beda a beda

Beda národu, v ktorom srdca piesne
poeta natus viacej spievať nesmie,
no o čo väčšou poéziu tresce
Boh, keď zlý básnik písať prestať nechce...

Starý novinový

Päťdesiat strán novín denne,
keď je nie o kurivo núdza,

v osvecovania prevznešenom mene,
to prikonfúznym volá moja múza,
bo príčina tej objemnosti zjavnej
jej jaksi stále uniká,
že totiž plnosť tá je v proporcii správnej
k vákuu v hlavách publika...

(Zo Zápisníka 1968)

— jeď —

TAK AKO VTÁK

Chvejem sa túžbou ako vták
väznený pre spev v klietke,
po jednej strune ťahám slák,
chvejem sa túžbou ako vták
a vo mne spevy všetké.

Vyzváňa srdce, živý zvon,
v podivuhodnej zhode
s vtáčaťom, čo sa chveje v ňom,
vyzváňa srdce ako zvon
tú pieseň o slobode.

Chvejem sa, tak sa chveje vták,
mrazivý august biely,
po jednej strune ťahám slák,
chvejem sa, tak sa chveje vták,
keď na nič sú mu kriela.

Sida Rákay

ROZHOVOR S RUDOLFOM DILONGOM

Karol Strmeň

1. Mladý básnik píše preto, že sa mu raz podarilo práve prostredníctvom poézie zistiť, že je možné zmocňovať sa sveta adekvátnym postrehom, ktorý vykryštalizoval v slove. Jeho východiskom i cieľom je očarenie vnímané ako poeticky účinné. Čím je básnik starší, tým bolestnejšie cíti, že ho zaväzujú nielen obrazy, slová a vety, ale dokonca aj vlastné mlčania. Prichádza k momentu, keď nestačí mať vieru vo vlastný talent (to by bolo najmenej), treba mať hlboké presvedčenie, že v básni zachytávame nielen efemérny obraz seba a svojho vnútra, aby som sa po dilongovsky vyslovil, « minúty zeme », ale aj niečo, čo ich podstatne presahuje a dotýka sa ak už nie večnosti, aspoň takých daností, ktoré svojou povahou patria viac do filozofie ako do hravej a čačanej poézie. Na čom sa zakladá tvoja *viera v poéziu?*

Najprv ti chcem, Karol, pripomenúť, že nerád hovorím o poézii akademicky. O poézii najradšej hovorím rečou poézie. Ako i o Bohu rád hovorím rečou mystiky, nie rečou dogmatiky. I poézia i mystika sú mi blízke, blížim sa k nim ako človek, nie ako teoretik. A po druhé, chcem ti povedať, že pri takých interview mám vždy dojem, že básnika idú rozumársky prekonať, intelektuálsky prevýšiť, zamotajú ho do mnohých učených pojmov, vyskúmajú na ňom celú potencialitu múdrosti, tak ho zvedečtia, že v tej chvíli už ani nežije v poézii, ale v labyrinte akýchsi preučených zaklínadiel. Jednému sa to stalo, že nakoniec zvolal: akého len preučeného básnika ste zrobili zo mňa a ja si iba verše píšem a na také veci ani nepomyslím. A mal pocit karikatúry. Vyzerá to groteskne, keď básnika berú na operáciu a on je vlastne zdravý. Vtrhnú do jeho dielne, aby mu pomohli k dielu, keď je to už nepotrebné, keď už je dielo hotové. Je neslávne, keď básnik musí uznať a potvrdiť po hotovom diele ešte raz, že je básnikom. Je smiešne, keď veľký básnik (nie je reč o mne) musí odpovedať komusi na otázky, ako z lavice vyvolaný malý žiačik a bojovať o dobrú známku pre svoje majstrovské dielo. Aj geniálny

básnik mi tu pripadá, ako by mal od kohosi ešte raz vydobyť svojho génia. Potom je z neho taký poľutovaniahodný úbožiak; je mu málo stvoriť veľké dielo, musí ešte o ňom aj hovoriť. Pozri, Karol, keď som 15ročný začínal písať, nič som nevedel o umení. Vedel som len o poézii a tú som videl vo veršoch. Bola to len « hravá a čačaná » poézia, nie filozofia. Boli to nie « minúty zeme », ale len moje minúty. To boli moje malé objavy, i keď nestáli zamnoho, ale veril som im. Aj čačaná hra mi bola istotou. A postupom času som nadobudol takú vieru, že poézia dáva viac istoty a pravdy, ako realita života, z ktorej každý deň musíme znova a znova vytriezvieť. Veď aj pri hriechoch sa takto prichytíme. A čo je spoveď? Najčistejšia poézia.

---

2. Povedzme, že je poézia svojou povahou bližšie k mágii ako k filozofii (najmä diškurzívnej). Nemyslíš, že je pre básnika nebezpečné spíjať sa náladami, obrazmi, kdeakými novotami? Nevedie to nevyhnutne k chorobnej túžbe po okázalosti, akú musí mať vždy napríklad ženská móda? Ale každá móda je preto módou, lebo je na slnku božom dnes a zajtra už nebude.

Dnes mám to presvedčenie, že poézia musí mať i umenie, i výzvu ľudského posolstva; musí čosi riešiť a to i mágiou i filozofiou. Spíjať sa náladami — nie je dosť. Ak máš čo povedať, môžeš to i « spitý náladou » povedať. Dielo musí mať — povedal by som — svedeckú výpoveď. Napríklad pre mňa bol mágiou aj surealizmus. Ale Paul Eluard má svoju svedeckú výpoveď. A dnešný kurz najnovšej poézie ju tiež má mať. Ako fenomén možno pripomenúť, že je dnešné novotárstvo vrcholne ctižiadostivé. Nie som za to, aby sme boli za každú cenu módni, ale starinársku poéziu nechajme už pre biblioteky. Poézia, ako i každé umenie, podlieha dobovému vkusu. My sme v slovenskej poézii mnoho veršikovali a ešte i dnes sa veršikuje. Teraz máme generáciu, ktorej sa treba prihovoriť jej časom a jej životom, teda i jej výbuchmi mladosti a musíme ju i tak vidieť, ako je divoká a neskrotná. Ja som už na roky dosť starý, ale nezatracujem ani antipoéziu. Jestvuje, treba ju brať na vedomie. Nech si má svoju mágiu, my sme ju mali v mladosti tiež. Čarodejník vyčaruje svoj čin a nedbá o nás, lebo

vie zaklínaciu formulu. A filozof nech nerozpráva s čarodejníkom, ale s nami. Čo na tom, akou poetikou nám to povedia! Ale nech dajú čin. Nezavrhoval som, ani teraz nezavrhujem ultramódne smery. Treba si ich všímať. Lebo sú tu a tu žijeme i my.

---

3. Rilke dokázal, že každá jeho básnická zbierka je osobitný celok; menil tón, menil myšlienkový svet, dokonca aj vnútorný rytmus (myslím ten, ktorý nesúvisí s metrickým plánom básne, ale s iktami myšlienky a citov). J. Guillén píše celý život jednu jedinú knihu. Ako je to s tebou? Stalo sa mi totiž, že som citoval pred tebou zlomky z tvojich básní a nepoznal si ich. V liste si mi nedávno napísal, že « Minúty zeme » budú tvojou vrcholnou zbierkou. Mám dojem, že nie si ďaleko od pravdy. Ale ako súvisia « Minúty zeme » s tvojimi doterajšími zbierkami?

Sú rôzneho typu básnici. Raz napísali niečo a zabudli písať. Čo by bol písal napríklad Rimbaud, keby bol mal 64 rokov ako ja? Mal som 24 rokov, keď som písal básne svojej zbierky Hviezdy a smútok. Boli to — hovorili — dobré básne. Kde sa mi podeli dnes tie « ikty citov »? Môžem zato, že dnes som zabudol tak písať? Ty pamätáš, že si mi raz písal ako kvintán, chcel si čosi básnického odo mňa mať. Mne taká vec ani nenapadla a na kúsok belasého balíkového papieru som ti napísal pár slov. Čo si vraj mal za pôžitok! Ale dnes som už zabudol tak písať. A môžem za to? Kedysi r. 1942 navštívil ma v Tatrách Miko Šprinc s Jankom Silanom. Vtedy bol Miko bujarý šuhaj, písal zamilované verše v tom zmysle, že v pokušení trýznil svoje telo, báchal sa o zem a zvíjal sa ako sv. František v tŕní. Pamätám ešte i na ilustrácie jeho prvej zbierky. A dnes už zabudol tak písať. Môže on za to? Veď i ja som mával také bozky nepokojov. Ale už som sa nevedel nikdy vrátiť k tým prvým krokom poézie. Išiel som ďalej, dlho som išiel, nie ako J. Guillén, ktorý išiel celý život a mal len jednu zastávku. A kedy som sa dostal k vrcholu? Spomínaš, že touto zbierkou? Mal som vôľu prísť k nej. Ale ostaňme pri tom, že som mal len vôľu, to ostatné môže byť slabou pravdou. Čo keby — ako som ti v liste napísal — za takou pravdou začali sa zbiehať chmáry na nebi? Nemám už viac písať?

Veď za vrcholom čo ešte ide? Aj úpadok by mohol prísť. A ja ešte vždy mám vôľu pre tú ďalšiu vrcholnú poéziu. A len v tom hľadám súvis medzi jednou a druhou zbierkou svojej poézie.

---

4. Dovoľ, ale ešte raz sa vrátim k otázke pomeru medzi poéziou a mágiou. Nemyslíš, že je nebezpečné spájať náboženské pravdy s « magickými » elementmi? Neškodí poézia náboženstvu a keď už nie náboženstvu, prinajmenej nábožnosti básnika?

Nemožno spájať náboženstvo s mágiou. Také náboženstvo by bolo zlé, už i len tým samým faktom, že ho možno vedľa mágie stavať. Boh je Boh a nie Mág. Ale nakoľko v náboženstve vchádzame do metafyzického sveta a sme ľuďmi i v ňom, primiešajú sa nám hravo i tie prvky ľudské, ktoré svojou povahou nepatria do reality, ale skôr do irreality života, ako je takým prvkom i mágia. Takým vplyvom sa tak ľahko neubráni skoro nikto. Aj u samého Claudela možno nájsť takéto nábehy. A v Písme svätom je ich dosť hodne. Žalm 37. začína slovami: Domine, ne in furore tuo arguas ma, neque in ira tua corripias me. Po slovensky: Pane, nekáraj ma vo svojej zúrivosti a netrestaj ma vo svojom hneve. Nuž ja neverím v zúrivého Boha. Veď keby taký bol, už by nás tu nebolo. Myslím, že slovná hra, čiže mágia slov ostáva tu skutočne mágiou slov. Ale ja prosím Boha pokorne, veľmi pokorne, aby z mojej viery nestali sa len slová a aby moja modlitba ani v poézii nevyznela nikdy ako hrôzyplná mágia.

---

5. Zaujalo ma jedno: v tvojej poézii stále sa vracajú kozmické motívy a to je v slovenskej poézii unikum (ale nielen v slovenskej). Je to u teba láska k výškam alebo únik z reality? Ale ako by mohol realite ujsť básnik, ktorého denným chlebom je mnohoznačnosť reality? Pomôž čitateľovi z labyrintu.

Obdivujem Boha i tam, kde my ľudia nie sme. Milujem to neznáme. Milujem Boha vo veľkých priestoroch v celej jeho prítomnosti. Keď je Boh tak pokorný, že ma stvoril na svoj obraz a dal mi múdrosť, teda dal mi aj možnosť dívať sa na jeho výšky. Stvoril ich sám. Ale i mne dal tvorčiu silu,

aby som dovidel jeho dielo. Nehl'adím na seba, ked' tvorím Božie dial'ky. Sila Božia vedie moju mysel', ked' sa dotýkam prahu všetkých svetov, ktorých by som sa v smrtel'nom živote nevedel dotknúť' svojou silou. Len pre fantáziu l'udskú nestvoril Boh vesmír. Blížime sa k tým svetom. Naša éra je zázračná. Nebol som nikdy v živote tak vzrušený, ako vo chvíli, ked' zo svetov d'alekej Luny ozval sa nám jeden l'udský hlas a hovoril: Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. V budúcich érach to bude realitou tak, ako po Kolumbusovi i Amerika bola pre svet realitou. Pravda, nad našimi možnost'ami l'udskými i potom bude ešte vesmír vesmírom. Mnoho budem môct' ešte poznat', preto sa teším na každé stretnutie sa s Bohom, preto milujem Boha šialene. Až do absurdity! Až tak, že keby ma Boh poslal do pekla za moje hriechy a povedal by mi: budeš zatratený, lebo milujem spravodlivost', i vtedy by mi stačilo, že som počul z jeho úst « milujem » a so zadost'učinením by som prijal čin jeho lásky. Nič iné, len svedectvo vydávam o Bohu, že je vel'ký. Ja milujem vel'ké svetlo. Preto i v izbe mám rád vel'ké obloky, i večer pod hviezdami rád sa prechádzam. A čím je raj Boží d'alej, tým viac chcem hl'adiet' do neho, i ked' len skulinou poézie. Viem si predstavit', aké dobré svety sú inde, mimo našej zeme. Čítal si predsa, že som žil na jednej Hviezde a mám kopu zážitkov. A predsa sa mi bolo treba vrátit', aj ked' mám rád Boha v plnej kráse svetov. A ked' je bieda l'udská prít'ažlivá, že i Boh sa nám v nej ukázal na zemi, aj to si musíme vážit'. Ako sa žije v nebi, to raz iste uvidíme. Ako žije Boh na zemi, to sme už videli. Až po Golgotu bol pred našimi očami.

---

6. Uznám, hoci nerád, že básnik, ked' už, aby som citoval Maxa Jacoba, zniesol vajce, má právo mlčat'. (Sliepka nemyslí, že by si to mohla dovolit'). Preto t'a neprosím, aby si sa stal kritikom vlastnej zbierky, a ešte menej, aby si sa pokúsil kráčat' spät' po vlastných stopách a povedal mi, z čoho a prečo vznikli « Minúty zeme ». Pravda, môžeš...

Môžem, pravdaže môžem. Lenže v mojom prípade je to vždy tak, že ked' už zbierka básní je vonku a už nie je iba moja, akosi začínam byt' úzkostlivý a bojím sa dlho otvorit' svoju knihu a pozriet' do nej znova. Iné je, kým ešte mám

rukopis pred sebou. Opravujem, čistím, hladím, prepisujem, raz, dvakrát a do nekonečna. Ale keď už mám knihu v ruke, čítam a som nesvoj. Keď mi len jedno slovo v ústach zaškripí, už knihu odkladám a dlho ju nevezmem do rúk. Ale i to som skúsil, že opravené, keď som sa k nemu vrátil po čase, bolo horšie ako to pôvodné. Nerád hovorím o knihách, ktoré som už napísal. Rád hovorím o knihe, keď ju píšem a aj o tej, ktorú sa chystám písať. Lebo tu je vždy možnosť k prechodom, obratom, zmenám a to každého autora popudzuje dopredu. V týchto peripetiách poézie je radosť žiť. Skúmaš, hodnotíš, boríš sa, zápasíš, všetko robíš pre krásu poézie. No keď je už kniha vonku, končí sa i básnikov zápas o ňu. « Minúty zeme » som písal naozaj v minútach. Bolo ich hodne, takých od rána do hlbokej noci. Skoro v jednom dúšku. Aj môj život bol vtedy jedným dúškom, jednou minútou na zemi. K takým minútam sa už asi viacej nevrátim. Teraz ma volajú dlhé-dlhé svetelné roky.

---

7. Dobre. Ale nemyslíš, že básnik veľmi uškodí svojej poézii, ak celú ťarchu výkladu zverí na často otáznu intuíciu a ešte častejšie nebezpečnejšiu erudíciu kritika? Len sa, prosím ťa, uskromni a povedz mi jasne, v čom spočíva jednota tvojich « Minút zeme » a toho, čo si povedal v tom a čo si chcel povedať.

Báseň vždy nepotrebuje výklad. Umenie má v sebe aj čosi nevysloviteľné. Prečo Pannu Máriu v poézii Loretánskych litánií voláme napríklad Vežou zo slonovej kosti, to sa ani nežiada vysvetľovať. Aj ten jednoduchý človek má pre toto dosť intuície. Menovať ešte raz v poézii, čo je už pomenované, to by iba zmalichernilo samu poéziu. Treba niečo z umenia zveriť aj na intuíciu, aj keď je často otáznou. Nech sa aj iní radujú, že tvoria, že nie sú zaostalí, že svoju dobu vedia chápať. Nech aj iní sú v poézii, nielen poeta. Umenie je preto umením, aby vzrušovalo (okrem iného), nie aby nám ho odkopírované dávali. Kópia je vždy menej ako originál. Ani kópie listov nemajú pre nás veľkú cenu, ale radi máme originálne listy. Také kópiové tlačivo prebehneme očami a odhodíme. Tu nepracuje nijaká intuícia. V modernom maliarstve napríklad je veľa možností pre dobrú intuíciu. Dielo sa môže s nami ihrať do nekonečna.

Môže nás oslňovať, poburovať, láskať i napínať, a to v polohách, v akých sme ešte neboli. Ale musí byť originálne. Moderný maliar chce vás prekonať silou svojich vnútorných zážitkov a vlastného sebauskutočňovania. Nevysvetľujte vy obraz, ktorý vám vysvetľuje maliar. Uvediem tu príklad. Veľký umelec pracuje na návrhoch nových oblokov našej kaplnky, ktorú budujeme v Pittsburghu. Téma jedného obloka je « Radosť sv. Františka » podľa vzoru jeho Cantico di sole — Pieseň o slnku. Tá maľba je prekrásna, hýri farbami, vlnami, veľkou fantáziou sa preplňuje sama o sebe, ale sv. Františka tam niet, ani toho vysloveného posolstva radosti, ktoré obsahuje Pieseň slnka. Nik to tam ani nenájde, keď mu to vopred nepoviete. Lenže i bez toho dodatočného vysvetlenia bude sa v obraze kochať, ak má zmysel pre umenie nášho času. Lebo keby ste mu povedali, čo hovorí maľba, bude rozčarovaný, čaro jeho intuície zmizne. Pravdaže, dobrý kritik môže mnoho povedať, treba ho zhovievavo vypočuť. Erudíciu kritikov chválim, ale len keď sú tvoriví.

---

8. To františkánske v tvojej poézii je častejšie, ako si čitateľ myslí. Ukáž prstom.

Ukážem prstom. Ja som chudobný františkán, nemám nijaké peniaze, ale svoje knihy si musím vydať sám. Okrem toho Boh, ktorý kŕmi nebeské vtáctvo a šatí poľné ľalie, kŕmi a šatí i mňa. Nikdy som v živote nevedel, čo sú to starosti o každodenný chlieb. Ani by som to možno nedokázal. Ja som tu len také božie vtáča, sedím si na konárku a spievam. Starnem, a konárik sa raz odlomí a vtáča si poletí ďalej, pôjde svojou cestou do neba. Neviem, či to je to, na čo by som mal prstom ukázať aj vo svojej poézii.

---

9. Prezradím ti, že v tvojej poézii najviac obdivujem metafory. Nie, keď napíšeš, že « na mojej omši svieca dohára », ale keď povieš napríklad: « Deň zobúdza ma. Zišiel dolu po streche / a nakrivil ma ». O metafore sú v súčasnej kritike dva názory: a) že z metafory sa má stať supermetafora, a b) že by bolo dobre, keby už raz stratila nezaslúženú moc nad poéziou. Čo by ostalo z tvojich « Minút zeme », keby si zo zásady vyhodil každú metaforu? (Ja mám v písacom stole hromadu básní, ktoré prešli takou operáciou;

viem, čo sa s nimi stalo; čo stratili a čo získali. Ani jednu som ešte neuverejnil). A čo by sa stalo, keby si každý jasný výrok zastrel väčšmi ako dosiaľ, ba hádam aj — to hádam aj mávali v modlitebných knihách pri spytovaní svedomia — hádam aj úplne?

Metafora ešte nestratila moc nad poéziou. Ale môže ju stratiť čoskoro. Nábehy na to sú. Javy sa berú, ako sú holé, bez obrazotvornej intervencie metafory. Slovom: kameň ako kameň a nie kameň-tma; voda ako voda a nie voda ako svetlo, atď. Básnici sa dnes prebíjajú — povedal by som to tiež len tak obrazne — k podstate a nie k farbe jablka. Poetika našich časov môže dostať taký kurz, že bude hovoriť len realitami. Ak budú dobrí básnici, zvládnu aj tento fenomén. Nám bude síce clivo za lúkou, z ktorej vykmásali kvety a ostala na nej len tráva, ale veď hovoríme, že i biele, zasnežené a holé polia sú pekné, aj bez kvetov a trávy. Uvidíme. Nepredbiehajme udalosti nijakým úsudkom; iba keď budú tie udalosti tu, budeme ich súdiť a hodnotiť.

---

10. Keby ťa niekto napadol, že si ututleným manichejcom v poézii, lebo máš jasné vedomie o tom, čo jo zlo a akú silu predstavuje hriech, ako by si sa bránil? Neber ohľad na to, že nie si manichejcom (to ja vonkoncom netvrdím). Odpovedaj, ako by ťa už niekto napadol.

Manicheizmus, ako viem, je neprestajný boj dobra a zla. Teda boj neba a pekla, pri ktorom boji my, ľudia, sme pohádzaní ako také bábky raz tu, raz tam, kde ako nás to vysotí. Slovom, bez vlastnej účasti na boji sme odmenení, alebo zavrhnutí. Toto je blud. Ja sa nedívam nečinne na ten boj, ja som aktívne v ňom. Boj tých dvoch pólov, boj dobra a zla, pre mňa nič nevybojuje. Ale taký boj ani nejestvuje. Predsa milosť Božia nebojuje s tmou diabla, už ju dávno premohla. Ja bojujem proti diablovi, ja slabý (alebo silný) človek. Tí, čo sú v nebi, už nebojujú. Ani tí v pekle. Nie dobro a zlo zápasí medzi sebou, ale človek zápasí o dobro a zápasí i so zlom. Ak ide o náš boj o nebo, Kristus povedal, že sa násilím dobýva. Kto ho dobýva? Nebešťania? Tí ho už majú. A diabol ho nechce. Ja, slabý človek, ho dobývam. Kdeže som ja mani-

chejcom, ked' nestelesňujem ani obraz absolútneho dobra, ani absolútneho zla. Ja som ten chudák, čo tam pri ceste kričí: Synu Dávidov, zmiluj sa nado mnou! A tu sme ideál svoj našli, my, čo vieme, akú silu predstavuje hriech a ja ho hlásam: milosrdenstvo Božie! Kto ho neskúsil na sebe? Poznám Boha milosrdného, ktorý si s mojím volaním « zmiluj sa nado mnou » vie hravo dat' rady.

---

11. Čo má básnická inšpirácia spoločného s vnuknutím Ducha Svätého?

Prečo nemám rád niektoré básne? Lebo nevieme spolu hovorit'. Hluchoty sa bojím, i svojej, ked' nečujem seba, ako čítam. Ked' niet komunikačných kanálov, ked' naše antény nie sú v dobrej polohe, niet hlasu, niet rozhovoru, tomu ja hovorím: neprítomnost' Ducha Svätého. Na takú vel'kú chvíl'u, ako je práca Ducha Svätého v našej mysli, máme byt' pripravení. Ak niekto nemá viery náboženskej, bude sa mi smiat'. A veriaci človek sa zastaví pri mne a povie mi: dobre si to napísal. A nemusím ho presviedčat' o práci Ducha Svätého. Otázka, ako si mi ju postavil, pripomína mi Abbé Bremonda, ktorý vo svojej teórii o čistej poézii si podobnú otázku dal, ked' stál pred problémom poézie a modlitby. Kde končí poézia a kde začína modlitba? Budem hovorit' podl'a svojej vlastnej skúsenosti. To, čo píšem, nie je mimo toho, čo píšem. Nie som prenosný, nie som nad sebou, ani pod sebou. Žijem a som zaangažovaný na živote. Ale písanie je duchovná práca, nedelitel'ná od nášho duchovného života. Nie sme izolovaní od poryvov, ktoré nastávajú, ked' zápasíme o svojho ducha a súčasne oň zápasí aj Duch Svätý. Sme prekvapení nad výsledkami zápasu a sme šokovaní, že duch tvorí a my sa s ním slovne bijeme. A nikdy presne nevieme, čo sa v nás deje v prítomnosti nás a v prítomnosti Ducha Svätého. Tie momenty sú nepostihnutel'né. Písmo sväté hovorí: Spiritus spirat, ubi vult — Duch dýcha, kde len sám chce. « Spirat » — to sa viaže k pojmu inšpirácia. Ale kde dýcha, tam chceme byt' celí a prosíme ho o spoluprácu, čiže ako ty hovoríš: o jeho vnuknutia a nikdy Boh nie je d'aleko od tých, ktorí ho o niečo dobré prosia. Modlím sa k Duchu Svätému a inšpirácia prichádza a neviem, ako prichádza. Sama od seba? To by som potom

nemusel mysliet', ani tvorit'. Tú činnost' ja musím konat'. A sám som udivený, že je to nie l'ahká práca a l'ahko neprichádza. Teraz, kde je hranica činnosti Ducha Svätého a kde je hranica mojej činnosti, to ja sám neviem. Ale to viem, že som v moci Ducha Svätého. Inšpirácia a Duch Svätý sa vel'mi dobre znášajú. Sú vedl'a seba, sú pred sebou i za sebou, majú mladistvost', majú revoltu a majú vždy svoj čas.

---

12. Čo sme povedali o « Minútach zeme » v súkromnej korešpondencii, nepatrí vždy verejnosti. Zbadal som, čo t'a nemohlo neprekvapit', ale ty vieš, čo som nezbadal. Prečo? A čo som to nezbadal?

To je tabu. Neviem, na čo myslíš. V korešpondencii sme ako decká. Aj krik robíme, štucháme jeden do druhého, i tešíme sa všetkému, čo tvorí naše spoločné záujmy. Prosím t'a, dal si mi slovo, že až 40 rokov po mojej smrti dáš do verejnosti moju korešpondenciu. Teraz o tom nebude vhodné hovorit'.

---

13. Predpokladajúc, že si v « Minútach zeme » povedal, čo si chcel povedat', ako si má počínat' čitatel', aby bol v súlade s tvojimi intenciami? Podl'a teba záleží na tom alebo nie? Možno máš zavše dojem, že t'a nikto tak nepochopil, ako t'a každý (alebo takmer každý) mal pochopit'. V čom sme my na vine a v čom, pripust', niekedy aj ty? A čo dobrého z toho plynie pre niektorého práve začínajúceho básnika niekde v Kanade alebo v Bratislave?

V Argentíne som napísal jednu legendu na tému o umučení Krista Pána. V legende bolo, že Pilátova žena po smrti Kristovej vo svojej skl'účenosti zašla v noci tajne ku Matke Božej, aby utíšila jej i svoju bolest'. Legendu som uverejnil v pol'skom časopise « Bóg i Ojczyzna ». Predstav si moje prekvapenie, ked' potom prišla ku mne jedna žena a pýtala sa ma, či tá Pilátka naozaj navštívila Pannu Máriu. Usmial som sa nad tým, ako môžu l'udia verit' to, čo píšeme a ako môžu i neverit'. Nikdy nemôžeš zregulovat' tok svojho slova, ked' už beží na papieri. V poézii každý hl'adá i seba samého, ide i za svojou emóciou, nielen za básnikovou. A ide i tam, kde je i jeho pravda v poézii básnikovej. My už potom sme bezmocní. Bezmocní sme vo všetkých l'ud'och, ale v svojom

slove nie. Či nás pochopia všetci? Veď v Písme svätom Boh je mocný a Písmo sväté všetci nepochopia. No, slovo Boha ostáva slovom Boha. Možnože mám vinu, že tak nepíšem, aby ma všetci pochopili. Ale vždy mám i tú podvedomú ideu, že netreba nám len veršikovať, aby nás všetci rozumeli. Treba tak písať aby naše slovo vždy bolo svedeckým slovom básnika, aby pretrvalo a zachovalo sa i ponad to ľahké a večné slovenské veršikovanie. To je prvé prikázanie našej slovenskej literatúry i v Bratislave, i v Kanade.

Karol Strmeň

PREKLADY

NA TRÁVE

Sladký oddych, závrat a v ňom
bujná sviežosť trávy a pyľ,
v hĺbkach spitej bystriny let,
jasný blankyt, čo oblaky vpil,
a keď mdloba hlavu mi múti,
nad ňou smiech tvoj, ošiaľ a med,
mámor šeptom, ako keď na hrob
šeptom sprcha lipový kvet.
Vtedy v srdci všeličo mŕtve
poožíva a hýbe sa zas,
tíško, tíško povieva dych,
kriesi spiace lupene rias;
skvosty dávno utratené už
(mŕtvosť lásky, slasti a čias)
skvú sa placho, ako keď vetrík
rozochvieva zvonky a klas.

Chvíle kratšie ako bozk lúča
na trúchliacom mori a tie
perly piesne, ktorými vták ma
pred odletom obsypať chce;
kratšie než ten chrobače mih
pásom svetla, kratšie než mam
rúk, čo stískam vrelo a vrúcne,
keď ich navždy opustiť mám.

Aj tak jedno, Bože, mi daj:
keď sa hlási trilkovaním
v modrom nebi slobodné vtáča,
dušu, čo by letela s ním;
keď lúč hocjak cintľavo hrá,
vo mne pestrú obrubu preň;
teplú ruku prijať a v každé
šťastie priasť si lásku a sen.

Annette von Droste-Hülshoff
(1797-1848)

SAMOHLÁSKY

Á čerň, É beľ a Ú zeleň, Í nach, Ó siné,
raz samohlásky, prezradím váš tajný zdroj.
Á čierny huňatý korzetík čiže roj
mäsiarok vrndžiacich pri ukrutánskej bzdine,

pochmúrny záliv. É beloba hmly a stanu,
hrot ľadovca, beľ kráľov, triaška lístkov.
Í nach, krv vypľutá, na vlhkej pere blyskot
hnevu či mámoru pri kajúcnosti v Pánu.
Ú kruhy, pobožný kmit zelenkavých zátok,
na paši pokojne oddychujúci statok,
na múdrom čele alchymistu vráska.
Ó trúba posledná, jej neobvyklý škrek,
ticho, čo anjeli a planéty ním brázdia,
Omega, lilavý lúč Jeho zreničiek.

Jean-Arthur Rimbaud
(1854-1891)

Mávali ste i nároky i výšku,
priatelia milí.
Pohrdnúc vodkou, iba číročistú
whisku ste pili.

Teraz je naším chlebom cyankáli
a pitnou vodou lúh.
My síce sme aj horšie preskákali,
a nezošalel duch.

Naopak, v hlúpej a živánskej dráme
zlu vzdorujeme stále:
záhrobným valčíkom sa vytáčame
na emigrantskom bále.

Georgij Ivanov
(1894-1958)

ROZUMIE SA, ŽE HOCČO

Rozumie sa, že hocčo, teda skala
práve tak ako ruža, stačí môjmu srdcu.
A stačí mu aj neprestajné drhnutie
česákov, hudba maštalí. Dnes ráno
vtáčatá pištia ako myši. Nad údolím
na plošinke sa ošipuje sliepka.

Leonardo Sinisgalli

PRED ÚSVITOM

Prebil som noci okná perut'ami
neurčitého sna,
z ciev otvorených ako ruže
cvrčí mi ranná vôňa,

a ružencová zora,
pastierka hviezd a stálic,
roztl'ka v riave
strieborný krčah luny.
Leje sa zvučné
zrkadlo dial'ky.
Šuchoria v háji zvony
schytené vetrom.

Hrúža sa zlaté vtáča
do smaragdovej vody
a svetlu krídla obsýchajú
na strome rána.

Raul Otero Reiche

MLIEKO S CUKROM

Július Štefkovič

O tom, že Števo Čajka nosil rád ženské pančuchy, vedeli iba poniektorí.

Prišli vtedy všelijaké: chlapské, ženské, detské, — dobré i zlé.

Najmenej bolo chlapských a preto sa aj hneď rozobrali.

Keď prišiel rad na Števa, čo sa práve v ten deň oneskoril, nebolo už iba zopár deravých. Jedna horšia od druhej. Iba ženské. Z tých sa dalo ešte vybrať. Niektoré boli ako nové.

— Čo si počať? — hútal Števo.

— Chlapských nieto, detské sú malé a ženské, načože ti budú? Iba na posmech.

— Bodaj ho i s takým delením! — šomral.

Lenže odísť naprázdno, bez ničoho, ani to sa mu nepozdávalo. Každému sa čo — to ušlo a jemu nič? Aspoň na pamiatku keby bolo dačo.

Poprevracal všetko ešte raz, ale bez výsledku. Nenašiel nič, čo by sa mu bolo hodilo. Všetko bolo alebo malé, priúzke, alebo deravé.

Napálený, keď sa nikto nepozeral, vopchal do vrecka jeden pár ženských. Viac zo vzdoru ako pre iné. Lebo však mu i tak nebudú na nič. Iba zavadzať.

Potom išlo všetko ako predtým. Dni a týždne plynuli jednotvárne, ako dosiaľ. Raz bolo málo, inokedy menej, alebo nič. Normálne — dalo by sa povedať. Hej, vtedy bývalo takto najčastejšie.

Až potom, po nejakom čase o ne zavadil. Zabudol už i nato, že ich má.

Hľadal vtedy po všetkých kútoch, v kufri, v skrini, pod posteľou, ale veru nadarmo. Nie a nie nájsť niečo, čo by sa ešte ako-tak ponášalo na pančuchu. A tie, čo mal na nohách, boli ako riečica. V predu i v zadu, všetko z nich vyzízalo.

Rozmýšľal, poprezeral všetko ešte raz, ale ani teraz nepochodil. Výsledok bol ako predtým: nenašiel nič.

Keď už nebolo iného východiska, ani pomoci, dodal si

odvahy a vzal ich do dvoch prstov, sťa by sa bol nepríjemného hmyzu dotýkal. No v tej chvíli hneď ich aj zahodil.

— Ktože to aj kedy slýchal, aby si chlap ženské pančuchy na nohy naťahoval!? Však by sa mu celý svet vysmial. To by mu ešte chybovalo!

No netrvalo dlho, na druhý deň sa zase ku nim vrátil.

Začal si ich obzerať dôkladnejšie. Búrilo sa v ňom čosi, akiste jeho chlapská hrdosť, ale premáhal sa. Preskúmal ich od hlavy až po päty.

— Bŕŕŕŕ! — až mu zimomriavky prebiehali po chrbte, keď si naťahoval prvú.

Hm... čudné, kam až dočiahne. Či by jej nebolo dosť vyše kolien? — pomyslel si a naľakano sa obzrel okolo seba, či ho azda niekto nepozoruje.

Ale či už tak, alebo onak, jedno sa nedalo poprieť: na spodku, na šľape pristala dobre. A keby len dobre. Ale znamenite! Velkosť, sťa by ju bol metrom odmeral.

Ani farba nie je najhoršia. Krémová. Nuž a čo sa akosti týkalo, o tom nemohlo byť pochybností. Hodváb! Alebo dokonca nylon. Kto sa v tom vyzná. No, dôležité je iba to, že je prvotriedna. Natoľko sa už veci rozumie.

Skúsil druhú, namôjveru, — ešte lepšia! Ako uliata.

Len ako ich pripevniť, aby mu nepadali? Veď sa mu až skoro brucha dotýkali. O čo ich pripnúť? O košeľu? Vari by potreboval ešte nejakú inú súčiastku ženskej garderoby. Pri najbližšom rozdeľovaní odevných súčiastok sa bude musieť po nej obzrieť.

Pomohol si tak, že zošúľal všetko, čo bolo vyše kolien a priviazal to špagátom.

Obul topánky, spustil nohavice, prizrel sa z jednej i z druhej strany, — prvotriedne! A čo sa ostatného týka, kto bude vedieť aké sú? Kto ich rozoná?

Otcu materi, však keď na to príde, takéto pekné a vzácne pančuchy som je ešte nikedy na nohe nemal, — priznal nakoniec a bol rád, že sa mu podarilo takto šťastlivo rozriešiť túto páľčivú otázku.

Cítil sa v nich ako znovuzrodený.

Vykračoval si v nich ako páv.

Po nejakom čase sa mu urobila na päte malá dierka. Nič to zato.

Chytil pančuchu pri prstoch, potiahol ju a po dierke ne-

bolo už ani stopy. Sišla pekne pod pätu. Takto to robieval zakaždým, keď sa mu objavila na päte nová dierka. Keď toho mal už pri prstoch napopoťahovaného veľa, vzal nožík a čo bolo naviac, to odrezal a zahodil.

— Tri mesiace som mal vtedy pokoj s pančuchami! — prehlasoval Števo víťazoslávne s netajenou nostalgiou v očiach.

— Tri mesiace som ich poťahoval, kým sa neskrátili na chlapské. Každý týždeň som mal nové a každý týždeň čisté! Odvtedy zanevrel na chlapské pančuchy a keď môže, dá vraj vždy prednosť ženským.

Kto by to aj kupoval také nedorobky? Vyhodíš za ne kopu peňazí, o chvíľu sú deravé a musíš ich zahodiť, — hovorieva s výčitkou, keď je reč o pančuchách.

* * *

Števo a ja bývame od istého času blízko seba.

Ale zato sa vídame dosť nečasto.

Dnes predpoludním sa rozozvučal na našej chodbe telefón a v ňom sa ozvala jeho domáca.

— Pán Čajka vás prosí, aby ste ho prišli navštíviť. Pred tým, než odídete na obed.

— Čo nového? Prihodilo sa azda niečo?

— Nie, nič sa neprihodilo. Len tak. Asi vám chce niečo povedať, — uspokojoval ma hlas v počúvadle.

Rozmýšľal som nad tým, čo by to mohlo byť, čo mi chcel Števo povedať. Jedno mi bolo divné: prečo netelefonoval on sám? Azda je chorý? Prečo mi to jeho domáca nepovedala? No, načo si zbytočne lámať hlavu, však sa to ochvíľu dozviem, — pomyslel som si a čoskoro nato som sa vybral z domu.

Bolo už takmer poludnie. Ulica bola plná svetla, ľudí a hluku, ako zvyčajne o takomto čase. Hluk doliehal najmä z blízkeho trhu.

Prešiel som cez okrúhle námestie, popri stánkoch preťažených ovocím a zeleninou. Lesknúce sa pomaranče, jablká, citróny, a spústa iného ovocia sa odrážali v ostrých lučoch slnka ako pestrofarebné kvety. Ich vôňa sa rozliehala po okolí a príjemne dráždila nozdry.

Len čo som sa vymotal spomedzi stánkov, zamieril som

smerom, kde mal Števo bývať. Ešte som u neho nebol. Ale ak sa dobre pamätám, mal by byť tamto v tretej ulici pod číslom 32, v ošarpanom hnedom činžiaku, na siedmom poschodí.

Nemýlil som sa.

Otvorila mi domáca a zaviedla ma hneď ku dverám jeho izby.

Prijal ma naoko bezstarostne a s úsmevom.

Keď som sa letmo obzrel po izbe, pobadal som, že vstal iba pred nedávnom. Oblečený bol iba do polovice a na jeho posteli, ako na škrupine od vajca bolo vidieť, že sa z nej vyterigal iba pred chvíľou.

Napriek tomu, že sa tváril bezstarostne, všimol som si, že odvtedy ako sme sa videli posledný raz, sa nápadne zmenil. Oči mal hlboko vpadnuté, bol chudší a tiež oveľa bledší.

Vedel som, že ani on nemá na ružiach ustlaté, ako všetci ostatní v tom čase, ale jednako, jeho stav ma prekvapil.

— Ako sa máš? Nevidel som ťa už vari sto rokov.

— Dobre, — odvetil Števo s úsmevom.

Pobadal som, že ani jeho úsmev nie je taký, ako býval kedysi. Smiali sa mu iba zuby a zvrásená koža na bledých, vychudnutých lícach. Oči ostávali smutné, unavené, takmer nehybné. Nesledovali, čo sa dialo okolo nich. — Dobre, — prisvedčil Števo ešte raz, ako keby mu to predošlé nebolo bývalo dosť.

Netrvalo dlho a prišla do reči tiež príčina mojej návštevy.

— Zaujímavá vec sa mi dnes prihodila. Trochu aj nepríjemná. Neviem si raz vysvetliť, ako ku tomu mohlo dôjsť. Preto som ťa dal zavolať.

— Čo takého?

— Poznáš tú malú mliekáreň dolu na námestí? — zadíval sa na mňa svojimi unavenými očami. — Hneď vedľa pekára. Je taká malá a najmä taká úzka, že sa do nej nevmestí ani jeden stôl. Keď si niečo objednáš, musíš to zjesť alebo vypiť po stojačky.

— Poznám. Viem o nej.

— Včera som predal opasok, — pokračoval Števo. — Pekný kožený. Reku budem mať niečo aspoň na raňajky. Dnes ráno som zašiel do tej mliekárne na pohár teplého mlieka s cukrom. Mám ho rád a dávno som ho už nepil.

Števo sa na chvíľu odmlčal. Pozeral pred seba, ako keby

sa chcel na niečo rozpamätat'. Potom dodal tichým hlasom, akoby sám pre seba:

— Keby som sa bol mal aspoň a čo opriet'...

Nerozumel som, týmto jeho slovám. Nevedel som napochytro, čo nimi chcel povedat'. Aby som ho nerušil, čakal som mlčky, kým sa vyjadrí presnejšie.

— Nedopil som ho ani do polovice, — pokračoval, — ked' sa mi odrazu zjavil pred očami malý, tmavý fl'ak. Vel'ký ako orech. Zakrútil sa okolo vlastnej osi, zatancoval hore dolu a zmizol. Rozplynul sa ako hmla.

— Nevenoval som mu pozornost'. Popíjal som d'alej. Iba ked' sa mi o chvíl'u zase zjavil pred očami. Bol väčší ako predtým a na dlhšie mi zastrel zrak. Opakovalo sa to isté: zakrútil sa okolo seba závratnou rýchlost'ou, zamihotal sa hore dolu a už ho nebolo.

— Čudné, — pomyslel som si. Ale inak nič. Bol som kl'udný. No len čo som znova zodvihol pohár, už tu bol zase. Takto sa to zopakovalo niekol'ko ráz. Prichádzal v stále kratších intervaloch a vždy na dlhšie sa mi zatmilo v očiach. Kam som sa pozrel, všetko sa v ňom zlievalo v jedinú tmavú škvrnu: predavačka, pohár, pult, celá mistnost'.

Premáhal som sa, aby som sa ho zbavil. Roztváral som oči, krútil hlavou na všetky strany, ale nepomáhalo ani jedno, ani druhé. Ked' sa zjavil, na čo som sa pozrel, všade bol. Odrazu som pocítil, že mi nohy slabnú. V hlave mi začalo hučat', bol by som si rád sadol, alebo sa o niečo oprel, ale nebolo o čo. Ako som sa tak premáhal a zápasil sám so sebou, odrazu, ako morská vlna prihnala sa na mňa taká záplava tmy, že som sa z nej už viac neprebral. Iba tu, doma, v posteli. Predstav si, stratil som vedomie. Odpadol som tam pred všetkými ako snop. Zamdlel som. Čo na to povieš?

— Chvil'ková slabost'. Čo inšie? — povedal som naoko l'ahostajne.

— Čo sa potom robilo so mnou, neviem. Napamätám sa na nič. Akýsi cudzí človek mi pomohol dostat' sa domov. Ani som sa mu nepod'akoval.

— A ved' ti mi je nič, — pokračoval. — Cítim sa dobre. Ešte sa mi nikdy niečo podobného neprihodilo. Neviem, ako si to vysvetlit'.

— Vieš čo by to mohlo byt'? — zvolal zvýšeným hlasom.

Doma tomu hovorievali, že príde z očú. Nemyslíš, že by to mohlo byť niečo podobného?

— Môže byť. Škoda, že nevieme uhlíky hádzať. Mne veru už nieraz pomohli.

— Hej? Vari si to už i ty skúsil? — zvolal s oživeným záujmom.

— Akože by nie. Pritrafí sa hockomu. I tomu najzdravšiemu.

— Ale ma to predsalen hnevá. Zamdlieť! Kto to kedy slýchal? Doma sa to niekedy prihodilo v kostole, keď bývali veľké horúčavy. A to tiež iba ženám. O chlapovi nebolo nikdy počuť, že by bol zamdlel. Neviem, či sa tomu všetkému mám smiať, alebo sa zlostiť.

— Nevídali! Len aby sa ti nikdy nič horšieho nepritrafilo, — uspokojoval som ho.

— A vidíš, práve pre toto som ťa dal zavolať. Nie, že by mi niečo bolo. Nič mi nechýba. Cítim sa dobre. Ale reku, pre istotu, povedal som si, že bude azda lepšie, keď pôjdeme dnes na obed spolu. Čo na to povieš? Aspoň nám bude veselšie. Neboj sa nebudeš mať so mnou oštaru. Nemusíš sa báť. Čo malo byť, už bolo.

* * *

Cesta na obed, dvoma električkami a ešte na kus peši, trvala bezmála hodinu.

Vyšli sme na ulicu. Bolo pravé poludnie.

Slnko pražilo plnou intenzitou. Bolo dusno. Vzduch bol ťažký a horúci.

Električka, ako zvyčajne o takomto čase, bola nabitá až do posledného miesta. Ledva sme sa do nej dostali. A ak bolo vonku na nevydržanie, dnu bolo oveľa horšie. Nedalo sa pohnúť ani dýchať. Natisnutí jeden vedľa druhého, viezli sme sa ako haringy v sude.

Občas som sa nenápadne pozrel na Števa. Sám som sa necítil dobre v prostredí, ktoré nás obklopovalo, bol som zvedavý ako sa má on. Ako znáša cestu. Vydrží? Podľa toho, ako ma ubezpečoval, nehrozilo nám nijaké nebezpečenstvo.

No ako som ho tak nenápadne pozoroval, čím ďalej tým viac som prichádzal k presvedčeniu, že som urobil zle. Najhoršie ako sa len dalo. Nemal som ho počúvať. Nemal som

dať na jeho reči a ubezpečovania. Doma mal ostať. V posteli. Pri obede, ktorý by mu bola domáca pripravila.

Bledol stále viac.

— Prečo som na toto všetko prv nepomyslel? — dohováral som si a trpol som nad tým, čo bude ďalej.

Oči sa mu privierali stále na dlhšie. Dýchal ťažko, s námahou, cez otvorené ústa.

Obával som sa, že nedôjdeme. Nepovedal som však ani slova. Nechcel som ho rušiť. Videl som, že trpí a že i bezo mňa napína všetky sily, aby sa nepoddal slabosti, čo naň neúprosne dorážala a tisla ho celou váhou k zemi. Zatínal som iba päste, aby som mu sugestívne dodal sily, aby vydržal, aby sa nepoddával.

Električka medzitým drkotala unavene po vyheganých koľajniciach, sťa by i ona zápasila s horúčavou, čo rozpúšťala páchnucí asfalt na rozžhavených uliciach.

Za takýchto podmienok cesta nemala konca kraja.

Bolo mu stále horšie. Sily ho opúšťali z minúty na minútu.

Odrazu sa mu podlomili nohy a hlava mu bezvládne klesla na prsia. Nespadol len preto, lebo ho zo všetkých strán podopierali natisnutí cestujúci.

Chytil som ho za plecia a zatriasol som ním.

— Števo, Števo, prosím ťa, nepoddávaj sa! Vydrž aspoň po najbližšiu zastávku.

Prebral sa. Pozrel na mňa vyhasnutým zrakom, ale hneď nato mu hlava znova odkväcla.

Na najbližšej zastávke mi ho cestujúci pomohli zložiť.

Urobil som s ním niekoľko namáhavých krokov a posadil som ho na chodník do uhla, ktorý tu tvorili dve steny. Bol tak podoprety z oboch strán. Preto nespadol, hoci bol bez vedomia. Oči mal zatvorené, hlavu ovisnutú, ruky mu viseli bezvládne pozdĺž tela. Na prvý pohľad vyzeral, ako keby bol spal.

— Opitý, alebo unavený, — mohli si myslieť okoloidúci.

— Čo teraz? — rozmýšľal som bezradne. Pokračovať v ceste na obed, o tom nemohlo byť reči. Nebolo iného východiska ako vrátiť sa domov. Len ako? Električka neprichádzala do úvahy.

Nechal som ho tak a rozbehol som sa bez cieľa a bez zmyslu po ulici v nádeji, že stretnem niekoho známeho. Dvaja by sme si s ním ľahšie poradili.

Došiel som na námestie. Nestretol som nikoho a nevedel som ešte stále, čo by som mal podniknúť. V tom mi padli oči na taxíky stojace na námestí. Zaviesť ho taxíkom domov, — napadlo ma. To by bolo jediné riešenie. Len ako ho zaplatiť? Nechať sa odviesť taxíkom, v našich pomeroch, to bol prepych, na ktorý sa neopovážil nik ani len pomyslieť. Nebolo na električku, nieto ešte na taxík. Poprevracal som všetky vrecká. Za to, čo som nazhŕňal, by sme sa neboli ďaleko doviezli. Ale nech. Poručeno Pánu Bohu. Taxikár musí počkať. Povezieme sa na dlh.

Keď som sa vrátil s autom k nemu, sedel ešte stále na tom istom mieste. Bledý ako stena, podopretý z obidvoch strán múrom, rozhliadal sa okolo seba. Prebral sa. Bolo mu lepšie.

* * *

Doma potom, keď už bol v posteli, prísne som sa naň zadíval a povedal som:

— Mamľas! Včera si si akiste vypil viac ako bolo treba, alebo si niečo zjedol, čo ti uškodilo, a teraz tu preháňaš ľudí! Nabudúce si podobné záležitosti dávaj sám do poriadku! Čo si jedol? Povedz!

Števo pozeral uprene do povale a neodpovedal. Iba žmurkal. Stále viac a stále na hustejšie. Až potom povedal potichu:

— Nič som nejedol.

Kým obrátil hlavu ku stene, aby som nevidel, že má oči plné sĺz, povedal ešte niekoľko nesrozumiteľných slov. Iba dve sa mi z nich podarilo rozlúštiť:

— Ani predvčerom.

MEMOÁRE Z DETSTVA

Rudolf Dilong

1

Cesta života ľudského sa vie vtedy poznávať, keď si na ňu začneme spomínať. Teda nie keď začíname svojimi detskými očami vidieť, lebo aj tak nič nevidíme, ale až hodne neskôr v živote svojom. Až vtedy, keď si už vieme všetko zrekapitulovať a reflexiami vieme spracovať svoj život.

Prvé, na čo sa pamätám zo svojho detstva, je ulica. Zaprášená trstenská ulica na dolnom zábidovskom konci.

Sedel som na ulici a plakal som. Nebolo nikoho pri mne. Neviem, ako som sa tam dostal. Na môj plač pribehla sestra Johanka a odniesla ma domov. Dobrý pocit, kohosi som mal pri sebe.

K počiatkom tohto detstva treba povedať, že v tých dňoch, keď som už videl, že žijem na svete, nedostalo sa mi do úst toho najsladšieho slova. Každé dieťa, prvé, čo vidí a pozná, je matka. V našom dome slovo « matka » som nepočul, nikto sa tak nevolal.

Ale raz k nám prišla jedna žena s malým dieťaťom a to dieťa nevedelo chodiť, spadlo, začalo plakať a volalo na tú ženu: Mama! Ja som nevedel, čo chce a na koho to dieťa volá. A tá žena zdvihla zo zeme svoje dieťa a bozkávala ho.

Keď som sa pýtal, prečo aj my nemáme takú « mamu », povedali mi, že som mal dva roky, keď zomrela.

2

Prvé kroky, ktoré nás nesú do života, sú kolísavé, slabé. Nemáme chodníkov, chôdza nás neudrží, nohy nás pustia na zem. Nepoznáme sily, ako ísť po lávke nad vodou. Ešte nám nespevneli nohy, aby sme chodili rázne a s odvahou, ako chodí človek, ktorý má v krokoch už jeden život; a má v krokoch bolesť, kríž a kráča k smrti.

Keby sa ma boli pýtali: kde bežíš? — neviem. Nevieš? Do života bežíš, však sa to raz dozvieš bolestne. A budú tvoje kroky vážne a pozorné. Nebež tak, i tak tam prídeš.

A keby mi bol raz niekto povedal: nepadaj, — bol by som mu možno povedal: už viac nepadnem. Ale po druhý raz bol by sa ten človek istotne opravil a vysvetlil mi moje padanie takto: len si ty pekne bežkaj po zemi a padaj; musíš sa naučiť, že to bolí. Treba ti aj padať, aby si sa najprv poudieral a tak vedel stáť na nohách. Lebo darmo poviete decku: nepadaj, i tak bude padať. A bude padať, i keď už nebude deckom, lebo na zemi niet človeka, ktorý by nikdy nepadol.

Bolo to raz, keď som sa na dvore škriabal na voz a spadol som. Uderil som sa, i nohu som si odrel.

Pribehla babka, zdvihla ma a tíšila ma: nech ťa to nebolí, už-už pofúkam, už prešlo.

A neprešlo a bolelo.

3

V našom dome bývalo ticho. Bol to akýsi udusený strach z toho, že sme malými deťmi a musíme čušať. Babka bola mlčanlivá, otec prísny. Bolo nám i clivo, i smutno. Za čím? Za detstvom, za trochou smiechu a kriku. Decko trpí, keď musí byť vždy ticho, stáva sa samotárskym, samota ho oberá o radosť. A svoj kút, ktorý má v dome, berie ako trest.

Mal som tiež svoj kút v izbe pri peci. Hrával som sa poskromne s papierikmi, čmáral som po nich, šúľal som z nich guličky, kotúľal som ich, zbieral, ukladal a to bolo všetko. Iných detských hračiek som nemal. Iba keď babka šila košele, zhŕňal som ústrižky a odpadky od šitia a mal som väčšiu pestrotu zábavy. A keď sa jej skončili niti, špulka bola moja. To už bol vrchol radosti: špulka! Vtedy som nechal všetky hračky a behal som za špulkou, čo sa kotúľala a bežala. Ako som len rád šúľal všetko po zemi, či to bol hrach, bôb, zemiak, cibuľa, pokrývka z hrnca, všetko, čo sa krútilo a bežalo, všetko som chcel naháňať po zemi. A takáto špulka? To bola trofej, ktorej som sa dlho držal. Vtedy môj kút v dome ožil, stal sa mojím priestorom, tu som vládol, riadil pohyb sveta podľa špulky, dával som jej smer, zachvíľu som na nej vozil anjelíkov, zachvíľu Ježiška, zachvíľu som sa i ja povozil na nej, kým sa mi nedolámala.

Potom v našom dome bolo zas ticho. Izba bola prázdna ako po smrti. Do môjho kúta vošla samota, ani ja som v ňom nebol.

4

Nemali sme ani záhrady, ani záhradky — ani jabl'k, ani perašínu. Nebolo ani komory. V kuchyni bol sporák a na ňom kúsok maskal'a.

Pane Bože, ako dobre, že si požehnal det'mi chudobné rodiny! Kto by sa modlil? Kto by prosil o chlieb, keby mu ho každý deň nechýbalo? Na poliach sveta je dost' Božieho zrna a pri cestách dost' jarabín a trniek. Hl'a, ako ich chudobní l'udia polievajú svojou modlitbou a hladné deti plačú, aby rástli! Ich korene musia byt' v l'udských srdciach, ináč komuže by boli užitočné, keby obsahovali jed a nie lásku? Ved' človek žije len z toho, čo splodil z lásky, čo splodila spoločná láska. Vtedy sa vieme vidiet', ked' pozeráme na susedove jablká, aj ked' je medzi nami plot. Nikomu nie je to t'ažko: odmysliet' si plot.

Všetci sme sa podobrali na svete žit', i tí, ktorým sa t'ažko žije. Nič zato, že v záhrade sveta sme boli vždy hladní, i pri vôni jabl'k, i pri vôni zemiakovej vňate, ale žičili sme im, aby rástli a boli pekné. My sme takí boli. Málo sme mali, ale nehnevali sme sa na svoju chudobu. Nik u nás nezávidel bohatým a ked' sme ich videli, hoci i d'aleko od nášho domu, pozerali sme na nich s radost'ou. Druhí sa mali lepšie — my sme sa tešili. Prečo by mal každý len maskal' jest', ked' mu Pán Boh dobre požehnal? Nám požehnal Pán Boh našu chudobu, naše pol'né bylinky a lesné korienky; i tak sme sa dostali k jeho láske. Uživil nás.

Len vtedy bola väčšia bieda u nás, ked' tie pol'né bylinky a lesné korienky boli pod snehom. Tak to raz prišlo i u nás koncom zimy, ako sa dobre pamätám, ked' babka doniesla večeru na stôl: v gliedňačku trocha kyslého mlieka a tri pečené zemiaky. Pri stole nás bolo pätoro.

5

Modlitby, hlavne večerné, odbavovali sa u nás v dome spoločne. Klačiačky sme sa modlievali pred obrazom Pána Ježiša. Pomaly, nahlas, zretel'ne sa muselo vyslovovat'

všetko, čo obsahovala modlitba. Otec vždy hovoril, že je to rozhovor s Bohom a že Pán Boh nechce od nás mrmľanie, ale modlitbu. A doložil: celý život sa budeš modliť a budeš v dobrých rukách Božích.

Pravda, ja som ešte modlitbe nerozumel a mňa medzi seba nebrali. Naučili ma kratučkú modlitbu k Anjelovi strážcovi: « Anjelíčku strážničku, opatruj mi dušičku, aby bola čistá pre Ježiša Krista ». To som sa modlieval osobitne, sám. No mne sa začínal páčiť ten vznešený úkon spoločnej modlitby, ten zborový hlas celej rodiny, na ktorom mali účasť už aj moja sestra a brat, ktorí boli odo mňa trocha starší. Túžil som za tou chvíľou, keď aj mňa vezmú medzi seba, aby i môj hlas bolo počuť v tom spoločnom zbore. Skoro som bol i urazený, prečo ma tak odstrkujú od seba.

— Ty ešte nevieš modlitby, — povedal otec, — ty len počúvaj, aby si sa ich naučil.

Ale mňa tým otec veľmi neodstrašil od mojej túžby. Pri najbližšej večernej modlitbe prikradol som sa ku sestre a pozrel som jej prosebne do očú, aby ma neodohnala.

Moja drahá sestra ma privinula ku sebe, do svojich rúk vzala moje zložené ruky a ja som počul na vlastné uši jej srdce, ako sa modlilo, ako ma vzalo na krídla svojej modlitby.

6

Raz sestra doniesla domov kyticu ruží. Bola kdesi u pánov polievať záhradu a za to dostala ruže. Krásne, krvavo červené ruže.

Boli postavené v izbe na stole v hrnčičku vody. Dom od nich celkom ožil. Do nášho úbohého bývania prišla vôňa ruží. Veď hej, zaiste preto stvoril Pán Boh ruže na svete, aby bolo menej úbohosti a menej sirôt. Lebo bez matky je decko vždy sirotou. Bolo mi iba to zvláštne a divil som sa, prečo len raz u nás voňajú kvety v dome, prečo nie vždy. Ale pomyslel som si, že teraz sú už naše, ostanú u nás, budeme ich polievať, budeme každému o nich rozprávať.

Stál som pri stole celý deň a dychtil som za tým, aby som sa mohol bližšie k nim dostať. Aspoň dotknúť sa ich.

— Môžem sa s nimi ihrať? môžem si jednu vziať do ruky? — pýtal som sa sestry.

Sestra mi neodpovedala. Videl som, že čosi sa mi bojí povedať.

Blížil sa večer a ja som ešte od ruží neodchádzal, tak sa mi páčili, také mi boli drahé. A nevedel som, že to, čo sa páči, prináša niekedy aj bolesť. Nevedel som. A keď som vzal jednu z ruží do ruky, aby som ju pohladil, pocítil som v ruke ostré pichnutie, skríkol som a ružu som hneď odhodil.

Kvety, ktoré prišli raz do nášho domu, mali tŕne. Nevedel som.

7

Spev vtáčkov a vtáčikov bol by som počúval od rána do noci. Všetkých vtáčkov som mal rád. Nielen škovránky, stehlíky a drozdy, čo pekne spievali. I vrany a kavky v zime ohrievali naše záhumnia svojím krákaním a nikto nepovedal, že sa mu nepáči ich hlas. Patrili nám i vrabce.

Vtáky ma vábili a ich blízkosť ma vzrušovala. Vždy som sa chcel prikradnúť k nim. Pravda, ja som len po zemi chodil, oni mali krídla a priestory. Hneď ich nebolo.

Hľadieval som za nimi, hľadieval som na stromy, kde skoro vždy boli a stromy ich podávali tajuplným výškam neba. Vzduch bol ich životom. Páčilo sa mi to, chcel som mať ich veľkú slobodu od zeme až po nebo. Žil som v tom, ako lietali, ako mali sny o nesmiernych svetoch pod krídlami, ako si ich roznášali a ukladali do skrytých hniezd pod celým blankytom. V duchu som ich sprevádzal i ponad hory, keď tam uháňali, ale ďalej nie, lebo o nijakom svete za horami som nič nevedel. Bože môj, čo je tam za horami? koho tam majú? Tu predsa majú ma vždy, tu ich i ja i všetci máme radi, nemali by tam letieť.

— Vrátia sa tie vtáčky nazad ku nám? — pýtal som sa sestry, keď som ich videl raz na jeseň vo veľkom kŕdli letieť ponad náš dom do dialí.

Bolo mi clivo pri tej otázke a sestre tiež, ale ona vedela zakrývať svoju clivotu.

— Vtáčky, — povedala zasnene, — majú výšky a diaľky, aby všade spievali a majú krídla, aby ich všade doniesli.

Chcel som sa jej ešte niečo pýtat', ale v tej chvíli akési chlapčiská s krikom bežali po ulici a do nášho dvora vbehlo vtáča, ktoré naháňali. Poranili ho, malo zlomené krídlo.

8

Diet'a sa pomaly musí všetko naučit' naspamät'. K všetkému sa približuje, nič neobíde, ani steblo trávy. A to, čo sa dá na niečo použit', hned' berie do ruky.

Kúsok človeka — poviete si, ked' ho vidíte strúhat' nožíkom. Poreže sa a plače. Kus človeka — poviete si pri jeho plači. A potom začne klinec zabíjat' kameňom, kameň sa mu vyšmykne z ruky a padne mu na nohu. Lebo každý kameň je bez citu. Decko plače.

Možnože by som nebol plakal. Možnože by som nebol bral nožík ani kameň do ruky, bolo by menej detských hier. Možnože by som nebol hladný, nebol by som si pokazil žalúdok. Možnože by som si nebol prepichol na skle nohu, boli by ma vždy mali na rukách. Ale diet'a je už kus človeka, kus zeme i neba, musí to poznat' v plači. Musí to vediet' naspamät'.

Dnes sa pýtam: čo je plač? Diet'a si odplače i hlad i bolest' a starý človek si nič neodplače, všetko vie naspamät', a vel'a vie.

Ako deti — sme sa dost' naplakali. Ale zajtra sme nevedeli o včerajšom plači. Preto sa nám l'ahunko plakalo.

TAKÚ FUJARUJEM

Keď sme tu mali EXPO 67
stretali sme i návštevníkov z rodných strán
Neublížim im azda tvrdiac
že z vyrátanej náhody
Zvítali sme sa vše zoblápali
no nadovšetko oňuchali
na moste
narýchlo prehodenom
z východného srdca na západné
z oboch strán
markantnej čiary na prostriedku
hrdo tu i tam
bez božechráň dvojznačnosti
no s odhodlaním
nezavrčať
a strávit sa dať bez zabehnutia

Radostne sme sa umárali
odmykaním zakliatych úst
i podpaľačskou prácou
kolo ostražitých očí
Keď striasli rozpaky
vymotali sa z nedôverčivosti
zabudli na uši v stenách
nevľúdne mnohotváre tieňov za pätami
reč z nich vybehla
jak v prestávke deti zo školy
a veselosť kde sa vzala tu sa vzala
bola jak v pohode
detskými dlaňami presýpané piesky

Hej takí boli
pokým sa nezháčili
nezhúkli na seba
nezavrátili sa k dverám
v svete čo im nepatril
dľa presvedčenia
stoj lebo strelím

Odišli
Prázdnota po nich
väčšia ako tá, ktorú boli vyplnili
Videli sme im totiž medzi riadky
Čo po nich ostalo
Ani fliačku po zaschlej krvi
na hviezde
Ani chlp z fúzov Stalina
len fujarôčka o deviatich dierkach
a obraz naša Marína

V očiach čo lúčili sa
úfnosti bola nadmiera
že sme rozumeli
čo nezradila reč
ušiam v stene
a mnohotváram tieňov za pätami
Krem vecí bez váhy
čo prepašuje srdce
šumienok a iných škoda reči drobností
poťažkať vše zavše pozabúdať
skryť načim iba
tú podobizeň Kennedyho

Hej i sbohom tu nechali
v ľahkomyseľnom pozabudnutí sa

O týchto veciach sa rozprávame
s fujarkou
nad dvojkou
nezačatej kapitoly
v atmosfére vidín
v horúčkovitých tvaroch
z nádeje a strachu
Nad rekonštruované Tatry
maľujem a premaľúvam nebe
z belasa do čierne
z čierna do belasa
I mnohé spevy vyletujú
zo zakliatia
v mojej fujarôčke

« Z Valašskýho zámku
chlapci pozerajú »
Maríne ťažko čítať z tváre
no len tým v Bielom dome azda
nie mne a vám
cez oči nádeje
svet nad pasvetom
nad tým čo poviazal výšky
ako zločinca
a šmaril za okutú bránu
Kde pozreš
vykolíkovaný chotár
nádeji a túžbe
My vieme
Škoda rečí Marína

Tichosť okupovala kalendár
Ušami strihá nedočkavosť
Fujara mlčí
Z domu nepíšu
Z izolácií čosi premáka
tomu čo má kľúč
odšifrovať zprávy

Hej už sa to začína
za kulisami toľkých neistôt
zvukovo vo farbách
Dráma
Počujeme ju
Fujara sa už neozýva
Ktosi ju hodil do kúta
a vzal budzogáň
Ľudí vidím ako zastali odrazu
na polceste k štítom
Slnce hore a priepasť dolu
Aj sa oblačí už príšerne
Čosi volá vyššie vyššie
no čosi ťahá za nohy
Späť Späť Všetko dolu
Srdce nakazené slnkom
nádej z neho ako lístky z duba dubčeka

opadáva
a zima je zrazu
z oblakov blesky
ako korbáč na chrbát

Ozvi sa fujarôčka
Fujara nevyhráva marše
Len čaká čaká
až sa srdce vráti zo skusov
vyrozprávat' vyplakat' vyžalovat'
No ešte nik tu neplače
A vraj už ani nebude
Ak nahor nedáte
tak nadol nepôjdeme
cestou porazených

Udrelo hrozne
od brán predpeklia
Svety sa v gruntoch zatriasli
Z krížom pret'atého neba
vyteká slnko
Snehobiele marivo s gul'ou v čele
rozbehlo sa v štyri strany sveta
Za golier lapená smelost'
hádže sa ako ryba na suchu
Cápanie počut' ako trstenicou
ked' pyká chlapčisko
Nepozval'am
Nebude náš Marx vo veršoch
nebude mundúr kolosa
pandrava prešívat' si na mieru

Kvíl'bu som počul z fujary
« To sú modliacej lásky náreky
v ktorých mrie Vila Marína »
A novodobý bohatier
« prikovaný je stojac slobodne
ani tam byt' ani íst' preč »

Ján Doránsky

Montreál, v septembri 1968

KAMENE VOLAJÚ

Donedávna pri výklade počiatkov dejín Slovanov, z ktorých sa vyvinul slovenský národ, a najmä pri hodnotení vrcholnej fázy našich dejín — Veľkomoravskej ríše a doznievania jej odkazu, boli sme odkázaní zväčša na historickú a jazykovednú interpretáciu dochovaných písomných prameňov. Nie div, že mnohé súdy našich vedcov boli vzdialené historickej pravde, že v mnohom sa nedokázali zbaviť romantických predstáv, zdedených často až od P.J. Šafárika, F.V. Sasinka, reprezentantov mladogramatickej školy a pod.

Až zrod slovenskej archeológie na profesionálnej báze umožnil, že mnohé otázky možno revidovať, mnoho doplniť, objaviť a pod. Pravda, dôvody k spokojnosti ešte zatiaľ nemáme, pretože slovenskí archeológovia — na rozdiel od ich českých a moravských kolegov — nemajú k dispozícii toľko finančných prostriedkov. Rozsah objavov typu Pohansko, Mikulčice, Staré Město a i. nemajú na Slovensku analógiu nie preto, žeby sme nemali také dôležité lokality (1), ale zo zmienených dôvodov.

No napriek tomuto konštatovaniu, nie je ani slovenská archeológia bez mnohých významných objavov. Stačí spomenúť Nitru alebo prekvapujúce objavy v Bratislave a iné.

Ukazuje sa, poukázal na to najmä Bohuslav Chropovský, že cézura medzi Veľkou Moravou a Slovenskom v období počiatkov uhorského štátu nie je taká výrazná. Inými slo-

---

(1) Česká archeológia a historiografia sa doteraz nezbavila predstavy, že kultúrne centrá Veľkej Moravy ležali výhradne na území okolo strednej časti toku rieky Moravy. J. Poulík vo svojej knihe *Staří Moravané budují svůj stát*, Nitru spomína iba na jednom mieste, i to iba v zátvorke. Podobné prípady by sme mohli rozšíriť, ale to nie je účelom tejto štúdie. Treba však spomenúť fakt, že vnášanie anachronického aspektu rozlišovania medzi « moravskou » a « slovenskou » Veľkou Moravou je viac ako konfúzne. Výrazný je v tomto smere napríklad prípad Mikulčíc, u ktorých Š. Janšák (K otázke lokalizácie veľkomoravského hradu v Mikulčiciach, Geografický časopis 1962) dokázal, že neležali na moravskom území, pretože Morava mala vtedy hlavné koryto na západ od hradu.

vami, že Slovensko nadväzovalo na odkaz veľkomoravskej kultúry v oveľa väčšej miere, ako sa donedávna myslelo.

Veľmi cenné sú v tomto smere objavy v Kostolanoch pod Tribečom, kde sa v literatúre takmer neznámy kostolík stal stredobodom pozornosti. Mnohé predbežné výskumy a popularizačne bolo o tomto probléme písané už dávnejšie. Definitívnejšie analýzy priniesol zborník *Monumentorum Tutela - Ochrana pamiatok*, zv. 2 (Bratislava, Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave, 1968) (2). V zborníku sú štyri štúdie: V. Jankovič sa zaoberá jazykovednou a historickou interpretáciou názvu Kostolany, L. Šášky kunsthistorickým rozborom stavebnej pamiatky, P. Fodor rukopisom fresiek a ich záchranou, A. Habovštiak analyzoval archeologický prieskum kostolíka a priľahlého cintorína a J. Krása sa pokúsil o štýlový rozbor a datovanie fresiek.

Vendelín Jankovič i Jozef Krása potvrdili závažnosť staviteľskej činnosti benediktínskej rehole. V. Jankovič dokonca Pribinov kostolík v Nitre pokladá za benediktínsky kláštor-kostol a určite predpokladá v Nitre benediktínsky kláštor sv. Hypolita v r. 880, ktorý mal mať Wiching ako oporu pri svojej činnosti. J. Krása to formuluje tak, že kostolanský kostolík napovedá, že prvé benediktínske kláštory zohrali na Slovensku dôležitú vývojovú úlohu pri uchovaní tradície 9. a 10. stor.

Autori všetkých štúdií o kostolanskom kostolíku — napriek rôznorodým názorom často i v principiálnych otázkach, čo je zapríčinené z teoretickej nerozpracovanosti problému, a preto redakcia rozpory neuhládzala — sa stotožňujú v tom, že problematika onoho kostolíka má eminentné postavenie v počiatočných dejinách slovenskej architektúry a výtvarného umenia. Ako vo svojej štúdii upozornil Ladislav Šášky, podľa doterajších vedomostí ide o najstaršiu zachovanú stavebnú pamiatku na našom území.

Nielen na základe kostolanského kostolíka sa ukazuje, že mnoho pamiatok bolo nesprávne datované, že ich dato-

---

(2) Okrem štúdií venovaných problematike kostolanského kostolíka sú v zborníku i iné štúdie. Nemienime však recenzovať zborník, iba upozorniť na problematiku zmieneného kostolíka.

vanie je treba posunúť dozadu, že sú teda staršie ako sa predpokladalo. Pri iných pamiatkach sa ukazuje, že boli postavené na starších stavebných dispozíciách. V tomto zmysle tento malý tekovský kostolík môže slúžiť na spresnenie datovania iných pamiatok v dvoch smeroch. Po prvé: Ako píše L. Šášky, podobné kostoly s pravouhlým presbytériom boli doteraz datované do 13. stor. Dnes ešte nevieme ako sa tento typ dostal na Slovensko a či môžme hovoriť o súvislosti s veľkomoravskou tradíciou. Kostolanský kostolík však upozorňuje na to, že treba datovanie oných kostolíkov revidovať. Po druhé: J. Krása upozorňuje na to, že predgotické freská známe dávnejšie, i novšie objavené (porov. V. Dvořáková - J. Krása: Zpráva o průzkumu slovenských středověkých nástěnných maleb konaném v září 1960, Umění 1961), treba podrobiť v tomto smere revízii. Zatiaľ je isté, že sú mladšie ako kostolanské.

Zatiaľ však medzi základné problémy patrí fakt, že ani doterajšie podrobnejšie bádanie neprinieslo pevnejšie opory pri datovaní kostolíka. Archeológ Alojz Habovštiak, ktorý viedol archeologický výskum kostolíka, konštatuje jeho príbuznosť s kostolmi v Modrej a s mikulčickými kostolmi č. 8 a čiastočne i s kostolom č. 2. Upozorňuje na to, že archeologický výskum nepotvrdzuje, ale ani nevyvracia hypoteticky zvolené datovania. Jozef Krása zasa tvrdí, že časové a slohové zaradenie kostolanských malieb je veľmi ťažké, pretože nemožno pracovať s dosť širokým porovnávacím materiálom. Predbežne ich zaraďuje do 11. stor., najneskoršie do počiatku 12. stor.

Takéto výskumy sú nesmierne osožné nielen pre vedu. Čím menej budeme mať bielych plôch na mape slovenskej histórie, tým viac stúpne naše povedomei, že hlasy o nehistoričnosti slovenského národa sú nedorozumením vzniknutým z nedostatku poznania.

J. Špetko

ĽUDSTVO NA CESTÁCH

Rudolf Dilong

(Úryvok z drámy. Diel I., ktorého dej sa odohráva na počiatku časov).

ĽUD: *(Veľký pohyb s vravou a hrmotom. Spozadia vyniká babylonská veža, na ktorej pracujúci sa mrvia ako mravce. Stavba veže je v takom pokročilom stave, že na jej vrchol nedovidieť).*

DUCH: Nie je to predčasné?
Či človek nie je privysoko
nad cvalom dejín?

HAD: Syn tejto planéty
na širočiznom pleci
nesie svet k oblohe.

DUCH: Priskoro vyšli hviezdy
nad jeho kolískou,
ešte sa nohou meravou
po zemi máta;
pôrodu bolestného
má v kúte chaty ozvenu.

HAD: Ja vediem pohyb tejto hry,
jej kroky v moci mám
a dávam smer.

DUCH: Poľovník Nimród,
pozorne odlož kyjaň,
Stvoriteľ nie je na dosah
a oko tvoje
nad vekmi vzbury
pokorí zeme prach.

HAD: Neboj sa, mocný lovec,
si mojou hymnou,
epochu chýrnu

vylúpem z tvojich rúk,
gigantov splodím,
naveky prerazíme
klenutie neba.

ĽUD: *(Noemovi potomci prichodia jednotlive, hromadia sa a odchádzajú. Všetci hľadia na vysokú vežú).*

MAGOG: Babylon, slávny si,
veľký až do neba!

GOMER: Hore sa, deti Adama,
nech meno naše
je nesmrteľné!

TOGORMA: Rovina Senaar,
znak mocných vekov!

MESRAIM: Tam hore
bez tmavej noci
poblízku slnka
vidíme svoje dni.

REGMA: Až ponad oblakmi
pozobúdzame sa
pred tvárou hviezd.

DADAN: Plameň sme vyhodili hore,
svoj pozdvihnutý prst
ponad strom raja.

NEFTUIM: Náš vták už letí
a nesie trilky
do žiare priestorov.

CHASLUIM: Náš kvietok muškátový
pod oknom azúru.

ELAM: Náš pohľad,
ako nekonečné telo,
bez stopy.

ARAM: Náš úsmev,
ako vysoko len zájde!

ARFAXAD: Ako keď stretneš dych svoj,
bod žeravý — a opitý si.

SALE: Keď až na vrchol obor dostane sa,
na horolezca počkáme.

HEBER: On príde nazad,
povie nám, ako hučia vesmíry.

FALEG: Navráti sa so slovom neba.
Ó, aká je reč nebeská?

JAVAN: A či jej
rozumieť bude zem?

MADAI: Zvrchovane sa ozve
v múdrosti našej múdrosť neba?

RIFAT: Bude žiť večne tento jazyk?
Pretrvá ľudí?

ĽUD: *(Odrazu sú všetci prekvapení keď vidia, že stavitelia veže opúšťajú prácu a vracajú sa na zem.)*

MAGOG: Čo sa to stalo?

GOMER: Už prácu zanechali? Odchádzajú?

TOGORMA: Veža je nedokončená!
Všetci ju opúšťajú!

MESRAIM: Pozrite, idú nemo od seba.

REGMA: Nerozprávajú.

DADAN: Nerozumia si,
každý od každého sa vzďaľuje.

DODANIM: Jeden po druhom
si inú stranu volí.

CHUS: Sú mlčanliví.

SABA: Ako to? Jazyk vesmíru
na zemi nečuť?

FUT: Chceme tie nové
jazyky počuť!

VŠETCI: Chceme vedieť
reč veľkých zenitov!

DUCH: Ó, Babylon,
na tvojej veži
len kameň
s kameňom bude hovoriť!

HAD: No, slávny bol
pokus mať zem i nebo.

DUCH: Z akého povetria je smútok,
Z akého kameňa je bolesť,
to nevie človek,
márne sa o to pokúša.

HAD: Aj druhý raz sa pokúsi.

DUCH: Nebo je nie na polceste,
zem neobráti nikoho
na bytosť blankytnú.
Ó, smrteľník, ber pluh do ruky
a z každej brázdy
nech myslí človek,
nech drží svoju hrudu,
nech si chlieb berie z nej.

HAD: Bude vždy horký.

DUCH: Ty, Had, ty vždy vieš, kto si:
drúk, ktorým bijú ťa,
lož, ktorou prehráš boj.

HAD: Raz prehrám, druhý raz nie.

DUCH: Človek je pohyb, ide ďalej,
je moc, je krajina, je svet,
je kolíska,
je vlastný hlas,
je dýchnutie,
na čele svojom
roztľka orech potu
a uzlík zeme lúšti.

ROZHL'AD

ZOMREL MLADÝ

To si hovorím o Ľudovi Zúbkovi, dobrom a vernom priateľovi, človekovi veľkého srdca, spisovateľovi, ktorý v zlatých klasoch odkrýval slovenskú minulosť, keď sa dozvedám o jeho náhlej smrti. Zomrel mladý... Nie tak vekom, viac duchom a ideálmi, ktoré hlásal vo svojich knihách. Rudo Tibenský ho v nekrológu nazval « rytierom bez meča ». Ako on kedysi nazýval svojich kultúrnych vyvolencov. Naozaj takým bol. K tomu už pridávať aj hodnotenie v superlatívoch by bolo zbytočné.

Život Ľuda Zúbka patril slovenskej kultúre. Všetkým čo napísal v bratislavskom rozhlase, čo uverejnil v novinách a časopisoch chcel dvíhať a dvíhal slovenské kultúrne vedomie. Všetkým čo vkladal do svojich kníh chcel vštepovať a vštepoval ideály do našej mládeže.

Umelecký kronikár Slovenska, ktorý vynášal na svetlo života mnohé krásy a perly našej zabudnutej minulosti, zomrel po krátkej chorobe 24. júna v Bratislave. 12. júla by sa bol dožil 62 rokov. Z bankového úradníka, to bolo jeho prvé zamestnanie, stal sa redaktorom rozhlasu a popredným spisovateľom. Jeho zásluhy na tomto poli nemohol prehliadnuť ani komunistický režim a roku 1967 ho menoval zaslúžilým umelcom.

Ľudo Zúbek nám zanechal celý rad krásnych kníh ako *Ján Kupecký, Matej Hrebenda, Doktor Jesenius, Murársky chlieb, Skrytý prameň, Jar Adelky Ostroluckej, Zlato a slovo, Gaudeamus igitur, Moja Bratislava, Rytieri bez meča, Ríša Svätoplukova* a nedokončený rukopis *Slovenské národné obrodenie.* Sú to zväčša historickoživotopisné prózy, umelecky vskutku hodnotné, na ktorých vidno, že ich písal človek s mimoriadnou láskou ku kultúre a histórii vlastného národa. Zúbkove knihy sú poznačené hlbokým zmyslom pre mravné a psychické pochopenie zobrazovaných postáv našej i cudzej kultúrnej minulosti. Zúbek z nich spravil — a to po zásluhe — kultúrne zjavy, ktoré sú spoločným majetkom národov. Preto boli jeho knihy prekladané aj do cudzích jazykov. Vyšli v nemčine, ruštine, taliančine, maďarčine. Na Slovensku vychádzali najmä vo vydavateľstve Mladé letá, čo už samo ukazuje, že ich adresoval predovšetkým mládeži. Len nedávno vyšla jeho kniha Ríša Svätoplukova, ktorou dovŕšil svoju literárnu tvorbu. Rád by sa bol ešte

dožil filmu o Svätoplukovi, roky po tom túžil a na tom pracoval, ale osud mu túto lásku už nedoprial.

Celé Zúbkovo dielo je poznačené hlbokou láskou k národu, jeho histórii a kultúre. Zvláštne miesto zaujíma v ňom história Bratislavy a jej prvej univerzity, Academie Istropolitany. Mnoho práce venoval aj slovenskej dramaturgii. To bola jeho veľká záľuba najmä v rozhlase. Ale aj po odchode z rozhlasu, odkiaľ ho vyhnali komunisti, venoval sa s láskou a pochopením mladým dramatikom a začinajúcim literárnym pracovníkom vôbec. Bol ochotným a diskrétnym radcom a pomocníkom nejednému začínajúcemu autorovi. V práci nepoznal oddychu. Vedel, že ňou slúži pravde a národu, a že tak najlepšie uspokojuje svoje svedomie v tejto nešťastnej rozpoltenej dobe. V posledných rokoch pracoval v Litfonde (literárny fond) pri Sväze slovenských spisovateľov.

V koncertnej sieni bratislavského rozhlasu dňa 27. júna rozlúčilo sa s nebohým kultúrne Slovensko. Vzdalo mu poctu, akú si zasluhujú len verní synovia národa. Kto poznal Ľuda Zúbka spomína naňho s láskou priateľa a úctou človeka. Bol nielen prvotriednym spisovateľom, majstrom slova a štýlu, ale aj dobrým človekom. Oplakávajú ho rodné Malacky, jeho milovaná Bratislava, a mnoho osobných priateľov doma i v zahraničí. A medzi jeho najbližšími aj vydatá dcéra v talianskej Píze, jeden brat v Pittsburgu a druhý vo Viedni. Viliam Turčány zažialil nad jeho smrťou dojímavými veršami: Tá čistá pravda, trpká vždy i sladká, / čo z jeho rúk zem zvlažuje a hladká, / nech utíši dnes srdcia ranené.

Imrich Kružliak

POLSTOROČIA SLOVENSKEJ HUDBY

Tento rok nazvali na Slovensku vyvrcholením slovenskej hudby. Nielen preto, že sa vznikom česko-slovenského štátu roku 1918 otvorili nové možnosti aj slovenskej hudbe, ktorá toho roku oslavuje akúsi polstoročnicu svojho rozvoja, ale aj preto, že bratislavské hudobné slávnosti 1969, ktoré začali 4. mája a trvali do 7. júna mali najbohatší festivalový program, aký kedy pre naše publikum pripravili domáce i zahraničné ensembly. Na záver festivalu predviedli Suchoňovho *Svätopluka* na nádvorí bratislavského hradu.

Bol to bohatý program, ktorý mal ukázať, že slovenská hudba je už trvalou súčasťou svetového hudobného kontextu. Ale tento slovenský hudobný rok nereprezentovali iba bratislavské hudobné slávnosti. Už počiatkom apríla usporiadali cyklus koncertov k roku slovenskej hudby, ktorý venovali tvorbe Alexandra Moyzesa. Okrem toho, taktiež počiatkom apríla, otvorili v bratislavskom Dome umenia výstavu 50. rokov slovenskej hudby s prehľadným náčrtom

hudobného rozvoja za posledné polstoročie. V prvej polovici apríla usporiadali v Smoleniciach druhý seminár modernej hudby, o ktorom Reinhard Oehlschlägel vo Frankfurte Allgemeine napísal, že to bolo otvorené a živé konfrontovanie neobyčajných hudobných modelov, čo na tomto poli znamená vítané obohatenie modernej hudobnej tvorby, ako ju poznáme na podobných podnikoch usporiadaných medzi Varšavou a Palermom, medzi Záhrebom a Bilthovenom.

V tejto súvislosti treba tiež pripomenúť, že práve v roku slovenskej hudby začali v Bratislave rekonštruovať starú budovu opery a baletu Slovenského národného divadla s nákladom 72 miliónov korún. Práce chcú dokončiť za dva roky.

Tieto veľkolepé podujatia oprávnili teda nazvať rok 1969 vyvrcholením slovenskej hudby.

Po tomto prehľadnom úvode najdôležitejších tohoročných hudobných podujatí na Slovensku pozrime sa teraz na polstoročný rast slovenskej hudby, kedy podľa slov Mikuláša Schneidra Trnavského « akoby sa naraz prekročili hory a rieky všednosti, zbystrila sa pozornosť k tvorcom, rozptýleným v rôznych mestách a zamestnaniach, píšucích izolovane, bez spoločného programu ».

A keď sa už dotýkame počiatkov modernej slovenskej hudby, spomeňme s vďakou a uznaním tých, čo kládli jej základy, ako Alexander Albrecht, Frico Kafenda a Vítězslav Novák, ktorí svojím hudobným rozhľadom, pedagogickým pôsobením a organizačnou cieľavedomosťou vytvorili pole a možnosti, ktoré nám dnes, najmä opernou tvorbou Eugena Suchoňa a Jána Cikkera získavajú medzinárodnú povesť. A keď sme sa už dotkli týchto vrcholov súčasnej slovenskej opery, nesmieme byť nevďační aj k tvorbe iných predstaviteľov naších hudobno-dramatických diel.

Medzi popredných medzivojnových hudobných skladateľov musíme zaradiť Mikuláša Schneidra Trnavského, Mikuláša Moyzesa a Viliama Figuša Bystrého. Z nich najmä Schneider Trnavský pochopil, že slovenská hudobná tvorba sa musí vymaniť z tradičnej folklórnej závilosti a nadviazať na nové svetové umelecké prúdy a pritom zostať národnou-slovenskou.

Nové obdobie modernej slovenskej hudby začína vystúpením Alexandra Moyzesa, Eugena Suchoňa a Jána Cikkera, dnes už vo svete uznávaných reprezentantov slovenskej symfonickej a opernej tvorby. Všetci traja sa hudobne vyškolili v Prahe. Všetci sa predstavili najprv symfonickými skladbami. Moyzes napríklad suitou *Dolu Váhom*, predohrou *Jánošíkovi chlapci* a menovite VII. symfóniou, za ktorú bol odmenený štátnou cenou Klementa Gottvalda. Suchoň zas predovšetkým svojím známym *Žalmom Zeme Podkarpatskej* a *Baladickou suitou* a Cikker hlavne svojou *Jarnou symfóniou*.

Na tieto vzory nadväzujú potom príslušníci mladšej generácie ako

Očenáš, Kardoš, Jurovský a Holoubek. Ale zostaňme najprv pri reprezentačných zjavoch našej modernej hudby.

Roky štyridsiate, roky vojny, úzkosti a obáv z budúcnosti vplývali aj na duševnú orientáciu našich popredných hudobných skladateľov. Slovensko, doráňané na juhu a východe viedeňským verdiktom sa bolestne dotýka aj ich. Každý z týchto skladateľov chce vniesť niečo z tejto dobovej národnej psychózy do svojej tvorby. Prejaví sa to v dielach s istou národnou senzibilitou. Ale už tu cítiť, že sa v dielach týchto skladateľov začína ozývať aj silná národná hudobná reč.

Za *Krútňavu*, ktorú Suchoň skladal v rokoch 1941 až 1949, dostal štátnu cenu. Jej premiéra bola 10. decembra 1949 v Bratislave. Od tých čias predviedli ju už na početných javiskách domácich i zahraničných diviadiel.

Obdobie po druhej svetovej vojne, aj napriek ťažkej politickej klíme, otvára slovenskej hudbe nové rozvojové možnosti. Vzniká profesionálna Slovenská filharmónia na čele s Václavom Talichom. A čo je dôležité, začínajú sa nadväzovať kontakty slovenskej hudby s hudbou svetovou. Pôsobí to pozitívne aj na diela predstaviteľov mladšej hudobnej generácie ako sú Kardošove symfónie, Ferenczyho *Serenáda* a *Capriccio*, Očenášova *Ruralia Slovacca* a neskoršie tiež na klavírne diela Zimmerove, na komorné skladby Kowalského, Grešáka a iných, až po najmladších naších skladateľov, ktorí sa už cítia byť tvorcami modernej európskej tvorby, ako Ivan Parík, Jozef Malovec, Ladislav Kupkovič a iní.

Ale na prvom mieste, na najvyššom hudobnom piedestále zostávajú veľké hudobno-dramatické operné skladby. Tu treba povedať, že Slovensko poskytlo svetu priam malý hudobný zázrak. Za jedno desaťročie dalo európskej hudbe viac veľkých operných diel ako iné, aj oveľa početnejšie národy za celé polstoročie. Spomeňme Cikkerové opery *Jánošík, Beg Bajazid, Mister Scrooge,* od národných motívov s láskou k vlasti až po motívy všeľudské, po tú najvyššiu métu humanizmu.

A keď pokračujeme ďalej a registrujeme ďalšie operné skladby reprezentantov slovenskej opery nezablúdime do nijakého chaotického modernizmu, ale pokračujeme na línii prirodzeného slovenského hudobného vývoja. Suchoňova opera *Svätopluk* je prehľbením slovenskej sebarealizácie v hudobno-umeleckom výraze. Cikkerovo *Vzkriesenie* je prejavom protestu proti ľudskej tragédii. Toto dielo, ktoré autorovi už získalo uznanie aj v zahraničí, akoby sa pýtalo i nášho sveta: « Prečo musia plakať slabí za zločiny mocných ». A posledná Cikkerova opera *O láske a smrti* má tiež za základ tento všeľudský osud. Dickens, Tolstoj, Rolland dali Cikkerovi námet pre veľké hudobno-dramatické diela. Skladateľ malého národa

zapojuje tak svoj hudobný talent i svoje dielo do veľkého kontextu svetovej opery. A získava si ním obdiv a uznanie vo svete.

No, slovenská opera sa neobmedzuje iba na diela týchto dvoch najznámenších autorov, Suchoňa a Cikkera. Alexander Moyzes obohatil jej repertoár operným dielom *Udatný kráľ*, ku ktorému ho inšpiroval Hollého epos o Svätoplukovi. Miroslav Bázlik, podobne ako Cikker, siahol po predlohe Romaina Rollanda a napísal operu *Peter a Lucia*, o vzťahu dvoch mladých ľudí. A na operných dielach pracujú aj iní slovenskí skladatelia, ako Zimmer, Kardoš, Ferenczy, Andrašovan a ďalší.

Ale aj na Slovensku, ako v každom inom kultúrnom prostredí, prichádza k istej revolte mladších, ktorí vravia, že už nechcú kradnúť čas iba pokračovaním v doterajšom vývine. Hľadajú nový priestor a dajú sa viesť novými tendenciami akéhosi hudobného odhmotnenia. Tu sme už v dotyku s novou generáciou, ktorú reprezentujú mená Zeljenka, Kolman, Bázlik, Malovec, Parík, Kupkovič a iní. Aj keď jej tvorbu zatieňujú ešte veľké operné a symfonické diela predchodcov, stabilizuje už svoj smer a cieľ, a jej ambície sú obdivuhodné.

Kde slovenskú hudobnú tvorbu priviedli Schneider Trnavský, Moyzes, Suchoň, Cikker, ale i Kardoš, Jurovský, Očenáš a Holoubek — to jest do európskeho hudobného sveta, tam príslušníci mladšej slovenskej hudobnej generácie nachádzajú už svoju kolísku. To je zjav povzbudivý aj pre ďalší vývoj našej hudobnej tvorby, pre jej cestu do ďalšieho polstoročia.

Imrich Kružliak

CURTAIN RISES FOR TENNESSEE WILLIAMS

One of the most important motifs used in great writing has been the epic pilgrimage of man from darkness to enlightenment, from evil to good, from the City of Man to the City of God. While geniuses like Dante and Chaucer have blessed us with a cosmic view of the entire journey in their *magnum opus*, other writers of narrower vision lead us to a detailed study of the groping in darkness. In some ways such wandering becomes a *felix culpa* when the artist over a period of such efforts begins to emerge to a broader view; travelling the road of pilgrimage himself, he moves closer to the eternal goal of all men and demonstrates a perspective laboriously achieved, which by others of us has been earlier received but perhaps less deeply appreciated. After many years of search, the great American dramatist, Tennessee Williams, has found his way to a faith and hope sought but unattained by so many of the characters

in his plays. Tennessee Williams was received into the Catholic Church.

This conversion should not have come as too great a surprise to those who saw in Mr. Williams' plays more than a detailed representation of the sordid side of life. Those who saw in the characters blind, groping, falling people being studied by an artist who was himself searching for the answer, recognized signs of a supernatural awareness, signs of cosmic realities momentarily flashing into the ugliness of the stage setting. Over and over, for example, there is the theme of lost innocence lamented, as in the plays *Orpheus Descending* and *Sweet Bird of Youth*. The heroes would like to be like the bird that flies high — clean and untouched by the sordidness and corruption. True, the human will does not always succeed in attaining such wishes and Tennessee Williams' characters most often do not, so much so that the playwright has been labeled sordid and tragedy-obsessed. However, though the forces of evil often triumph, it is because these forces *can* triumph in the world. But there should be no doubt about the direction of sympathy, the lament for the loss of innocence, of lives, of souls. Whether viewing the characters sinning or sinned against, Mr. Williams would rather think of them in terms of their spiritual assets — courage, generosity, humor, honesty, sympathy — than in terms of their feelings.

His search, then, has been for hope and redemption, pardon for the sinner, a merciful and loving God who will forgive the sinner and succeed in overcoming the evil effects of sin. The search for such Truth has always been the concern of Mr. Williams. He saw this as the mission of the artist — to search, to look deeply and beyond, and to lead others to the discovery. As one of the characters, a painter, in the play *Orpheus Descending*, observes: « I paint a thing how I feel it instead of always the way it actually is. Appearances are misleading, nothing is what it looks like to the eyes. You got to have — vision — to see! » It is the artist who must search with his special powers of vision and pierce appearances for others to see. He must be willing to sacrifice and to suffer as the poet-hero of *Orpheus* enduring the tragic isolation of the artist in the hell of modern society. Through the imagery in this play, Mr. Williams makes it quite clear that it is by means of such a pilgrimage of the savior-hero that a poet or author can lead mankind out of its hell into an enlightened purgatory in preparation for the Heavenly City.

Tennessee Williams has always been conscious of this artistic mission. It is understandable, then, that he could describe himself to the priest who received him into the Church, as a Catholic in spirit all his life. His has been a catholic mission to show others what he has seen. His brother, Dakin, who became a Catholic during World War II, recognized this quality and suggested that the end result

might well be Tennessee Williams' discovery of the Catholic Church. He described his brother's plays as « Morality plays, when rightly understood » — Catholic in spirit while dramatically presenting the evil effects of sin. Furthermore, the Williams family has always been aware of their blood relationship to St. Francis Xavier*, a great missionary who in magnificent pilgrimage gathered others along the way to share his faith. Tennessee Williams has taken a major step in his journey, discovering that faith and hope of his ancestors. We can only wish that this broadened perspective will enable him to continue his writing as an artist-missionary drawing others to share his vision.

Borromeo Seminary College, *Edward E. Mehok*

Wickliffe, Ohio

OSEMDESIATKA SLOVÁKA V AMERIKE (1889-1969)

Významnou udalosťou slovenského kultúrneho života v zahraničí bola oslava osemdesiatky najstarších slovenských novín v Amerike. Oslavy vyvrcholili slávnostným banketom v Hoteli Americana, New York dňa 12. októbra 1969. V mene redakcie Mostu, jeho spolupracovníkov a čítateľov pozdravil *Slováka v Amerike* redaktor Mikuláš Šprinc. Vo svojom slávnostnom prejave hovoril o slovenskom národe, jeho duchu a jeho slove. Vyberáme niektoré úryvky z jeho prejavu:

« Zohriať sme sa prišli ku tejto slávnej osemdesiatke Slováka v Amerike. Prišli sme zacítiť závan rodnej zeme, prišli sme osláviť slovenské slovo, ten členený a zvučný výron slovenskej duše. Z tých bytostných hľbok, ktoré sa volajú dušou alebo srdcom človeka, vystupuje večne tá duchovná skutočnosť, ktorá je sprvoti iba tichým názvukom, ktorý silnie a stvárňuje sa potom v slove. A každý národ má svoje osobitné, len jemu vlastné slovo, lebo každý národ má svoje osobitné bytostné vlastnosti, svoje srdce, svoju dušu ».

« Najsilnejším hýbadlom národného dejstvovania je láska k sebe; k svojej vlastnej jestvote, lebo bytie je život a nebytie je ničota. Slovenské slovo, ktoré je výrazom slovenského bytia, môže žiť, žije a bude žiť len z lásky k tomuto bytiu. So smrťou slovenského slova umiera v nás aj láska k slovenskému bytiu ».

« Slovenské slovo, prýštiace zo slovenského ducha, potrebuje slovenské srdcia, aby si v nich našlo miesto, zaklíčilo, rástlo a prina-

---

* According to carefully documented family tradition, they are descended from the saint's brother, Valentine Xavier, a name given to the hero of the play *Orpheus Descending*.

šalo ovocie. Je to tragikou slovenského slova, ked klope na slovenské dvere a nik mu neotvára ».

« Nebolo to bez hlbokého zmyslu a symboliky, že Duch Svätý zostúpil na prestrašených apoštolov v podobe ohnivých jazykov. Novými jazykmi mali vyjadrovať nový, nadprirodzený obsah zjavenia a kresťanstva; novým, ohnivým jazykom mali zvýrazňovať najhľbší zmysel svojho nového jestvovania. Na inej, prirodzenej rovine aj Slovák musí vyjadrovať svoje typicky slovenské jestvovanie svojím slovenským jazykom. Všetci vieme, že bol to slovenský jazyk, ktorý udržal národ pri živote. Keby sa bolo podarilo jeho nežičlivcom vytrhnúť Slovákom ich slovenský jazyk, boli by ho už dávno zválcovali. Ale duch národa žije najmä v písomnom prejave svojho jazyka. Ruky i nohy môžu mu zviazať, ale keď mu nezašijú ústa, jeho duch bude žiť, i keby to malo byť len slovo vzdoru alebo aj kliatby ».

« Iné pokolenia prídu po nás, ale nech všetky povedia: Hľa, zahnaní víchricami osudu do ďalekých krajín, neprestali milovať svoju kolísku, svoj národ. Bili sa za jeho česť, slobodu a právo; nezasypali svoje slovenské pramene a nepochovali svoje slovenské dedičstvo v nedbajstve. Hoci aj mŕtvi, žijú zreťazení so svojím národom, zreťazení pevnými ohnivami slovenského jazyka ».

Jednoducho ale úprimne pozdravuje i na tomto mieste šesnásťročný Most svojho osemdesiatročného brata Slováka v Amerike a jeho majiteľovi a redaktorovi Dr. Jozefovi Paučovi žičí veľa vytrvalosti, nadšenia a hrdinskosti pri ďalšom osude Slováka v Amerike. Oba títo bratia sú v nezištných službách slovenského ducha, slovenskej kultúrnej cti; oba žijú a budú môcť ďalej žiť len z hrdinskej slovenskej lásky.

— r —

NÁVRAT DO LITERATÚRY

Je to vždy bolestné, keď sa slovenský básnik alebo prozaik odmlčí vo vyhnanstve. Je to vždy kruté ochudobnenie slovenskej literatúry. Je to vždy tá staronová otázka: Je hodno písať pre priečinky? Skutočný tvorca bude písať aj pre priečinky a bude čakať, hoci s jóbovskou trpezlivosťou, že príde deň, keď svoje dielo uvidí vo svetle tohto sveta. No takáto nádej vyžaduje hrdinskú vnútornú silu a presvedčenie umelca v hodnotu vlastného diela. Preto s čistou radosťou zisťujeme, že po mnohoročnom mlčaní vrátil sa do literatúry básnik Ján Okáľ svojou peknou zbierkou poézie: *Malý kalendár*. Vrátime sa k nej v osobitnej recenzii. Nateraz vari toľko: je to zbierka lyrických skratiek, napísaná s veľkou úspornosťou slova, ale s hľbokým básnickým zážitkom. Básnik si ju sám prekrásne graficky upravil. Vítame básnika Jána Okáľa znovu v slovenskej zahraničnej literatúre v nádeji, že ju bude ďalej obohacovať.

— r —

Slovak Studies VI, Historica IV. Slovak Institute Cleveland-Rome. 1966, str. 238.

Tento šiesty sväzok vedeckej publikácie Slovenského Inštitútu (odbočky v Ríme) obsahuje tri práce z cirkevných dejín, a síce Východných Cirkví. Na prvom mieste je veľká disertácia prof. P. Michala Lacka « *Užhorodská Únia* ». Je to prepracované a zdokonalené anglické znenie latinského originálu, « Unio Užhorodensis », ktorý vyšiel v Ríme v dvoch vydaniach 1955 a 1965. Na rozdiel od latinského vydania, v tomto anglickom vydaní niet dodatku latinských dokumentov, avšak na počiatku nachádzame 4 strany ilustrácií.

Užhorodská Únia z roku 1946 je najdôležitejšou udalosťou v dejinách gréckokatolíkov na Slovensku a vôbec v podkarpatskom kraji (Okrem východného Slovenska ešte Karpatská Ukrajina a severovýchodné Maďarsko). Bol to cirkevnoprávny čin, ktorým sa gréckokatolíci zjednotili so všeobecnou Katolíckou Cirkvou, uznajúc rímskeho pápeža za hlavu Cirkvi. Z podrobného výskumu vysvitá, že počiatočný akt 23 apríla 1646 bol síce uskutočnený v Užhorode (a odtiaľ meno), ale bol prijatý skoro výlučne iba na území dnešného východného Slovenska. Ostatné časti niekdajšej mukačevskej diecézy sa pripojili neskoršie. Preto Lackovo pojednanie má veľký význam pre cirkevné dejiny Slovenska. Nakoľko sa Užhorodská Únia týka nielen Slovákov, ale aj Rusínov, Ukrajincov, Maďarov, a zčasti aj Rumunov, autor používa pre všetkých niekdajšie spoločné meno « *Ruthenians* » (angl), « *Rutheni* » (lat.).

Ďaľšou prácou je pojednanie poľskej autorky Sofie Olszamowskej-Skowroňskej « *Pokus o zjednotenie ruských starovercov s katolíckou Cirkvou* ». Autorka tu uverejňuje po prvý raz dokumentačný materiál z Vatikánskeho archívu, o tomto zaujímavom pokuse, ktorý keby sa bol uskutočnil, bol by mal ďalekosiahle následky pre cirkevné rozvrstvenie v Rusku. Staroverci, alebo staroobradníci totiž neuznávajú úradnú ruskú Cirkev za právoplatnú. Hoci sa táto práca netýka Slovenska, redaktori ju uverejnili, aby sa takto Slovak Studies dostali aj do iných kruhov než sú naše.

Tretia práca je kratším príspevkom: L. Džubík « *Slovenskí gréckokatolíci v novších publikáciách* ». Autor tu podáva prehľad, čo a ako bolo v posledných rokoch uverejnené v neslovenských publikáciách o slovenských gréckokatolíkoch a jednotlivé publikácie potom podrobuje kritike.

Ján Malý

KNIHY

MIKULÁŠ ŠPRINC: *Bratislavský park.* Básne, str. 82. Vydal Slov. ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, 1968, v sérii Lýra ako 9. sväzok.

Pri pohľade na novú knižku básní Mikuláša Šprinca Bratislavský park, má čitateľ dojem, že ho autor zavedie do krajiny snov a túžob, ktoré exulant ohrieva každodennými spomienkami. Lebo vlasť je pre exulanta hodnota totožná s láskou. Po otvorení prvých stránok zistíme, že je to hold básnika « otcovi Imrichovi Füzymu, pestovateľovi cyrilometódskej tradície v Kanade » a že vyšiel knižne nákladom Ligy katolíckych žien pri osade sv. Cyrila a Metoda v Hamiltone, v kanadskej provincii Ontario. Obálku, ktorá pripomína bratislavský hrad, navrhol Dr. Jozef Cincík.

Park, ktorý tu Mikuláš Šprinc zvečnil básnickým veršom, je pri Kilbride, v provincii Ontario, kde sa stretávajú kanadskí Slováci. Pôvodnú lesnú divočinu zakúpili a vyklčovali farníci hamiltonskej slovenskej osady sv. Cyrila a Metóda a spravili z nej krásne rekreačné stredisko. Na skalách pri vchode postavili miniatúru bratislavského hradu. Sem, do ticha tejto velebnej prírody, prišiel neraz aj básnik Mikuláš Šprinc. Tu sa zrodili verše tejto jeho novej básnickej zbierky. To sa dozvedáme z textu na záložke obálky. Až po tomto úvode listujeme zvedavo ďalej, cez Žriedla a Korene Šprincovej básnickej knižky. To sú totiž názvy dvoch častí, do ktorých rozdelil svoje básne. A o ktorých až teraz zisťujeme, že zachycujú širokú sféru myšlienok, dojmov i predstáv, štácie na púti života, označeného časom a nejedným jeho trpkým údelom.

A tu mi dovoľte, prejsť po Šprincovom Bratislavskom parku, nie ako kritikovi, čo si všíma verš za veršom, básnické obrazy, i techniku básne, ale ako sprievodcovi, ktorý vám chce priblížiť básnikovu myšlienku, svet jeho videnia, svetlo, ktoré nám dáva na cestu.

V básni Tvrdé slovo, ktoré autor adresuje sebe, vyznáva akúsi básnickú sebakritiku: « Vtákov a paliem bolo dosť, / zaspievaj inú pieseň, / ...Chodil si ako čudný hosť / a krásam sveta lásku vyznával, / povedz nám slovo tvrdé ako kosť / o tvrdom živote, čo gniavi... / Hanobí radšej ako slávi »...

Americká Florida a Kalifornia, oceány, palmy, žhavé slnko, tropické kvety, podivní vtáci, kanadské leto, ľudia Nového sveta... to všetko už neraz inšpirovalo tohto básnika. Oslávil to veršom, ako by bol rodeným básnikom Ameriky. A tak bolo načase, aby sa vrátil k « žriedlam » a « koreňom » svojej kultúry, svojho vnútorného, nezabudnuteľného sveta. Aj keď to robí cez oslavu kanadskej prírody, je to už miesto rekreácie kanadských Slovákov, so symbolom

bratislavského hradu, kde básnik « svoj osud kreše z času, z mramora »... Avšak je to opravdu len osud básnika, čo « ženie kvet svoj z prsti dohora? ». Nie! Je to opäť « biely ľudský spev » — « čistý a nežný ako úsmev diev ». Je to básnikovo zamyslenie: « Myšlienka... tvrdá ako skutok ». « Pamäťou huňatou » chce zachytiť « každý vzruch », « krásy chvejúci sa zmysel ».

Keď Šprinc povie « šli svetom oči moje pútnice », nezjavia sa mu na panoráme času len « korálové brehy », « osamelé Sirény », ale aj veci, ktorým nikdy nevie prísť nakoniec. Tu básnik začína skúmať príčiny, aby za nimi objavil « viditeľno »; za časom, ktorý rozdeľuje smrť. Kráča cez priepasti a bludy a registruje víťazstvo pravdy aj napriek úsiliu, « šarlatánov v kruhu oltára », aj napriek zbojníkom, čo stále dobiedzajú na svetlo a pravdu... Až potom zvestuje človeku svoj objav: lásku a nádej. Aj napriek tomu, že zisťuje, že « v domovine človeka », vo vlasti básnikovej, stále « bolesť skučí », že tam « skuli srdcia do obručí ». A možno, že práve preto, že tu, na zemi, je ešte veľa práce pre človeka, pýta sa: « na čo sa driapať na Mesiac ». Preňho je každý svet krásny, i taký na bodľačí. Lebo básnik, možno už iba básnik, chce budiť « teplý úsmev... na tvári unavených ľudí ». Tešia ho lastovičky, aj to je preňho « božia dobrota ». « Ako lekár poklopkávam / vzdorujúcu, tvrdú kôru bytia »... Hľadá zmysel a slovom chce odkryť jeho tajomstvo. Aby zistil takúto diagnózu človeka: « všetko si vedel spraviť sám / len srdce dať si nevedel ».

Nie je to odkrytie filozofie nášho atomového a vesmírového veku? Už všetko vieme spraviť, len seba ovládať ešte nevieme. Zem dobra nosí ešte « bolesti celé horstvá ». Básnik vraví: « Ľudia sa múdro tvária, / že vedia všetko o tom »... Ale čo všetko čaká ešte človeka? Napríklad: « stretnutie sa vyhnancov / s novou domovinou ».

To je tá básniková púť, cesta jeho očí i jeho fantázie. « Lieta ako starý orol / so zrenicou do slnca ». Zbiera « výdychy », « slzy », « milosti ». Slze dáva úlohu živice, čo má hojiť túžby po domove. Sám nachádza « chvíľu milosti v čarovnom kruhu ticha », kde mu stačí « košatý strom a tôňa pre pútnika ».

Tu sa ho 23. júla 1968, pred okupáciou vlasti, zmocňuje úzkosť, ktorú vyjadruje veršom:

> Zahádžu možno znovu tvoje žriedla,
> vládnuť bude ticho pritiahnutej kazajky,
> a tí, ktorí podpaľujú peklá,
> výskať budú z ruskej balalajky.

Trpkú pravdu predvídal básnik. Rozbehnutý život domova zmenili okupanti v nanútený pokoj. Básnik hovorí o « pokoji cintorína ». Taký je názov jeho ďalšej predokupačnej básne. « Chceli si žiť ľudsky voľne, / to je predsa ešte zločin »... Súdi tu prísne? Marxa

a jeho dnešnú komunistickú aplikáciu charakterizuje slovami: « Splnené sú všetky normy: / vyrábajú iba putá ». Básnik je nielen svedkom, ale chce byt aj žalobcom tejto tragédie: « Buď svedkom, lebo svedčiť treba, / žaluj, bo treba žalovať »...

V poslednej strofe básne Svedok, vari najdojímavejšej z celej zbierky, volá do svedomia nám všetkým:

Možno, že hlas tvoj bude iba
tým hlasom, ktorý kriesi,
sloboda zabitá ti nikdy neodpustí,
že mlčal si, keď vraždili ju besy.

Potom básnik prechádza k venovaniu tejto zbierky: « pestovateľovi a zveľaditeľovi cyrilometódskej tradície ». V nej vidí « silu pšenice: « Pochovajú ľudskú slobodu do pyramíd z ťažkých kvádrov, / ale nikdy zničiť nevedia silu klíčivú ». Je to aktualizácia dejín, angažovanosť poézie pre myšlienku potreby času. Šťastie, že básnik nezabúda. Lebo tak sa budí svedomie živých pre nové « jasné rána », keď sa doma opäť zjaví aj cyrilometodský kríž « najhlbší obsah Slovenska », « naša alfa — omega », « láska naša posledná i prvá ».

Nie nadarmo vložil Šprinc do tejto zbierky aj báseň « Naše trávnice ». Práve v tomto čase majú « jatrivú páľu našich pier », lebo « osudy ťažké na ich dne » cítime všetci. Bodaj by nie, aj básnik, ktorý ako « starý pútnik z dediny / hľadá... svoje dejiny ».

Ten dôvažok, básne s venovaním, sú už oslavou priateľstva, vďaky i obdivu. Iba v básni « Z kanadského leta » dáva nám ešte radu, múdru a nádejnú, radu básnikovu, ktorý sám, ako tisíce jeho rodákov, našiel slobodu v cudzej krajine:

Načo sú smútky, načo žiale,
sloboda mnoho nahradí.
Dĺži sa obzor v nedozierne diale,
kde kvitnú neskutočné záhrady.

Tá iná, skutočná, básnikova i naša záhrada, to je náš spoločný domov. Pod bratislavským parkom.

Vďaka básnikovi za spevy dojatia, lásky i túžby. I za jeho vieru: « Popri dlhých cestách kvitnú / ako maky nepoddajné nádeje ».

I. K.

MARTIN MARTINČEK - MILAN RÚFUS: *Ľudia v horách.* Výtvarná publikácia s fotografiami Martina Martinčeka a s úvodom a básnickým textom Milana Rúfusa. Kniha má tiež francúzsky a nemecký úvod. Vyšla na 146 stranách vo vydavateľstve Tatran, v Bratislave, 1969.

Aj časy majú svoje knihy, možno povedať po prezretí a prečítaní tejto knižky. Toto je jedna z nich. Z takých, čo vedia veľa povedať

našim ľuďom v dnešnom čase. Fotografický obraz národného umelca a slovo národného básnika im ukazujú a hovoria ako sa drevo stalo sprievodcom ľudských osudov. Od drevenej kolísky až po drevený kríž. Fotografia a slovo vytvorili tu spoločne epos o hrdinstve človeka, legendu o ľudskom osude od praveku. Do priestoru a času položil Boh nielen človeka, i drevo, a z neho vytváral človek kultúru, ktorou spríjemňoval svoj život, aj oslavoval víťazstvo svojej fantázie. Um tu sprevádzal ruku, ktorá sa prebojovávala k formám, zodpovedajúcim ľudskej potrebe i ozdobe jeho života.

Rúfus hovorí, že « slovenský fotograf-výtvarník predsavuje tu fakt, že svet, ktorý mu ešte môže vystaviť rodný list, je svetom na odchode... », a teda, že táto knižka je akoby « posledná príležitosť dotýkať sa toho, z čoho sme prišli ». A dodáva: « To, čo prichádza po tejto generácii, je už z iného sveta..., v ktorom sa už ľudská ruka nedotýka priamo vecí okolo seba..., v ktorom človek medzi seba a prírodu postavil stroj. Uľahčil si tým, ale aj oľahčel, pretože skutočne milovať môže iba tie veci, ktorých sa dotýka rukou... ».

Drevo bolo jeho každodenným chlebom, kolískou i rakvou. Nielen u nás, všade na svete, alebo skoro všade. Možno, že u nás o to viac, že naši ľudia « pod drevom kríža hovorievali svoje modlitby... a ešte i po smrti označili drevom ten kúsok pamäti, ktorý ich pripomínal. Do konca ľudského života trval dialóg človeka a dreva ». Až tu sa uzavieral « drevený oblúk kolísky a kríža ». Tak rozpráva v tejto knižke Milan Rúfus. Táto jednoduchá múdrosť vychádza z prirodzenosti života.

Najväčšiu hodnotu tejto prekrásnej knižky vidím v tom, že privádza človeka k premýšľaniu obrazom i slovom. Žiada ho stopovať ľudské zápasy, aj tie naše národné, aj tie naše sedliacke, ktoré už často našli ohlas v poézii, no len zriedka na papieri umeleckej fotografie. Čitateľ sa tu bude stretať so svetom, na ktorom slovenská duša lipla láskou svojich spevov a ktorého sa jeho pamäť nevzdá bez vnútorného smútku, ani pod náporom novej civilizácie. Svojou rečou tu hovorí obraz a svojou verš. Oboje: obraz i verš hovoria za seba. Spoločnú funkciu majú iba v tom, že ilustrujú atmosféru života, realitu včerajška, ktorá ešte veľmi silne zasahuje i do reality dneška. A ešte dlho bude zasahovať. Lebo človek a národ sa nevzdávajú tak ľahko svojej tradície.

Knižka má názov Ľudia v horách, aj vo francúzskom a nemeckom preklade. Možno ju preto dobre použiť aj ako dar cudzincom. Nie je to však len spev o ľuďoch v horách. Je to vlastne epos o národe, o jeho dejinách a osudoch. Chce pripomenúť mnohým « koľko váži pýcha víťazov ». Tým sa stáva čímsi viac ako knihou. Milou vecou pre človeka v ťažobe času, raneného na svedomí a ľudskosti. Ako taká má svoju nadčasovú hodnotu.

I. Kružliak

STANISLAV POLČIN, S. J.: *Tým, čo hľadajú Boha.* Vydali s cirkevným schválením Slovenskí Jezuiti, Galt, Ontario, Kanada, 1968, tlačou Multigrafica v Ríme. Str. 128.

Nad kolískou praprimitívneho človeka už rástol problém jestvovania Boha. Boha-stvoriteľa stopy ostali v človeku a ako rástla ľudská rodina, súbežne vzmáhal sa s ňou problém Boha. Človek svojím primitívnym rozumom zahľadel sa okolo seba a nad seba s otázkou: « Odkiaľ toto všetko a nadovšetko odkiaľ som ja a kam to smerujem? ». Zaiste to všetko tu nebolo a keď nebolo, voľakto načim to započať ». Otázka Stvoriteľa je jedna z tých najnástojčivejších otázok. Moderní teológovia a vedátori vydali viaceré diela, upevňujúce vieru človeka v jestvovanie Boha. V tejto búrlivej, pochybujúcej a kritizujúcej dobe tie najnovšie diela prinášajú svetlo do duše, pokoj do srdca a súlad do denného diania. Kto si prečítal diela: *Živý Boh* od Romana Gardiniho, *Problém Boha* od J. C. Murayho, *Veríš v Boha?* od K. Rahnera, ten čitateľ zaiste žije v istote a v očakávaní postretnutia živého Boha. Čo sa mňa týka, mňa mimoriadne povznášajú diela Pierre Teilharda de Chardina, jezuitu, najväčšieho génia našej doby. Čítať ho, porozumieť jeho teóriu o vzniku vesmíru, o pôvode ľudskej rodiny a o povolaní Krista: to je kus nebeského pokrmu a nápoja pre dušu a srdce.

Náš literárny a vedecký rozum v zahraničí neleží úhorom, ako to nezodpovedné osoby v niektorých časopisoch poznamenali. Keď som sa koncom marca tohto roku vrátil z Arizóny, vítalo ma na stolíku moderné dielo: *Tým, čo hľadajú Boha* od Stanislava Polčina, S. J. Nám, najmä dnes, túto 128 str. štúdiu treba vítať. Je to práca vedecká v duchu modernom, s veľkým aparátom prevedená, s nemalým povolaním. Priznajme sa, že viacerí aj z nášho ľudu, v tejto materialistickej, humanistickej a ateistickej dobe o jestvovanie Boha nadosť nedbali; viacerí žili a žijú vo váhaní, v nebezpečných predsudkoch, alebo už v pokročilom neznabožstve. Kto si dá čas i námahu a pustí sa v mene Božom do študovania diela St. Polčina, ten si nadobudne sviežu vieru, čo sa nebude klátiť, obávať; ten si zacieli nový program činného života, zdarný, ustálený smer: to jest dá svojmu životu vyšší zmysel. Žiť bez toho kresťanského zmyslu znamená živoriť. Cesty Božie zaobaľuje podiv. Nikdy nevieme, že v ktorú chvíľu sa Duch Svätý priblíži k nám, dotkne sa nás a ohlási sa k nám z oltára nášho svedomia. Duchovní spisovatelia tvrdia, že často to zrobí pri čítaní vážneho diela. Nechže sa stane kniha St. Polčina tým šťatlivým dielom.

V druhom desaťročí nášho stoletia Teilhard de Chardin svojím geniálnym rozumom, neúnavnou prácou a obrovskou smelosťou vypravil otázku Boha z chrámov, z teologických tried a zrobil z nej verejný, životný problém. On teóriu vývoja, ktorú dogmatika pomenúva transformizmom a ktorú materialisti, humanisti a ateisti

zneužívali, vyrazil z ich rúk a úst, očistil ju od bludov, postavil na piedestál kresťanskej teológie a správnej vedy. Nechže je spomenuto, že od jeho smrti r. 1955, do tisíctristo štúdií vyšlo a stále vychádzajú vo forme kníh, pamfletov, úvah o jeho vedeckých prácach. Teilhard na teologické a vedecké zameranie nášho St. Polčina zaúčinkoval. Nehovorím, že náš autor preberal z neho state, ale hovorím, že ten bratský, obrovský veľduch nadchnul ho novým názorom na svet, na život a vedu, ako státisíce iných nadaných osôb. Dielo St. Polčina vykoná svoju misiu nielen v zahraničí, ale úfajme, že aj na Slovensku.

Dnes na Slovensku univerzitní študenti, najmä odboru medicíny, nútení sú počúvať nápady na Cirkev, na kresťanstvo, ba na náboženstvo vôbec. Beda tomu, kto by sa takým profesorom opovážil protirečiť. Mám pred sebou dielo: *Pastorálna koncepcia medicíny a zdravotníctva.* V diele autor, neznaboh, pokúša sa hájiť medicínu proti náboženstvu. Aké to hrozné vraj, previnenie — podľa neho, keď náš človek si povie: « Lekár lieči, ale Boh uzdravuje ». Každý vie o priateľskom pomere nedzi lekármi a duchovnými vodcami. Ten pomer málokedy bol tak žiaducný, ako je dnes na Slovensku, kde telesné, duševné nedostatky a tiesne ubíjajú život. A nájde sa profesor, ktorý rýľom neznášanlivosti vykopáva medzeru medzi náboženstvom a medicínou, medzi duchovnými a lekármi a tým činom kazí potrebnú vzájomnosť a rozsieva nezdravie. Úfajme, že vážne dielo St. Polčina privedie našu zahraničnú a starokrajskú mladú generáciu na cestu, na ktorej si ona pomocou profesorov širšieho svetonázoru utvorí zdravé zameranie na vedu a náboženstvo a tak na lepší blahobyt v otčine. Pri recenzii diela St. Polčina mne nejde o debatu medzi medicínou a náboženstvom. Vieme o ich počiatkoch, nedostatkoch a pokroku, ale teraz upovedomujeme si ich potrebu. O tej potrebe vedeli nadaní zákonodarci. Dielo St. Polčina s úctou si spomnulo pokrok v medicíne a tiež aj na iných životných čiarach. Kto dnes je zvedavý na našu planétu, na vesmír, na otázky o pôvode ľudského života: ten nech si zaobstará a preštuduje dielo *Tým, čo hľadajú Boha.* Koho z nás by nezaujímala náboženská a vedecká otázka, čo mysliet' o Bohu, či sa dá nájsť? Potom otázka: Odkiaľ pochádza ľudstvo, kam sa poberá, čo je jeho cieľ? Kniha dáva stručné, jasné odpovede na 30 otázok rečou, slohom teológa a vedátora. Tie otázky dnes sú prednášané v moderno — kresťanskom duchu nielen v stredných, potom vo vyšších školách, ale aj v osadných elementárkach.

O tých otázkach sa dnes hovorí, v časopisoch pojednáva a v knihách debatuje. Rev. St. Polčinovi blahoželám, prajem dielu šťastlivú cestu a hojný zdar.

Msgr. Miloš K. Mlynarovič

« Náš každodenný životný pocit je neistý. Svoju neistotu musíme vyvažovať hľadaním základných vnútorných istôt, trvalejších ako sú spoločenské krízy... ». Toto hlboké poznanie našej súčasnej situácie vyslovil nedávno jeden z príslušníkov mladej generácie. Je to pohľad do času, v ktorom sa momentálne nachádza naša spoločnosť. Je tvrdý, realistický, no nie bezvýchodiskový. Lebo kultúrny človek i kultúrny národ v istých situáciách naozaj musia vyvažovať vonkajšiu neistotu hľadaním vnútorných istôt.

Tento stručný úvod sa mi vtlačil pod pero tohto malého zamyslenia nad slovenským Živagom. Nad otázkou: kedy vychádza u nás tento Pasternakov román, čo prináša čitateľovi a čo znamená tiež kultúrne?

Čitateľ, ktorý má šťastie, že dostane túto slovenskú novinku z knižnice svetových bestsellerov vydavateľstva Tatran, už na obálke číta Camusov posudok o tomto románe: « Dr. Živago je kniha jedinečná, vysoko prevyšujúca literárny priemer na celom svete ». A keď otvorí túto knihu, už na prvej strane číta úryvky z Pasternakových myšlienok. Vypožičiavam si z nich aspoň túto: « Človek musí žiť a písať za pomoci nových rezerv, ktoré život ponúka. Nevládzem splniť požiadavku, že človek musí byť stoj čo stoj verný jedinému stanovisku. Život okolo nás sa stále mení a ja si myslím, že by bolo dobre podľa toho meniť aj názor — prinajmenšom raz za desať rokov. Veľká, čo i hrdinská oddanosť jednému hľadisku je mi cudzia — je to nedostatok pokory ».

Zora Jesenská s Jánom Ferienčíkom a Lacom Novomeským spravili záslužný kultúrny čin. Nielen preto, že preklad románu a básní Jurija Živaga — totiž samého Pasternaka — je majstrovský, ale aj preto, že preklad takéhoto diela patrí do literatúry kultúrneho národa. Po preklade Danteho Pekla, ktoré Slováci vydali dokonca dvojmo, doma i v zahraničí — ako by si boli chceli pripomenúť, že máme dve slovenské peklá, domáce i exilové — je preklad Pasternakovho románu najvýznamnejšou slovenskou kultúrnou udalosťou tohto druhu za posledné roky. Škoda len, veľká škoda, že tento preklad nenašiel primerane svojmu významu aj primeranú kvalitu papiera. Lebo novinový papier tohto, inak veľmi pekného knižného vydania, je na prvý pohľad istým jeho znehodnotením.

Ale zabudnime na tento nedostatok slovenského Živaga a tešme sa, že ho máme v slovenskom preklade. Buďme ako tá knihovníčka v hodvábnej blúze v Juratínskej mestskej knižnici, keď sa zahľadela na Larisu Antipopovú vrúcnym, vďačným pohľadom... Vráťme sa aj my na svoje miesto, niekde za ohrádku, kde v tichosti sa usadíme s touto knihou, šťastní, sebaistí a usmiati — ako spomenutá

knihovníčka — že môžme čítať tento veľký román svetovej literatúry v slovenskom preklade. Síce dosť oneskorene, ale predsa.

V malom pohľade na slovenského Živaga nieto miesta na hlboké analýzy tohto diela. A po tom, čo sa stalo kultúrnemu ľudstvu tak známym ako šlabikár, bolo by to i tak iba nosením sov do Atén.

No, predsa, odcitujme si nejakú myšlienku z tejto veľkej panoramatickej knihy nielen ruskej, ale i našej tragédie. Napríklad tú, čo vyslovila Larisa v rozhovore pri stretnutí so Živagom: « Ľudia, ktorí kedysi oslobodili ľudstvo spod jarma modloslužobníctva a teraz toľkí z nich sa zasvätili jeho oslobodzovaniu od sociálneho zla, nie sú schopní sa oslobodiť od samých seba, od vernosti predpotopnému prežitému názvu, ktorý už stratil zmysel, nie sú schopní pozdvihnúť sa nad seba a úplne splynúť s ostatnými, hoci oni sami položili základy ich náboženstva a bolo by im veľmi blízke len keby ho lepšie poznali.

Isteže, k tejto zbytočnej, tragickej póze ich zaväzujú prenasledovania a perzekúcie, tie ich ženú do tej ostýchavej, samovražednej izolácie, ktorá im privoláva iba nešťastie, ale je v tom aj vnútorný úpadok, stáročná historická vyčerpanosť. Neznášam ich ironické sebaposmeľovanie, banalitu a chudobu ich predstáv, nedostatok fantázie. Dráždi to, ako reči starých ľudí o starobe a chorých o chorobe. No nie? Nezdá sa vám? ».

Opakujme si tieto vety ešte raz, a potom znova a zamyslime sa nad ich filozofiou, nad ich zmyslom. I nad tým, či sami sme sa nestali obeťou tohto strašného omylu. Jednotlivci aj národy. Aj filozofie a či politické náboženstvá. To nacistické, čo si už pripravilo svoju skazu, i to komunistické, čo si pripravuje porážku. Lebo všeličo možno oklamať, len dejiny nie. Len pravdu nie!

Ani vtedy nie, keď « zo živých ľudí železo topia », keď z nich « režú remence », ako to hovorí Pasternak vo svojom románe. Ani vtedy nie, keď nám « zmizli výčitky svedomia i nespokojnosti so sebou ».

Čo by si bolo priať v súvislosti s prekladom tohto Pasternakovho románu, aby sa dostal do každej slovenskej rodiny, aby ho ľudia čítali, aby na ňom, na ľudských osudoch jedného veku poznávali ako « dni plynuli v tichom ošiali ». Vo veku nášho storočia, keď ľudí zatvárali a strieľali akoby « trhali kvety rozkoše », bez pocitu zlého svedomia. Koľkí sa už nikdy nevrátili domov! Koľkým napísali, že nedostanú ani popol manžela či otca, keď ho spálili po záhadnej smrti.

Pasternak nás Živagom učí premýšľať o urazenej či porazenej ľudskej cti. Núti nás hľadať pokoj domova, pravdu svedomia, lásku človeka a šťastie života tam kdesi za horizontom našich snov. Vedú tam síce bočné cesty, ako do rybárskej osady Vasilievske na rieke Sakne, ale vedú. A to sú predsa cesty nášho života. Aj keď

nás na ne nahádzal osud ako miešaný tovar: « vojakov, trestancov, statok aj ľudí », aj keď roznášame sebou ešte « týfové vši », v zástupe zatratených — a to je fantastické číslo ľudí! — nájde sa už medzi nimi doktor, ktorý si uvedomuje, že « jazyk nemá kosti » a tak chce ním vysloviť slovo svetla, aby si ľudia nemýlili smer.

Je ešte tma, na staniciach do budúcnosti stoja ešte ozbrojené stráže, pre cesty potrebujeme ešte priepustky s pečiatkou, ale « biele koliesko svetla z baterky Oli Deminovej » už osvetľuje cestu. Aj keď niektorých pritom možno ešte mýli.

Po tom, čo nám Pasternak zanechal vo svojom Živagovi, má právo sa nás pýtať: « Ďalej už pôjdete aj bez baterky, však? ».

Odpoveď jemu i sebe musíme dať sami. Všetci. Lebo ide o nás, o všetkých.

Imrich Kružliak

Dr. JOZEF F. RUDINSKÝ: *Československý štát a Slovenská republika*, Akademische Verlag Dr. Peter Belej, München, 1969, str. 360. Cena neudaná.

Jeden z najskúsenejších aranžérov politického zákulisia za prvej Česko-slovenskej republiky, Dr. Jozef Rudinský, najprv politický priaznivec Andreja Hlinku a potom oddaný spolupracovník Dr. Milana Hodžu podáva tu kapitoly z našich polstoročných národných dejín. Za motto tejto Rudinského knihy by sme mohli nadpísať slová: Slovenské súručenstvo, príď kráľovstvo tvoje! — To sú totiž slová, ktorými autor, ako to sám priznáva, zaprisahával Dr. Milana Hodžu, aby hľadal spoluprácu s Hlinkovou ľudovou stranou a to v záujme slovenskom i česko-slovenskom.

Dr. Rudinský je pevolaním katolícky kňaz. Nepôsobil však v pastorácii, ani ako teologický pedagóg, ale ako politický redaktor, poradca a sprostredkovateľ. Obdivuhodná je jeho pamäť. Možno len ľutovať, že svoje politické skúsenosti už dávno nezhrnul knižne. Bol z tých málo Slovákov, ktorí mali prístup do kuchýň politických strán. Len tak mohol nazhromaždiť to obdivuhodné množstvo poznatkov a skúsenosti, ktoré v tejto knihe vyčerpal iba v skromnej miere.

Autor chcel zaiste podať polstoročnú slovenskú históriu, alebo aspoň históriu Slovákov za prvej Česko-slovenskej republiky. Po prečítaní knihy sa však čitateľ zamyslí, či takto možno písať históriu. Domnievam sa, že nie. Preto treba považovať túto knihu viac za pamäti Dr. Rudinského. Jeho pamäť spoľahlive siaha po rok 1939, kedy opustil Slovensko a odišiel do exilu. Jeho pohľad na Slovenskú republiku je už sploštený, akoby z druhej ruky. Toto obdobie Dr. Rudinský neprežil, nepoznal jeho napätie, zodpovednosť a tlak, pod akým stáli ľudia, ktorí sa obetovali, aby v ťažkých obdobiach dejín

viedli a chránili národ. Dožili sa nevďaku a pomsty. To bolo slovo politikov. História raz bude iste spravodlivejšia ako bola politika ľudovej demokracie a jej vodcov.

Aj Dr. Rudinský sa postavil do úlohy prísneho sudcu. Ba skoro politického mravokárcu. Niektorým jeho súdom dá zapravdu aj história. Iné bude musieť v záujme veci a spravodlivosti korigovať. Svoju knihu venoval Dr. Rudinský slovenským katolíkom. S akýmsi testamentárnym odkazom, aby prijali politické dedičstvo Milana Hodžu, aby neopúšťali česko-slovenskú koncepciu. Možno je to na sklonku života aj snaha ospravedlniť vlastný politický postup. Nato mal koniec koncov aj Dr. Rudinský, ako politicky zaangažovaný činiteľ, právo. Lenže jeho politické premisy strácajú často logickú dôslednosť. Napr. podáva zdrvujúcu kritiku českej mentality i českej politiky. Hovorí o nich, že sa « denne schádzajú, no i po dlhých rokoch sú si práve tak cudzí ako spočiatku », že sú « bodrí vlastenci », ale po Mníchove « odovzdali zbrane Nemcom presne podľa inventára », že sú slovní revolucionári, ale ich revolúcie, že sú « symptómy mozgovej horúčky », že vlastenectvo je pre nich hlavne « nárokom », že v pomere ku Slovákom sa riadili zásadou « co z toho kouka », že majú « odborníkov, ale nemajú štátnikov », že vedia geniálne rozkladať, ale nevedia byť konštruktívni, nevedia budovať. Spomína výrok Ripkov: « dělali jsme to mizerně » — ale Slovákom radí ísť za každú cenu s Čechmi. Slovenský čitateľ si tu musí položiť otázku: aj napriek Benešovi, aj napriek istote, že Česi sa voči Slovákom nezmenia? Ľudia dospievajú, aj národy dozrievajú. Bezpochyby, Slováci a Česi sú si rečove i kultúrne blízki, ale povahove vzdialení, v zodpovednosti rozdielni, v deľbe profitu nesmieriteľní. Môžu a budú žiť v dobrom pomere len vtedy, keď každý národ bude mať vlastnú vládu nad svojím osudom.

Komunistická historiografia sa už občas triezvejšie díva na vznik i politiku Slovenskej republiky ako Dr. Rudinský. Laika musí priam šokovať jeho doslova zlý pomer k Dr. Tisovi. Beneša, Šrobára, Dérera prísne odsúdil a zatratil. Na Tisu však vylieva zlosť. Tak aspoň pôsobia jeho state o Tisovi. A rovnako nespravodlivý je aj k Slovenskej republike. « Zrodila sa z nepoctivej lže », píše o jej vzniku. Hoci jej vznik má už bohatú literatúru, kde sa autori snažia objektívne a vecne analyzovať situáciu i okolnosti, v akých sa Slovensko nachádzalo. No, prísnu kritiku vyslovil aj o Milanovi Hodžovi, že kolísal medzi Slovenskom a Prahou, že stratil bojovného ducha z čias svojho novinárstva a že si nevedel predstaviť život v opozícii, lebo tak veľmi si zvykol na veľkopánstvo v ministerskom kresle. Jediného ušetril kritiky: T. G. Masaryka. A z toho zas chce spraviť Slováka. Pôvodom ním Masaryk bol, ale citom, zmýšľaním a konaním bol Čech. Často nerozhodný a s benešovským komplexom, čím republike neposlúžil.

Slovenskí katolíci, ktorým túto knihu venoval, nájdu v nej veľmi málo, ba skoro nič o tej príšernej kalvárii a obrovských obetiach, aké priniesli od toho dňa, čo v lete 1944 povstalci vyhlásili v Banskej Bystrici obnovenie Česko-slovenskej republiky. A to je tiež slovenská história, dokonca tá najtragickejšia. Ani na tú nemožno zabúdať.

Rudinského kniha « Československý štát a Slovenská republika », napriek mnohým nedostatkom, pričom priam nepochopiteľný je jeho zastaralý štýl a pravopis, čo ju veľmi znehodnocuje, znamená obohatenie našej historickej literatúry. Najmä po tej stránke, že akoby zo zabudnutia vyvoláva veci, ktoré aj po teľkých rokoch priam kričia do svedomia slovenského človeka. Zostane preto informačnou príručkou o Slovensku z rokov 1919-1939. Mnohí nebudú s ňou spokojní. Možno, že to bol práve úmysel autora. Že svojím skoro absolútnym stanoviskom najmä ku komplikovaným problémom našej národnej minulosti chce vyvolať diskusiu, aby oživil záujem o otázky, ktoré ani ľuďom v exile nesmú byť ľahostajné. Aj tí, čo s jeho stanoviskom k politickým činiteľom alebo k politickým a iným problémom nebudú súhlasiť, čo budú v jeho názoroch vidieť strohé zotrvávanie na starých koncepciách, ktoré vývoj v Európe aj vo svete stavia už do iného svetla, nemôžu mu uprieť záujem o vec a odvahu vysloviť svoje stanovisko vlastným spôsobom. Pre skoro už umŕtvenú ambíciu aj slovenského exilu zaujímať sa o národné problémy môže byť Rudinského kniha podnetnou injekciou. Keby sa tak stalo, už tým faktom dosiahol autor mnoho. Uvidíme, či jeho priam provokačná výzva k diskusii nájde nejaký ohlas. Vec ako taká to až veľmi žiada.

P. S.

HEINRICH KUHN: *Handbuch der Tschechoslowakei*, Verlag Robert Lerche, München, 1966. Strán 1.024; cena 142. - DM.

Collegium Carolinum v Mníchove vydalo opäť významnú študijnú pomôcku o pomeroch v Česko-Slovensku. Kuhnovo dielo, vysledok to mravenčej dôkladnosti autora, popisuje mnohostranný vnútorný vývin v období od 1945 do konca marca 1967, t.j. skoro do završenia Novotného éry.

Podľa povahy matérie kniha je rozdelená na štyri časti.

Prvá zapodieva sa štátnym územím a obyvateľstvom. Uvádza základnú štatistiku štátu, krajov, miest ako aj povolania, vzdelania a pohybu obyvateľstva a národností.

Druhá dotýka sa výstavby štátu. Prináša popis Ústavy a funkčný rozbor ústavných orgánov, t.j. parlamentu, vlády, ministerstiev, slovenských národných inštitúcií. Sem sú zahrnuté tiež politické

strany, odborové organizácie, kultúrne inštitúcie, akadémie, vysoké školy, cirkve, atď.

Tretia si všíma osobných zmien vo vysokých pozíciach štátu, strany, kultúrnych a iných organizáciách medzi 1945 a 1967.

Štvrtá časť, tzv. systematická, podáva personálne obsadenie úradov, funkcií a hodností povahy politickej a kultúrnej, ako sa ono javilo v dobe vydania knihy.

Vzhľadom na zmeny, ktoré nastali po januári 1968, táto ostatná časť mohla utrpieť na aktuálnosti. No obsadenie Česko-Slovenska Sovietskym Svätom núti spisovateľov a novinárov obšírnejšie sa zaoberať obdobím po r. 1945. A pre to obdobie príručka je nenahraditeľná.

jam

ALELUJA, misál, modlitby, piesne, podľa najnovších liturgických úprav. Zostavili a vydali: Slovenskí jezuiti. Galt, Ontario, Canada. 1968. Str. 800.

Toto je druhé vydanie veľmi obľúbenej modlitbovej knižky ALELUJA s misálom na nedele a sviatky. Už predtým vyšli dve vydania Aleluje bez misála. Teda v rozpätí jedného desaťročia: štyri vydania slovenskej knižky v cudzine: veľký úspech.

Ako podtitul udáva: v Aleluji je zahrnutý misál na nedele a sviatky, všetky potrebné modlitby, piesne. Na konci je dotatok CIRKEVNÉ OBRADY: krst, sobáš prijímanie chorých a cirkevný pohreb. Tento dodatok istotne veľmi poslúži nielen veriacim, ale i kňazom v tejto prechodnej dobe, kým nebudeme mať všetko ustálené s konečnou platnosťou.

Úradný text je v Aleluji zachovaný. Poopravované sú nedôslednosti: slovosled, skloňovanie. Slovenčina je v nej pekná, preto si ju obľúbila najmä mladšia generácia, ktorá je študovanejšia, kritickejšia, a preto náročnejšia. Naši otcovia jezuiti istotne na to mysleli. Zaiste si všimli pripomienky, posudky a kritiky schváleného textu misála z roku 1952. Tiež nový LEKCIONÁR, ktorého recenziu sme uverejnili v MOST-e od otca Senčíka. V Lekcionári, ako poukázal, opravili, zdokonalili mnoho, ale ešte dosť toho čaká.

Slovenčina je krásna reč. Vyvíja sa ako každá živá reč. Ba možno povedať, že možno ani jedna reč neprešla takým vývojom v takom krátkom čase.

Jezuiti už oddávna, ešte v starom Uhorsku, veľmi sa starali o správnu a čistú slovenčinu. Vydávali mesačníky: POSOL BOŽSKÉHO SRDCA a KATOLÍCKE MISIE, menšie-väčšie brožúrky a knižky, až do roku 1950 (Zhabanie kláštorov). Mená slávnych jezuitov okolo Posla: Daubner, Silvester, Králiček, Popluhár a iní.

Slovenskí jezuiti po poslednej vojne podokončovali štúdiá v cudzine, pozbierali sa v Kanade a pokračujú v šľapajách svojich veľkých predchodcov. Každý rok pred Vianocami vydávajú ročenku SLOVENSKÍ JEZUITI V KANADE, od roku 1954, a často prekvapujú slovenskú verejnosť svojimi knižnými vydaniami.

Žiť v cudzine toľké roky, pracovať slovom i perom slovensky je veľká vec. Starajú sa o čistú, správnu slovenčinu.

V Aleluji tiež. Ponaprávali, čo sa napraviť dalo, aspoň to najhlavnejšie. Ešte je toho mnoho, čo by sa napraviť, zdokonaliť malo. Dúfame, že to bude v textoch, ktoré pripravujú na Slovensku.

Pripomeňme aspoň hlavnejšie body. Malými začiatočnými písmenami: zámená, prívlastky, doplnky, prístavky, i keď je reč o Bohu a božských osobách. Veľkou písmenou len mená osobné, mená božských osôb, a iné len vtedy, keď ich zastupujú: napr.: Všemohúci, t.j. Boh, Spasiteľ, t.j. Ježiš Kristus a pod. Ale: Ježiš Kristus, spasiteľ sveta; všeomohúci Boh a pod. Niekedy by sa dalo debatovať, lebo doplnky sú ďaleko od mena, alebo či slovo zastupuje osobné meno, meno božskej osoby, alebo nie.

Keď si dobre uvážime: napríklad *synu, synku*, je oslovenie, vokatív, piaty pád. A ten nikdy nejde spolu s datívom. Ak by malo byť « Sláva » s touto koncovkou, vyžadoval by sa vokatív i v slove Otec! Teda asi takto: Sláva, Otče, sláva, Synu! Alebo: Sláva ti, Otče, sláva ti, Synu!

Dieťa od malička počuje správne hovoriť: povedz otcovi, daj otcovi, choď k otcovi... A keď ho učia modlitby, môže sa diviť! Moja sestra opakovala za babkou: sláva *octu*, i *synu*... Ktorá matka povie dieťaťu: choď a povedz otcu...?!

Mužské životné podstatné mená treba skloňovať ako také. Nepovieme « koňu », « volu », ale len v neživotných: drevu, kameňu... Neznižujme teda mená božských osôb na úroveň neživotných vecí. Aj v tom je úcta božských osôb: Otec a Syn, keď ich správne skloňujeme. A potom veľké chyby sa robia v ich skloňovaní, keď nesprávne koncovky zo « Sláva » prenášame « silou zvyku » (zlého), inde. Zlá koncovka nie je « výnimka »! Sú výnimky: BOH, DUCH a PÁN, keď stojí pred iným menom; nie vtedy, keď je samostatné: tomu pánovi!

Mladšia generácia berie Aleluju do ruky s radosťou pre jej obsah a šikovný formát. V školách sa učia správne. A my jej máme do zunovania (prepisovaním) podávať nesprávne koncovky? Keby žiak v škole povedal alebo napísal, že « synu » je datív, veľmi ľahko by prepadol. Správna koncovka « -ovi » je nie liturgická zmena!

Teraz je čas na nápravu. Aj primitívne národy a kmene sa usilujú zdokonaliť svoju reč pri tejto príležitosti.

Opravili niektoré výrazy a slovoslEdy. Miesto prímluva, primlúvať sa: príhovor, orodovanie, orodovať. (Nedopatrením niekde ostalo).

V piesňach nemožno opraviť. Bolo « Teba prosíme, uslyš nás » — Prosíme ťa, vyslyš nás. (Str. 44, 513). Takto sa to dá spievať ako latinské: Te rogamus, audi nos. «Lebo vstal zmŕtvych Pán skutočne» — Lebo Pán skutočne vstal zmŕtvych. (Str. 403, 677.) «Hanba nestihne» Hanba nezastihne, (Str. 68). Stihnúť, nestihnúť je mať alebo nemať čas. « Čo jeho je, Amen » — čo « jeho je », to je jeho majetok. (Str. 405). A ako to deti môžu rozumieť? « jeho je amen ». Všimnite si Zasvätenie ľudského pokolenia Božskému Srdcu (str. 493), opravené, pre verejné recitovanie. Bolo « mnohí *ťa, pravda,* nikdy nepoznali »... tú pravdu? zmiluj sa nad « obojími »... obojživelníci?! « pól » alebo točňa »... « jeden hlas »... atď.

Treba vyzdvihnúť správne skloňovanie božských osôb: Otec a Syn. Sú to mužské životné podstatné mená. Tak ich treba skloňovať ako také. A nie ako neživotné. V každom páde.

Slovenskí jezuiti v Kanade i tu urobili krok napred. Je reč o treťom páde, datíve, a ten je -ovi. Teda: Otcovi, Synovi. (Str. 402).

Spolok sv. Vojtecha v spomínanom Lekcionári celkom správne začal naprávať: Hosana *Synovi* Dávidovmu... Vyšli v ústrety *Pánovi.* (str. 132). Na iných miestach tiež má: Stvoriteľovi, Vykupiteľovi, Kráľovi. O. Senčík v recenzii položil jasnú otázku: Prečo by sme sa nemohli modliť: Sláva Otcovi i Synovi?

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme vo vydaní slovenského omšového pravidla tiež správne podáva: « pozdvihol oči k nebu, k tebe Bohu Otcovi svojmu všemohúcemu... » (str. 550).

Sú nútené mať poriadny preklad Svätého písma a bohoslužobných textov. Len my Slováci by sme mali zaostať práve teraz?

A konečne, ako keby sa nikdy nič nebolo zmenilo! Pamätáme sa, ako sme sa ani nie tak dávno modlievali « chlieb náš vezdajší », « nyní i vždycky ». A možno sme ani nerozumeli, čo hovoríme. Námietka, že je to tak zaužívané, nie je dôvodom ponechať to tak i naďalej. Pohodlná výhovorka. Postačí dva-tri razy si správne povedať: Sláva Otcovi i Synovi... a budeme to mať hneď zaužívané. A tak sa i ľahšie, lahodnejšie spieva!

Ešte by bolo potrebné opraviť napr.: « Baránku boží » na « Baránok boží » v omši a litániách. Vokatívy, ktoré majú -u na nominatív, a iné.

Nové vydanie Aleluje je veľkým prínosom do našej náboženskej literatúry.

Každý ju berie do ruky s radosťou a posvätnou úctou; na duševný osoh.

Matica slovenská alebo Akadémia vied nám nebude robiť « aplikácie » do cirkevnej reči. Musíme si ich robiť sami.

Ľuďom hovoríme, aby mysleli, čo hovoria, keď sa modlia. Keď je to gramaticky nesprávne, tak to len vyrušuje v modlitbe.

— rb —

SLOVAKIA, Vol. XIX, 1969, No. 42, Edited by Dr. Jozef Paučo, Ph. D., Published by The Slovak League of America, Middletown, Pa., 17057., 212 pages.

Leading off a series of timely articles on the Slovak nation is Dr. J. M. Kirschbaum (LL. D., Ph. D.) with his analysis of the recent liberal movement inside Czecho-Slovakia followed by the finalization of the plan for a reorganized federal state in which the Slovaks now have the status of 'a republic' in the Czecho-Slovakia Socialist State. The author traces the tragic role of the Slovaks in the postwar communist regime which imposed inhuman burdens on them under a trio of hardline presidents, especially Novotny.

Rightly does Dr. Kirschbaum emphasize the part played by the young writers (the Slovaks formed the vanguard) and Alexander Dubček, a Slovak humanistic-minded communist leader, in the humanization of the outlook and practice of socialism before the Soviet invasion toppled the Slovak leader from power, re-imposed censorship and rigid controls under Gustav Husak and crushed all criticism of the 'establishment' as directed from Prague under orders from Moscow.

Despite the federalization program (guaranteed by the new Constitution) by which the Slovak nation theoretically has its own local self-government after a struggle of fifty years, the writer concludes that this step is inadequate to the aspirations or needs of the Slovak nation which continues its relentless drive towards an independent and democratic Slovak Republic.

Dr. Peter P. Hletko, M. D., honorary president of the Slovak League of America, contributes an extensive historical panorama of Slovak life in Chicago by his concise review of the arrival of the first Slovak immigrants to the midwest at the turn of the century, the founding of eight Slovak Catholic and four Slovak Lutheran congregations or parishes, one Slovak Baptist church, two Byzantine rite parishes (in which a great many parishioners are Slovaks), a survey of Slovak fraternal societies, no less than ten savings and loan institutions, a number of charitable organizations, a Slovak theater and the building of a Slovak center, i.e. Stefanik's Court.

Statistics are provided on the Slovak newspapers that once flourished in the city of Chicago, on Slovak Day programs, as well as on the history of the Slovak Athletic Association, its club headquarters and soccer teams. A list of Slovak lawyers, musicians, physicians and surgeons, dentists, various professional men and women, industrialists, politicians and members of Religious Orders is quite impressive. Dr. Hletko's article should stimulate similar research projects in other cities to provide us with invaluable historical material for a complete history of the Slovaks in America in the past hundred years.

Stephen B. Roman's appraisal of the philosophy that inspired the founding of the United States, the world's most powerful republic, and his approach to the problems that confront it on every side today is certainly worth our consideration in the light of reality.

An excerpt from the late Dr. Hrusovsky's « This is Slovakia » (a brief historical work) re-emphasizes the vital role of the Slovak nation in the heart of central Europe and the key position that Slovakia has had for many centuries in the Danubian basin.

Brief articles on the *Slovák v Amerike* (oldest Slovak periodical in America), the 'Place of Slovak among Slavic languages' by Or. Andrew Kubina (translated by Sister M. Martina Tybor, SS. CM), the discovery of a 17th century Latin-Magyar-Slovak dictionary as reported by Fr. B. Koltner, OFM (translation by Sister M. Martina Tybor, SS. C.M.), and Slovak pioneers in America (Dr. A. Dianiska and I. Gessay) by Dr. Jozef Paučo, Ph. D. (translation by Sister M. Martina Tybor, SS.CM) are informative and educational.

F. Vnuk's « Fifty Years of the Communist Party in Slovakia » (1918-1968) is a well-documented work on the origin and spread of the communist plague in Slovakia. Professor Vnu'ks study is a thorough face-washing job that removes the false face of communism and shows the world the real face of a modern Frankenstein monster whose gaze brings terror, destruction, despair and death to every land and people on the globe.

Various statements and resolutions adopted by the Slovak League and other organizations in denunciation of the 1968 summer invasion of Czecho-Slovakia and a number of book reviews complete another valuable and enlightening 212 page volume of « Slovakia ».

A. P.

ASSISI. Obrazový svázok. Vydala Fotorapidacolor, Terni. 1969 str. 64.

Je to svázok váčšieho formátu obsahujúci krátky úvod a potom farebné fotografie najvýznamnejších pamiatok (tak architektúry ako aj mal'by)) v tomto pozoruhodnom meste Talianska. Fotoreprodukcie sú prvotriedne. To, čo nás tu zaujíma je skutočnost', že zo šiestich jazykov, v ktorých je tu uverejnený úvod a legendy k jednotlivým fotografiám, je tiež slovenčina. (ostatné sú: taliančina, angličtina, francúzština, nemčina, a španielčina). Je to vel'ký úspech našich pracovníkov v Taliansku, a hlavne prof. Felixa Litvu, že sa slovenčina takto prezentuje medzinárodnému publiku. Dúfame, že to nie je jediný a posledný krok nášho jazyka na medzinárodnom fóre.

M. Lacko S. J.

ZAZNAMENÁVAME

SLOVENSKÁ OSLAVA VÝROČIA SMRTI SV. CYRILA V RÍME

13-15 *septembra* 1969

Je známe, že na výročie smrti sv. Cyrila, 14 februára tohoto roku bola zorganizovaná do Ríma spoločná púť' z Československa: Slovákov a Čechov (v ktorej však Slováci mali vel'kú väčšinu). Potom Česi zorganizovali vlastnú oslavu v mesiaci júli, a Slováci v mesiaci septembri.

Na rozdiel od februárovej oslavy, táto jesenná mala zhromaždit' pri hrobe nášho slovenského apoštola a učitel'a Slovákov nielen zo Slovenska, ale aj z iných krajín. A skutočne aj tak bolo. Na septembrovej oslave sa zúčastnilo asi 600 Slovákov: z nich asi 500 z domoviny a asi 100 zo zahraničia. Najvážnejšou skupinou zo zahraničia bola severoamerická. Zorganizovalo ju Združenie Slovenských Katolíkov v USA, pod predsedníctvom Mons. Jozefa Altányho. S touto púť'ou prišli viacerí významní pracovníci Združenia, ako Mons. Miloš Mlynarovič, Mons. Ján Senglár, Mons. Jozef Baran, Mons. Andrej Bíroš, Mons. Michal Churák atď. Okrem toho protektor Slovenského Ústavu v Ríme Osv. pán biskup Andrej Grutka navrhol a uskutočnil krásnu myšlienku: aby sa na tej oslave zúčastnili predstavitelia Slovenských bratských organizácií, ktorí svojimi podporami pred šiestimi rokmi pomohli vystavat' Slovenský Ústav. A tak pri tejto významnej príležitosti došli do Ríma: Za Prvú Slovenskú Katolícku mužskú Jednotu: Ján A. Sabol predseda, a Ján Sabol hlavný tajomník, s manželkou a dcérou; za Prvú Slovenskú Katolícku Ženskú Jednotu: pani Alžbeta Lipovská, predsedkyňa, a pani M. Matuščáková, tajomníčka. Za Slovenskú Ligu sa na slávnostiach zúčastnil jej tajomník Dr. Jozef Paučo. Z Kanady prišla skupina na čele s pánom biskupom Michalom Rusnákom, a v nej bol tiež známy slovenský podnikatel' Štefan Roman s manželkou a iné osobnosti. Menšie skupiny došli aj z Francúzska, Nemecka, Anglicka a Juhoslávie.

Ako som spomenul, najväčšou skupinou však bola tá zo Slovenska. V nej boli kňazi, (medzi nimi kňazi košickej diecézy, ktorí takto chceli oslávit' 25. výročie svojej vysviacky) rehol'né sestry, ale hlavne náš veriaci l'ud.

Najvážnejším bol prvý deň osláv, v sobotu 13 septembra. Ráno o 9 hod. sa pútnici zišli v bazilike sv. Klementa. Tu na hlavnom oltári bola slávnostná slovenská svätá omša. S otcom biskupom

Andrejom Grutkom spoluslúžili hlavne americko-slovenskí kňazi. Príležitostnú kázeň povedal Otec biskup Michal Rusnák. Po sv. omši Otec Michal Lacko vysvetlil prítomným význam tejto baziliky, kde je hrob sv. Cyrila. Potom sa zriadil sprievod ku hrobu sv. Cyrila v dolnej bazilike za spevu našich duchovných piesní. V ňom dve devy v krásnych krojoch niesli veniec a jeden chlapec a dievča kytice kvetov, ktoré potom Otec biskup Andrej Grutka v mene Slovákov položil na hrob sv. Cyrila. Na venci stuha niesla nápis « Slováci svojmu Apoštolovi ». Tu pri hrobe Otec Lacko znovu podal vysvetlenie a za spevu piesní prítomní bozkom si uctili toto posvätné miesto.

Hneď potom sme nasadli na autobusy, ktoré nás zaviezli do Castelgandolfa, letnej rezidencie Sv. Otca. Tu vo dvorane švajčiarskej gardy Sv. Otec Pavol VI udelil slovenskej púti osobitnú audienciu. Keď vstúpil do dvorany prítomní ho privítali spevom a potleskom. Na to Otec biskup Andrej Grutka ho pozdravil v mene prítomných a to po slovensky (nakoľko Sv. Otec už predtým si prečítal ten prívet po taliansky). Potom prehovoril sv. Otec (a jeho reč v odstavcoch prekladal do slovenčiny O. Stanislav Polčin). Svätý Otec začal po slovensky: « *Vítame Vás milí Slováci!* », za čo dostal búrlivý potlesk prítomných. Hlavné myšlienky jeho reči boli tieto: « *Ostaňte verní, buďte nezlomní vo svojom presvedčení, buďte zjednotení v modlitbe a v láske* »! Rozvedúc tieto jednotlivé body, takto zakončil: « *Pápež vždy bol a je s vami, sleduje udalosti týkajúce sa jeho synov, berie hlbokú účasť na ich radostiach, žalostiach a nádejách...* » « *S Bohom* », « *Do videnia* » (tieto posledné slová povedal po slovensky). Potom udelil apoštolské požehnanie. Na to si prezrel dary, čo mu Slováci venovali pri tejto príležitosti, a pohovoriac s predstaviteľmi čo sedeli v prvých radoch, za spevu našich piesní opustil dvoranu.

Odpuludnia bola slobodná prehliadka mesta a jeho pamiatok.

V nedeľu ráno viacerí pútnici sa zúčastnili na bohoslužbách v bazilike sv. Petra a odpoludnia pokračoval náš program na Slovenskom Ústave Sv. Cyrila a Metoda. Tu bola ponajprv staroslovenská sv. liturgia v byzantskom obrade, slúžená biskupom Michalom Rusnákom, a potom sv. omša slúžená kardinálom Jánom Wrightom (bývalým biskupom v Pittsburghu) a biskupmi Andrejom Grutkom a Pavlom Hnilicom. Biskup Grutka povedal kázeň po evenajeliu, a kardinál Wright pozdrav na konci sv. Omše. Na týchto bohoslužbách sa zúčastnili aj zástupcovia Sv. Stolice a iní pozvaní hostia z Ríma.

Potom bola v miestnostiach Ústavu recepcia pre pozvaných hostí, kým slovenskí pútnici mali pripravené občerstvenie na nádvorí Ústavu. Po občerstvení, keď sa už zvečerievalo, na tomže nádvorí súbor spevov a tancov « Gymník » zo Slovenska predviedol krásne slovenské národné tance a spevy. Pre všetkých bol to krásny zážitok.

V pondelok 15 septembra, na sviatok Sedembolestnej Panny Márie

patrónky Slovenska, zišli sa slovenskí pútnici v staroslávnej bazilike Santa Maria Maggiore. Tu roku 867, počas pobytu sv. Cyrila a Metoda v Ríme bola pápežom Hadriánom II potvrdená staroslovenská bohoslužba. Na tom istom mieste teraz slúžili sv. omšu: Kardinál Carlo Confalonieri, arcikňaz baziliky, a s ním spoluslúžili hlavne kňazi z košickej diecézy a iní slovenskí kňazi. Pán Kardinál povedal Slovákom krásnu kázeň, ktorú potom zhrnul krátko do slovenčiny Mons. Štefan Náhalka. Po skončení bohoslužieb O. Michal Lacko vysvetlil prítomným pamätihodnosti baziliky. Na to všetci zišli uctiť si pozostatky z jasličiek, pričom sa bazilikou ozývali slovenské vianočné piesne.

V ten deň pútnici pokračovali v prehliadke mesta. Týmto sa skončili slovenské oslavy výročia smrti Sv. Cyrila, ktoré po dva razy doviedli do Ríma toľko slovenských pútnikov, ako hádam, ešte nikdy predtým.

M. Lacko, S. J.

NOVÉ CUDZOJAZYČNÉ VEDECKÉ PRÁCE O SLOVENSKU

Aj napriek mnohým ťažkostiam a bez akejkoľvek pomoci zo Slovenska, slovenskí kultúrni pracovníci v slobodnom svete neprestávajú vydávať cudzojazyčné práce, ktorých cieľom je zoznamovať západný svet so slovenskou minulosťou a prítomnosťou.

Z prác, ktoré vyšli v poslednom čase, zasluhujú si pozornosť najmä dve anglické, jedna španielska a jedna francúzska práca:

Msgr. JOHN REKEM, *Zobor - The Mount and Monastery,* (Slovak Publishing Society, Hamilton, Ont. 1969).

J. M. KIRSCHBAUM, *Slovakia in the De-Stalinization and Federalization Process of Czecho-Slovakia,* (An Offprint from Canadian Slavonic Papers, X, 4, 1968, University of Toronto Press.).

ŠTEFAN GLEJDURA, *Los Grandes Problemas del Este Europeo: Checo-Slovaquia,* (Odtlačok z Revista de Politica Internacional, Madrid, 1968).

J. M. KIRSCHBAUM, *Conceptions politiques et philosophiques de l'oeuvre de Louis Štúr: Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* - Tiré à part, *Etudes slaves et est-européennes,* vol. XIII, 1969, Les presses de l'Université Laval, Quebec.

Kým prvá z týchto štúdií sa zaoberá kultúrno — náboženskou minulosťou Slovenska, dve analyzujú súčasné problémy slovenského národa v Česko-Slovensku tak z hľadiska medzinárodného, ako aj

vnútropoliteckého, a francúzska práca prof. Kirschbauma približuje cudzím slavistom koncepcie L'. Štúra.

Msgr. Ján Rekem obohatil slovenskú kultúrnu spisbu už niekoľkými odborne zostavenými publikáciami, ktoré ho zaraďujú medzi našich významných kultúrnych historikov. Zapĺňa nielen dôležitú medzeru tým, že svoje práce vydáva v cudzích jazykoch, ale do veľkej miery píše ich aj na základe cudzojazyčnej literatúry.

Štúdia o Zobore, v peknom preklade Sestry M. Martiny Tybor, SS.C.M. má zvlášť svoju veľkú hodnotu pre zoznamovanie sveta so slovenskou kultúrou, nakoľko nielen siaha do dávnej minulosti, ale autor ju vybavil aj cennými reprodukciami dokumentov, máp, fotografiami a poukazom na odbornú literatúru starých aj najnovších čias.

Na 70 stránkach tejto zaujímavej štúdie je kus slovenskej minulosti, na ktorú by bol každý národ hrdý. Autor ju pritom písal s veľkým dôrazom na objektívnosť, aj keď sám predmet bol a je vecou jeho srdca ako kňaza tej diecézy a obdivovateľa viacerých nitrianskych biskupov. Štúdia bola vydaná v Slovenskom nakladateľstve v Hamiltone, ktoré vedie Rev. F. Fuga. Obaja títo naši kultúrni pracovníci kráčajú v šľapajách Bernoláka a zasluhujú si uznanie všetkých Slovákov, ktorým leží na srdci otázka slovenskej kultúry.

Anglická stúdia prof. J. M. Kirschbauma je pohľadom odborníka politických vied na postavenie Slovenska v Česko-Slovensku od roku 1945 a najmä na rolu, akú Slováci hrali v destalinizačnom a federalizačnom procese. Ako všetky cudzojazyčné práce autora, aj táto sa opiera nielen o podrobnú znalosť problémov, ale aj o dôkladnú znalosť cudzojazyčnej literatúry. Keďže odborníci v otázkach východnej Európy väčšinou prijali tézy české a interpretujú problémy Česko-Slovenska z hľadiska českého, táto vedecká práca má veľký význam už v tom, že bola uverejnená v osobitnom vydaní *Canadian Slavonic Papers* o udalostiach v Česko-Slovensku r. 1968 a poukázala objektívne na slovenský problém a rolu, akú Slováci hrali v destalinizačnom a liberalizačnom procese.

S podbným zameraním je napísaná aj práca dr. Štefana Glejduru, ktorá vyšla v sérii jeho štúdií o medzinárodných problémoch, najmä európskeho východu. Dr. Glejdura už po dlhé roky koná záslužnú prácu ako vedecký pracovník v Španielsku. Systematicky poukazuje na vedecké a publicistické práce o Slovensku a okrem toho uverejnil celý rad vlastných odborných štúdií o slovenskej problematike, čím zapĺňuje dôležitú medzeru, lebo Slovensko je azda najmenej známe v orbite španielsky hovoriacich národov. Táto jeho štúdia, ako všetky predošlé, je písaná odborne, na základe znalosti príslušnej literatúry tak v slovenčine a češtine, ako aj iných európskych jazykoch. Prof. Kirschbaum vo svojej štúdií poukazal aj na túto

prácu, ako aj na článok K. Greinera, ktorý sa v jazyku nemeckom zaoberal touto otázkou. (Slowakei, r. IV., č. 2).

Francúzska štúdia prof. Kirschbauma o známom Štúrovom diele *Slovanstvo a svet budúcnosti* je odbornou analýzou tohto kontroverziálneho diela, o ktorom literárni historici mali pochybnosti, či vôbec ho napísal Štúr, nakoľko bolo v diametrálnom rozpore s jeho predošlými názorami. Kirschbaum už vo svojej knihe *Náš boj o samostatnosť Slovenska* (Cleveland, 1958) dokázal, že patrí medzi najartikulovanejších znalcov Štúrovho diela a cudzojazyčnej literatúry o panslavizme. Medzitým prednášal o Štúrovi na kongrese kanadských slavistov a jeho prednáška vyšla v sérii Slavistica pod názvom *L'udovít Štúr and His Place in the Slavic World* - Winnipeg-Cleveland, 1968) a na kongrese kanadských slavistov v Sherbrook, Quebec, odznela táto jeho francúzska prednáška, ktorá je prvým cudzojazyčným rozborom Štúrových politických a filozofických koncepcií v diele Slovanstvo a svet budúcnosti. Ako obvykle, Kirschbaum poukazuje na cudzojazyčnú literatúru v niekoľkých jazykoch, uvádza na správnu mieru náhľady slavistov a poukazuje na genézu tohto zaujímavého Štúrovho diela, ktoré vzniklo krátko pred jeho smrťou v zúfalstve nad prehratým bojom v rokoch 1848-49. Práca je písaná peknou francúzštinou, čo od bývalého profesora Université de Montréal bolo treba očakávať.

Všetky tu uvedené štúdie majú za cieľ oboznamovať vedeckých pracovníkov na Západe so slovenskými kultúrnymi a politickými otázkami. Sú na patričnej vedeckej úrovni a písané sú bez obvyklých jazykových nedostakov, aké možno nájsť v cudzojazyčných prácach, vydaných na Slovensku. Boho by len v záujme veci, aby takéto kratšie štúdie boli zhrnuté do väčších zväzkov, aby sa v knižniciach nestrácali. Keby na Slovensku boli normálne pomery, takúto reedíciu by zaiste robili slovenské vedecké ustanovizne alebo Matica Slovenská. Dnes to však, zrejme, nemôžme očakávať.

Paul Claudel: NÁBOŽENSTVO A POÉZIA

Spomeniem tri z pomocí a úžitkov, ktoré Náboženstvo prináša poézii.

Prvá užitočná pomoc je v tom, že viera v Boha dovoľuje *oslavu, chválu.* Oslava je azda najväčším hýbadlom poézie, lebo je výrazom najhlbšej potreby duše, hlas radosti a života, povinnosť každého stvorenia v tom zmysle, že každé stvorenie potrebuje všetky ostatné. Veľká poézia počnúc védskymi hymnami až po Spev na brata slnko

od sv. Františka je oslavou, chválou. Oslava je par excellence témou, ktorá komponuje. Nikto nespieva sám. Ba aj nebeské hviezdy — čítame v Písme sv. — spievajú spoločne.

Náboženstvo nielen že nám prináša spev, ale nám prináša aj slovo. Náboženstvo — náboženstvo kresťanské, náboženstvo katolícke; pre mňá ja to to isté — prinieslo na svet nielen *radosť*, ale aj *zmysel*. Lebo vieme, že svet nie je dielom Náhody alebo slepých prírodných síl, ktoré sa matkom hľadajú, my vieme, že svet má zmysel. Hovorí nám o svojom stvoriteľovi, dáva nám prostriedky poznať jeho dielo, alebo každopádne skúmať ho a splatiť mu našu daň. Privádza nás k Nemu mnohými obdivuhodnými cestami. Umožňuje nám pýtať sa a odpovedať, naučiť sa a učiť, robiť dobro našim bratom a dobro od nich prijímať. Všade môžete vidieť skeptikov a agnostikov, ktorí ako poloidioti, sú neschopní odpovedať na najjednoduchsie mravné alebo intelektuálne otázky. Katolík vie, čo je biele a čo je čierne, na každú otázku je schopný odpovedať áno alebo nie, ánom veľmi jasným a záporom veľmi zvučným .Všetky tieto veci sú nedocenitelné pre básnika a pre umelca, lebo skepsa, pochybovanie, zdráhavosť sú práve smrtonosnou rakovinou skutočného umenia.

Treťou výhodou, ktorú nám prináša Náboženstvo, je *dráma*. Vo svete, v ktorom nepoznáte áno alebo nie ničoho, kde nieto zákona ani mravného ani intelektuálneho, kde všetko je devolené, kde nemožno v nič dúfať a nič stratiť kde zlo netrescú a dobro neodmeňujú, v takomto svete nieto drámy, lebo niet v ňom boja, a nieto boja lebo nieto ničoho, za čo by sa oplatilo bojovať. Ale s kresťanským zjavením, s úžasnými a obrovskými myšlienkami o nebi a o pekle, ktoré sú tak vysoké pre naše chápanie, ako vysoko nad našimi hlavami je hviezdnatá obloha, ľudské činy, ľudský osud dostali obdivuhodnú hodnotu. Sme schopní spraviť nekonečné dobro a nekonečné zlo. Ako Homérovi hrdinovia musíme si nájsť svoju cestu dobrú alebo bludnú, cez priateľov alebo cez neviditeľných nepriateľov, pomedzi najpálčivejšie a najnepredvídateľnejšie súženia k vrcholkom svetla alebo do priepastí mizérie. Sme ako herci v dráme veľmi zaujímavo napísanej autorom nekonečne múdrym a dobrým, v ktorej hráme podstatnú úlohu, ale kde nemôžeme vedieť dopredu najmenší nečakaný obrat v deji. Pre nás je život vždy nový a zaujímavý, lebo každú chvíľu máme sa čosi nového naučiť a niečo potrebného splniť. Posledné dejstvo, ako hovorí Pascal, je vždy krvavé, ale aj najveľkolepejšie, lebo Náboženstvo vnieslo drámu nielen do života, ale svojím spôsobom, vnieslo do Smrti najvyššiu formu drámy, ktorá je pre každého pravého učeníka nášho bozškého Majstra, *obeta*.

(Z Claudelovej prednášky « Náboženstvo a poézia », 1928, preložil Mikuláš Šprinc).

NOVÁ EMIGRÁCIA

August 1968 vyvolal novú vlnu emigrácie. Z veľkej časti v nej prišli ľudia vo veku 20-30 rokov. Z nich ma zaujala početná vrstva, o ktorej by som chcel stratiť niekoľko slov.

Oní mladí ľudia sa narodili okolo februára 1948. V detstve zakúsili niektorí trpkosť procesov s ich rodičmi alebo príbuznými. Prežili exil vo vnútri krajiny, beznádejné ovzdušie rodín, ktoré nemali dvere, na ktoré by mohli zaklopať. Iní zažili iba drobné čéesembácke krivdy, « rasové » problémy so štúdiom. Niektorí nezažili nič.

Bez ohľadu na to, táto generácia ako celok odmieta komunizmus. Ten s ľudskou tvárou i onen s príchuťou bezprávia ich detstva. Nemajú o ňom nijaké ilúzie. A napriek tomu sú ním poznačení oveľa viac ako si myslia.

Mladý intelektuál: Všetci by mali z domu odísť, ako protest.

Mladý technik: Mal som právo odísť, nebudem stáť v rade na zemiaky.

Mladý ekonóm: Pôjdem niekedy na druhú stranú Dunaja, budem sa z vŕškov pozerať na Devín a Bratislavu. A budem sa rehotať tým, ktorí tam zostali.

Mladý človek pri autobuse Bratislava-Viedeň-Bratislava (svojmu priateľovi): Vidíš, od takejto cesty si oslobodený. Tento autobus iste nebudem vo svojom živote potrebovať.

Mladá žena: Nevedela by som už žiť bez auta. Tie pomery tam (posunok) sú už pre mňa primalé.

Všetci sú poznačení antikonzumnou spoločnosťou.

Ešte tu poriadne ani nie sú a už sa vrhajú na objazdené autá, vyhlasujú, že sloboda je... je možnosť cestovať, so závisťou škúlia po rulete, hrajú bowling, kúpia si aspoň päť akcií, vyhlasujú, že na západe treba mať desaťtisíc mariek alebo iných peňazí a potom už nie je kumšt zbohatnúť.

Doháňajú stratené meštiactvo.

Západ je pre nich anti-východ.

Klasický odkaz spoločnosti hľadajúcej pravý model slobody sa im zúžil na auto, party, baccaru. Jeden z nich mi povedal, že po kúpe auta navštívil za týždeň tri štáty. Jeho dojmy z cesty? Kdesi v Holandsku nemajú záclony. A predovšetkým výpočet jedál, ktoré si mohol dopriať.

Mám priateľa, ktorý keď sem prišiel sa volal Karol. O tri týždne sa už volá Karl.

— So svojím dieťaťom nebudem hovoriť po slovensky. Povedz ujovi guten Abend! Prečo nepovieš?

Existujú hry o tých, ktorí sú neschopní zaradiť sa do novej cudzej spoločnosti, ale rovnako sú neschopní vrátiť sa a začleniť sa do spoločnosti, z ktorej vyšli.

To je literatúra.

Títo sú schopní aklimatizovať sa okamžite, ako keby žili tak krátko ako prvoky. Horúčkovite sa snažia zbaviť sa komplexu menejcennosti spoločnosti, ktorá nemá autostrády a prací prášok Dash, ktorý perie tak bielo, že to belšie v nijakom prípad nejde.

Ozaj, keby boli ostali doma, putovali by na Bradlo? (Nemalo by zmyslu pýtať sa ich na mená iných posvätných miest nášho národa. Nepoznajú ich).

Je to strata pre národ? V každom prípade to nie je zisk pre emigráciu. A nie je to zisk ani pre národy západnej Európy. Môj priateľ Karl je len štatistickým prínosom pre NSR, štatistickou stratou pre Slovensko. Domov bude posielať iba tuzexové bony a karty z ciest. Nech vidia, kde už všade bol.

Chápem tých, ktorí doma z propagačných dôvodov hľadajú v prípadoch novej emigrácie tragické črty, rozporné human story s krvavým koncom. Osudy ľudí, ktorí tu nemôžu byť tými, čím boli doma, a preto sa lámu ako skyva chleba.

Nikde som však nečítal v podčiarníkoch týchto novinárskych rutinérov, žeby pochopili, o čo tu išlo. Nemyslím, žeby to bol boj o človeka, láskavé chápanie návratu márnotratného syna. Je to boj o štatistický úbytok, o peniaze, ktoré štát do nich vložil.

Rád čítam krajanské časopisy, labužnícky príjmem aj ich archaickú slovenčinu. Mám rád ich výraz « stará vlasť ». Mali títo noví, ktorí sem prišli, vôbec nejakú vlasť?

Emigrovali vôbec? *J. Špetko*

RÍM A VATIKÁN. Za spolupráce Slovákov v Ríme (hlavne pána Ladislava Pudiša, Vincenta Danču SJ a Michala Lacka SJ) upravil a do tlače pripravil Félix Litva SJ. Vytlačil podnik Fotorapidacolor v Terni. Vydali Slovenskí jezuiti, Galt, Ont. Canada 1969, str. 173.

Je to sprievodca Rímom a Vatikánom, pre slovenských návštevníkov Večného Mesta. Je to novinka v slovenskej spisbe. Text je spracovaný na základe najlepších talianskych sprievodcov, ale potom boli na niektorých miestach vložené informácie, ktoré majú vzťah k Slovensku. Je to na prvom mieste celá kapitola o Slovenskom Ústave sv. Cyrila a Metoda, o hrobe sv. Cyrila v bazilike sv. Klementa, o stĺpe Marka Aurelia (zázračný dažď na Hrone) atď. V dodatku potom je veľmi stručný sprievodca pre návštevníkov: Benátok, Florencie a Neapolu s Pompejami. Čo je ešte v tejto príručke vzácne, sú farebné ilustrácie tak pamätníkov architektúry, ako aj významných exponátov vo Vatikánskych a iných múzeách. Aj po odchode z Ríma, táto knižka bude milou spomiekou pre návštevníka. Kiež by sme v slovenčine mali podobných sprievodcov po iných významných mestách a kultúrnych pamiatkach.

M. Lacko S.J.

O B S A H

(Dokončenie z 2. strany obálky)

Sida Rákay: **Tak ako vták** — 121

Karol Strmeň: **Rozhovor s Rudolfom Dilongom** — 122

Karol Strmeň: Preklady. **Na tráve** — 132, **Samohlásky** — 133, **Rozumie sa, že hocčo** — 134, **Pred úsvitom** — 134

Július Štefkovič: **Mlieko s cukrom** — 135

Rudolf Dilong: **Memoáre z detstva** — 143

J. Špetko: **Kamene volajú** — 153

Ján Doránsky: **Takú fujarujem** — 149

Rudolf Dilong: **Ľudstvo na cestách** — 156

ROZHĽAD

Imrich Kružliak: **Zomrel mladý** — 160

Imrich Kružliak: **Polstoročia slovenskej hudby** — 161

Edward E. Mehok: **Curtain rises for Tennessee Williams** — 164

— r —: **Osemdesiatka Slováka v Amerike** — 166

— r —: **Návrat do literatúry** — 167

Ján Malý: **Slovak Studies VI, Historica IV.** — 168

K N I H Y

Mikuláš Šprinc: **Bratislavský park. Básne.** (I. K.) — 169

Martin Martinček-Milan Rúfus: **Ľudia v horách** (I. Kružliak) — 171

Stanislav Polčin, S.J.: **Tým, čo hľadajú Boha** (M. K. Mlynarovič) — 173

Imrich Kružliak: **Myšlienky nad slovenským Živagom** — 175

Dr. Jozef F. Rubinský: **Československý štát a Slovenská republika** (P. S.) — 177

Heinrich Kuhn: **Handbuch der Tschechoslowakei** (jam) — 179

Aleluja (— rb —) — 180

Slovakia, Vol. XIX, 1969, No. 42. (A. P.) — 183

Assisi. (M. Lacko, S. J.) — 184

ZAZNAMENÁVAME

M. Lacko, S. J.: **Slovenská oslava výročia smrti sv. Cyrila v Ríme 13-15 septembra 1969** — 185

Nové cudzojazyčné vedecké práce o Slovensku — 187

P. Claudel: **Náboženstvo a poézia** (Mikuláš Šprinc) — 189

J. Špetko: **Nová emigrácia** — 191

Rím a Vatikán (M. Lacko, S. J.) — 192

Z KNÍH, KTORÉ VYDAL
SLOVENSKÝ ÚSTAV SV. CYRILA A METODA V RÍME

možno ešte dostať':

PRE LITURGICKÚ OBRODU:

Latinsko-slovenský misál:
veľký formát . . . . $ 30.00
Omšový kánon (latinsko-slovenský) . . . . . $ 5.00
Zvláštne omše slovenských diecéz a apošt. admin.:
veľký formát . . . . $ 5.00
Ideme k Otcovi (modlitby a piesne) . . . . . $ 1.00
K. Poláček SDB: **Vzrast v láske** (modlit. knižka pre deti) . . . . $ 2.00
J. Gašparík: **Jednohlasná sv. omša pre slov. ľud** . $ 0.50
Chváľme Boha, modlit. knižka pre gr. kat.

PRE DUCHOVNÝ ŽIVOT:

Msgr. M. Mlynarovič: **Oltár** (kázne) . . . . . $ 5.00
P. Gabriel OCD: **Dôverne s Bohom, III-IV** (rozjímania) . . . . $ 2.00
Dr. A. Hlinka SDB: **K širším obzorom** . . . . $ 3.00
Semmelroth: **Základy** (o viere) . . . . $ 0.25
Brunner: **Základné poznanie** (o viere) . . . . $ 0.25
Köster: **Kriticky mysliet'** (o zjavení) . . . . . $ 0.25
Lelotte: **Tajomstvo krásy života** (apologetika pre mládež).
Písmo sväté - Nový zákon.
Áno, Pane - rozjímania pre laikov.
Ružencové lístky . . . . $ 0.50

PRE NÁBOŽENSKÚ VÝCHOVU:

Počúvaj, dieťa moje . . . . $ 2.00
Šilhár-Ondrejka SDB: **Veľké stretnutie** . . . . $ 1.00
Quoist: **Lásky pätnásťročných?** . . . . $ 2.50
Quoist: **Láska, ale aká?** . . . . $ 2.50
Alberti-Koza Matejov: **Don Bosko**.

POÉZIA:

R. Dilong OFM: **Gorazd** (dráma) . . . . $ 0.50
R. Dilong OFM: **Pod krížom** . . . . $ 1.50
M. Šprinc: **Andante** . . . . $ 1.50
G. Zvonický: **Slnko ma miluje** . . . . $ 1.50
Claudel: **Dobré slovo** (výbor básní v preklade K. Strmeňa).
Gorazd Zvonický: **Prekutávam lovištia.**
M. Šprinc: **Bratislavský park.**

PRÓZA:

F. Braun: **Aischylos. Dva dialógy** (preložil J. Loydl) $ 1.50

DOKUMENTÁCIA:

Exsul familia Slovacorum (o náb. živote Slovákov v zahraničí) . . . . $ 1.00

Objednávky treba poslať na adresu:

KRUH PRIATEĽOV CYRILOMETODSKEJ KNIHY
Casella Postale 6175
00100 ROMA (Prati) - Italia

Tlačí Tipografia Dario Detti - Via G. Savonarola, 1 - 00195 ROMA